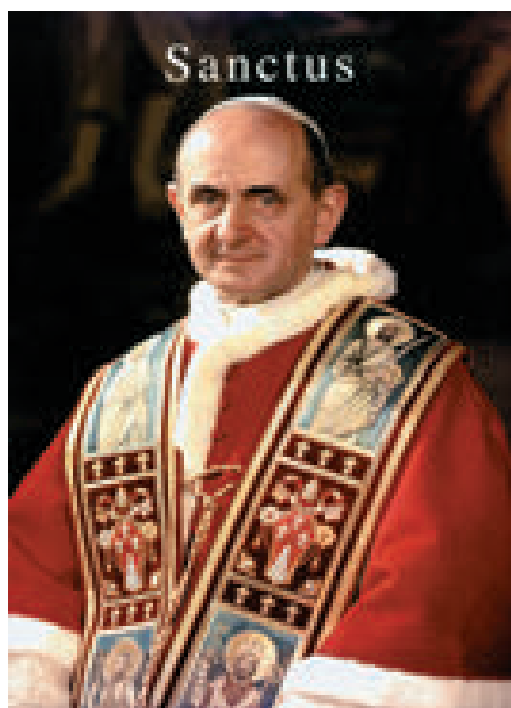

MEDNARODNA KATOLIŠKA REVIJA

COMMUNIO

Človek popotnik – Homo viator

MEDNARODNA KATOLIŠKA REVIJA
COMMUNIO

Ustanovitelji:

Hans Urs von Balthasar, Joseph Ratzinger, Henri de Lubac

Izdaja:

SVET MEDNARODNE KATOLIŠKE REVIJE COMMUNIO
PRI SLOVENSKI ŠKOFOVSKI KONFERENCI

Uredniški odbor:

ALOJZIJ ČEMAŽAR, JANEZ FERKOLJ,
DAVID MOVRIN, MARIJAN PEKLAJ, JASMINA RIHAR,
CIRIL SORČ, STANISLAV ZORE

Glavni in odgovorni urednik: ANTON ŠTRUKELJ

© Slovenska škofovska konferenca

Jezikovni pregled: Ana Pavlek

Izhaja pri založbi: DRUŽINA d.o.o.

Za založbo Tone Rode

Tisk: Tiskano v Sloveniji

Naklada: 750 izvodov

Ljubljana 2018

IVAN ROJNIK	289	SV. PAVEL VI. – KONCILSKI PAPEŽ
SVETI PAPEŽ PAVEL VI.	319	DUHOVNIŠKI CELIBAT
PAPEŽ BENEDIKT XVI. IN RABIN ARIE FOLGER	354	IZMENJAVA DVEH DOPISOV
STEPHAN BAIER	361	ČEMU NAŠA SEKULARIZIRANA DRUŽBA POTREBUJE CERKEV?
LUDGER SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER	376	NA POTI V OBLJUBLJENO DEŽELO
KARD. FRANC RODE	389	PRIDIGA OB POGREBU PROF. ALOJZA REBULE
MIRKO RAMOVŠ	392	DR. ZMAGI KUMER V SPOMIN

Slika na naslovnici: sv. Pavel VI. (28. 10. 2018)

IVAN ROJNIK

Sv. Pavel VI. – koncilski papež

Uvod

Papež Pavel VI. je 6. avgusta 1978 v Castel Gandolfu, na praznik Gospodove spremenitve na gori s hvalnico *Moja duša poveljuje Gospoda*, komaj slišno izkazal zadnje spoštovanje Materi Božji in izdihnil. Letos, 14. oktobra 2018, štirideset let po njegovi smrti pa ga je Cerkev, ki jo je vodil petnajst let s popolno predanostjo, razglasila za svetnika. Petdeset let po izidu okrožnice Človekovo življenje (*Humanae vitae*, 1968), je sv. Pavel VI. postal zavetnik nerojenega življenja. Oba čudeža, ki sta bila potrebna za beatifikacijo in kanonizacijo sta povezana z nerojenimi otroki. Obakrat bi se otroka lahko rodila s hudimi nepravilnostmi v razvoju. Zdravniki so v obeh primerih predlagali splav, vendar sta se oba otroka rodila povsem zdrava. Materi sta se priporočali Pavlu VI. in bili uslišani.

V zgodovino Cerkve bo zapisan predvsem zaradi vloge, ki jo je imel pri načrtovanju in izvedbi koncila. Kot posameznik je nedvomno nosil največje breme. Po smrti Janeza XXIII., ki je koncil napovedal in začel, je Montini s svojo briljantno teološko in pastoralno modrostjo koncilski načrt izpeljal do konca, zato si zasluži vzdevek »koncilski papež«. Dva papeža, ki sta sledila Pavlu VI., sta si naredila ime Janez Pavel. Nedvomno sta s tem želela pokazati, da želita nadaljevati delo svojih predhodnikov. Ta zgovoren podatek nas spodbuja, da ohranimo spomin na dva velika koncilski papeža. Zdi se, da je spomin na Pavla VI. le preveč zbledel. Najverjetneje je za to krivo razburljivo obdobje po koncilu, ki se še vedno ni povsem umirilo, morda so k temu pripomogla njegova odločna stališča, s katerimi je branil tradicionalen nauk Cerkve. Vsekakor pa se zdi

primerno, da se ob razglasitvi za svetega vendarle spomnimo dejstev, ki so povezana z osebnostjo Pavla VI. in so zaznamovala zgodovino Cerkve dvajsetega stoletja. V petnajstih letih vodenja Cerkve je v mnogih pogledih potrdil vesoljnost Cerkve; potoval je na vseh pet celin in potrjeval brate in sestre v veri. Tega ni storil noben papež poprej. Sredi dvajsetega stoletja je Cerkev odprl in približal svetu. Nikoli prej ni našlo poti k papežu toliko državnikov, predstavnikov krščanskih Cerkva in drugih veroizpovedi kot v njegovem času. Z apostolskim pismom ob osemdesetletnici okrožnice *Rerum novarum* Leona XIII. je odprl vrata političnemu in socialnemu pluralizmu katoličanov. Montini ima velike zasluge, da se je katoliška Cerkev, še posebej Sveti sedež, odmaknila od dnevne politike (Vian 2000, 672). Odločno je posegel v prenovno Cerkve od znotraj z internacionalizacijo kurije. Vse poteze vodenja Cerkve je narekoval globoki čut odgovornosti in zavest neomajnega služenja. Odločitve tako velikih razsežnosti, kot jih je sprejel Pavel VI., ni uresničil noben papež v 20. stoletju. Verjetno je prav to dejstvo odgovor na številne kritike in nasprotovanja, ki jih je doživel.

Leta 2012 je komisija teologov in kardinalov soglasno priznala herojske kreposti Božjega služabnika Janeza Krstnika Montinija, papež Benedikt XVI. pa jih je tudi potrdil 20. decembra 2012. 19. oktobra 2014 je papež Frančišek ob razglasitvi Pavla VI. za blaženega dejal: »O tem velikem papežu, o tem pogumnem kristjanu, o tem neutrudljivem apostolu, pred Bogom moramo danes izreči preproste, iskrene in pomembne besede: Hvala! Hvala ti, naš dragi in ljubljeni papež Pavel VI.! Hvala za ponižno in preroško pričevanje ljubezni do Kristusa in njegove Cerkve!«

1. Življenjepis Janeza Krstnika Montinija

Rojstvo, odraščanje, študij, duhovništvo

Montinijevi so bili ugledna in znana družina v Concesiu blizu Brescie. Niso bili bogati, toda bili so dobro stoječi. Oče Jurij Montini je bil diplomirani pravnik na univerzi v Padovi. Leta 1895 se

je poročil z Judito Alghisi, ki je bila vzgojena v Milanu v francoski duhovnosti in kulturi. Janez Krstnik Montini, bodoči papež Pavel VI., se je rodil 26. septembra 1897, bil je drugi otrok. Njegov starejši brat je bil Ludvik (1896–1990), za Janezom pa se je rodil še Francišek (1900–1971). 30. septembra, na dan, ko je umrla sv. Terezija Deteta Jezusa, je bil krščen (Guitton 2002, 125).

Njegov značaj se je oblikoval že v otroštvu in v času odraščanja ob pogumnem in razumnem očetu ter ob materi, ki je vedno imela posluš za molitev in premišljevanje. Otroci so čutili, da jih ima zelo rada, vendar je bila v izkazovanju čustev zadržana. Za očeta je bilo znano, da je skrival globoka čustva. Janez Krstnik si je privzel njegov neupogljiv značaj za svojega (Bazzoli 1978, 17–18).

Aprila 1907 je družina potovala v Rim, Montinijeve je Pij X. sprejel v zasebno avdienco. Komaj desetleten otrok se je prvič srečal s papežem. Kdove ali je tedaj slutil, da se bo kmalu njegovo življenje nadaljevalo v Vatikanu. Junija istega leta je v Brescii prejel prvo obhajilo, štirinajst dni kasneje pa še birmo. Z enajstimi leti je vstopil v jezuitsko gimnazijo. Pokazal je izjemne sposobnosti v pridobivanju znanja. Blizu doma se je vključil v oratorij, kjer se je mnogo družil z otroki in jih učil verouk.

Leta 1914 je izbruhnila prva svetovna vojna. Janez Krstnik je bil po značaju nadvse občutljiv za dogajanja v družbi, zato je kmalu zaznal njene dramatične posledice. Očetova socialna naravnost in politična zavzetost sta vplivali nanj, da je bil že kot deček prežet z idejo socialnega krščanstva, ki si je prizadevalo za reševanje stisk v delavskem svetu. Don Sturzo, R. Murri, De Gasperi in advokat Jurij Montini so postavljali temelje krščanski demokraciji. Več let so se srečevali v palači na Via delle Grazie. Janez Krstnik je vse budno spremljal. »Poslušati, opazovati, premišljevati« so bila njegova življenjska načela. Zagotovo bi se Janez Montini lahko uspešno uveljavil, če bi nadaljeval po očetovi poti, toda življenje ga je usmerilo na pot duhovništva. Leta 1916 je kot zunanji slušatelj poslušal predavanja v semenišču v Brescii. Zaradi šibkega zdravja in zaradi vojnih razmer je moral večkrat prekiniti študij ali študirati kot zunanji slušatelj. Ob bogoslovnem študiju se je še vedno zani-

mal za družbeno dogajanje. Na poti priprave na duhovniški poklic sta Janeza Krstnika spremljala spovednik P. Caresana in pater G. Bevilacqua, ki je bil Montinijev duhovni voditelj. Med Janezom in Bevilacqua se je spletla globoka vez duhovnega prijateljstva, ki se je nadaljevala v čas papeževanja. Predvsem v težkih odločitvah je duhovni oče bodril in tolažil Pavla VI. Kot ostarelega župnika ga je Pavel VI. nagradil s kardinalskim klobukom.

Janez Montini še ni dopolnil triindvajset let, ko je 29. maja 1920 v Brescii prejel duhovniško posvečenje, ki mu ga je podelil škof G. Gaggia. Njegovo mašno oblačilo je bilo sešito iz materine poročne obleke. Nekaj dni zatem je novomašnik potoval v Rim, kjer je služboval oče kot parlamentarec, brat Ludvik pa je zaključeval študij. Montini je prvič maševal pri Svetem Petru. V zasebni avdienci ga je sprejel papež Benedikt XV., pred tem pa se je z njim srečal že leta 1917. Tedaj se je srečal tudi z A. Rattijem, bodočim papežem Pijem XI. Njegovi stiki s samim vrhom v Vatikanu so bili vse pogostejši. Vrnil se je v domačo škofijo, še vedno prepričan, da bo deloval v pastorali. Škof iz Brescie pa je videl mesto mladega duhovnika, sina uglednega katoličana in prijatelja cenjenih osebnosti, kje drugje kot v Rimu.

Na državnem tajništvu v Vatikanu

S posredovanjem državnega tajnika kardinala P. Gasparija se je preusmeril v diplomatsko službo pri Svetem sedežu. V letih 1922 in 1924 je doktoriral iz filozofije, cerkvenega in civilnega prava. Medtem je na Svetem sedežu 6. februarja 1922 Benedikta XV. nasledil milanski kardinal Achille Ratti kot Pij XI. (1922–1939). Mesec dni zatem, 6. marca 1922, je papež na razgovor poklical Montinija, ki je šele pred kratkim postal gojenec Papeške akademije. Že naslednje leto ga je nepričakovano poslal na nunciaturo v Varšavo na Poljskem. Ker ni mogel prenašati mraza, se je po štirih mesecih, novembra 1923, vrnil v Rim na državno tajništvo. Oktobra 1925 je Montini postal cerkveni asistent Zveze katoliških študentov Italije (1925–1933). Okrog njega se je zbirala skupina

katoliških študentov, ki je dvajset let kasneje postala elita Krščanske demokracije v Italiji: A. Moro, A. Fanfani, G. Andreotti, G. Carli, G. La Pira in drugi (Bazzoli 1978, 38).

Mons. Montini se je leta 1932 preselil v Vatikan in postal vedno tesnejši sodelavec novega državnega tajnika kardinala E. Pacellija in bodočega papeža Pija XII. Leta 1937 je bil imenovan za podtajnika v vatikanskem državnem tajništvu. V svoji vlogi se je vedno bolj bližal središču vatikanskih krogov. 10. februarja 1939 zjutraj so Montinija poklicali k umirajočemu Piju XI. Umrl je še isti dan po 17-letnem papeževanju. Za naslednika je bil izvoljen Pacelli kot Pij XII.

Montini je ostal na istem položaju podtajnika v vatikanskem državnem tajništvu. Tik pred izbruhom svetovne vojne je Montini pripravil poziv za mir, ki ga je Pij XII. 24. avgusta 1939 sporočil po radiu: »Nič ni izgubljenega z mirom! Vse je lahko izgubljeno z vojno« (Vian 2000, 662). Med vojno je Montini opravil obsežno humanitarno delo.

Nadškof v Milanu

Leta 1954 je Pij XII. nepričakovano imenoval večletnega tesnega sodelavca Montinija za nadškofa v Milanu. Sedeminpetdesetletni prelat je bil postavljen na krmilo ene uglednejših škofij na svetu. Imenovanja za nadškofe milanske nadškofije so navadno pospremili s kardinalskim klobukom, vendar se to Montiniju ni zgodilo.

12. decembra 1954 je v baziliki sv. Petra posvetil Janeza Montinija v nadškofa kardinal dekan E. Tisserant, ker je bil papež bolan. Dne 5. januarja 1954 je Janez Krstnik Montini odpotoval iz Rima z devetdesetimi zaboji knjig. Ko je zapuščal svoj urad, je pojasnil: »Ubog sem prišel in ubog odpotujem!« V očeh Božje previdnosti njegova pot v Milano ni bila izgon, kot so nekateri razumeli, temveč priložnost, da se pripravi na še večjo odgovornost. Kristusov namestnik mora biti sposoben, da se pogovarja z oblastniki in veleposlaniki, toda to še ni dovolj, pogovarjati se mora tudi s preprostimi ovčicami, ki predstavljajo ogromno čredo v Cerkvi. Sicer pa je bila to vedno njegova iskrena želja: ostati preprost pastir duš.

Deževnega dne 6. januarja 1955 je Montini prevzel milansko nadškofijo. Ob nastopu je ustavil avto in poljubil zemljo. »V Gospodovem imenu« (*»In nomine Domini«*) je bilo geslo njegovega pastirovanja. Nikoli se ni zgrnilo ob nekem škofu tri tisoč vernikov, tako veliko število predstavnikov iz vodstva Cerkve, iz sveta politike, kulture in vojske iz vse Italije. Mnoge mednarodne osebnosti, s katerimi je vzpostavil stike v Vatikanu, so ga še naprej klicale in obiskovale. Do prevzema nadškofije je Montini pastoralno deloval izključno v študentskih krogih, zdaj pa se je znašel v položaju, ko je moral prevzeti celotno pastoralno oskrbo. Prevzel je največjo katoliško škofijo glede na število duhovnikov. Prizadeval si je za prenovo bogoslužja in poglobljeno dušno pastirstvo ter dobre stike z vsemi sloji prebivalstva. Dne 9. oktobra 1958 je umrl Pij XII. Še isti dan se je Montini poklonil pokojnemu v Castel Gandolfu, potem pa se hitro vrnil nazaj v Lombardijo.

V pripravah na konklave se je večkrat omenjalo ime milanskega nadškofa. Teoretično je bilo mogoče, da bi bil izvoljen brez kardinalskega klobuka, toda pri glasovanjih ni dobil veliko glasov. 28. oktobra 1958 so kardinali izvolili za papeža Angela Jožefa Roncallija, ki si je nadel ime Janez XXIII. Še pred kronanjem 4. novembra istega leta je Montinija pismeno obvestil o imenovanju za kardinala. Poznala sta se že od dvajsetega leta. Na konzistoriju 15. decembra je nadškofa Montinija postavil v vrh liste. Janez XXIII. mu je v kratkem papeževanju izkazoval posebno zaupanje in ljubezen. Montini ni zlorabil posebne časti, ki mu jo je izkazoval Janez XXIII., v stikih z njim je ostal nevsiljiv in skoraj zadržan.

Dne 25. januarja 1959 je Janez XXIII. poskrbel za presenečenje, ko je sporočil namen, da skliče ekumenski koncil. Najprej je seznanil državnega tajnika kardinala Tardinija, takoj zatem pa nadškofa Montinija, ki je bil imenovan v osrednjo komisijo za pripravo koncila. Ni skrival navdušenja ob zamisli, da bo koncil pospešil ekumenski dialog in ponovno vzpostavil edinost med kristjani. S posebnim poslanstvom priprave na koncil, ga je papež v letih 1960–1962 poslal na potovanja v Združene države Amerike, v Brazilijo in v šest afriških dežel. Prve mesece leta 1963 se

je zdravstveno stanje Janezu XXIII. stalno slabšalo. 3. junija 1963 je po tridnevni agoniji umrl. Vsi so bili edini, da je papež Janez XXIII. užival poseben ugled v svetu, ne samo od vernih.

Dne 4. junija je kardinal Montini z malo prtljage odpotoval v Rim na pogreb in konklave. Še pred odhodom je napravil seznam sprejemov v škofiji, ko se bo vrnil iz Rima. Na letališču je neka deklica vzkliknila: »Živel papež!« Za trenutek se je zmedel, saj je bil samo kardinal.

Na krmilu Cerkve

Montini se je pojavil kot kandidat, ki je zmožen nadaljevati koncil po smernicah Janeza XXIII., ki je že na smrtni postelji napovedal, da bo njegov naslednik prav on. Konklave je bil kratek, toda ne najkrajši. Pet skrutinijev je trajalo 36 ur, medtem ko je bil Pij XII. izbran v 24 urah. Na praznik presvetega Srca Jezusovega, 21. junija 1963, je Janez Krstnik prevzel krmilo Cerkve. V Sikstinski kapeli je odločno sporočil: »Imenoval se bom Pavel VI.!« Z njegovega obraza je izginila zaskrbljenost prejšnjega večera.

Dne 30. junija je bilo slovesno ustoličenje. Pavel VI. je bil prvi papež, ki je bil okronan na prostoru pred cerkvijo sv. Petra.

Na začetku papeževanja so nekateri dvomili, da bo Pavel VI. nadaljeval načrtano pot svojega predhodnika. Da jo želi nadaljevati, je med drugim dokazal tudi s tem, da je še isti dan, ko je bil izvoljen, potrdil kardinala Cicognanija za državnega tajnika, kakor tudi druge vodilne v vatikanski kuriji. Pavel VI. je sprejel drugi vatikanski koncil za svojega. Zgoščeno so se drug za drugim odvijali veliki dogodki, ki nimajo primerjave v zgodovini Cerkve. Pol stoletja po koncilu verjetno še nismo povsem dojeli njegovega pomena ali pa smo nekoliko pozabili njegovo pomembnost.

Dne 13. oktobra 1963 je prvič razglasil 61 blaženih in 84 svetnikov. Med njimi so dobili mesto predstavniki drugih celin. 22. februarja 1965 je bil prvi konzistorij s 27 novimi kardinali. Med njimi so dobili kardinalski klobuk trije katoliški vzhodni patriarhi in trije predstavniki preganjane Cerkve. Prvi je bil ukrajinski nad-

škof J. Slipy, ki je bil dve leti poprej izpuščen, pred tem je bil pod sovjetskim režimom zaprt skoraj trideset let; drugi je bil praški nadškof J. Beran, konfiniran s prepovedjo opravljanja svojih dolžnosti; in tretji zagrebški nadškof F. Šeper. Med novoimenovanimi kardinali je bil tudi Bevilacqua, župnik v Brescii in Montinijev duhovni voditelj. Ta imenovanja so bila v času hladne vojne izjemne odločitve. So odraz velikega papeževega poguma in modrosti, ki ga v današnjih spremenjenih političnih razmerah v svetu, npr. po padcu berlinskega zidu, morda niti ne zaznamo. Obdobje koncila je pomenilo za Pavla VI. ogromno dela.

Zadnje leto Pavla VI. in slovo

Čuti se utrujenost, pretresov ne manjka. Na prijateljskem srečanju v Castel Gandolfu je Pavel VI. pripovedoval osebnemu prijatelju J. Guittonu, da ga je neki ugledni duhovnik v govoru označil kot negotovega, boječega in ne dovolj odločnega pri vodenju Cerkve. Zatem je papež nadaljeval: »Ta kritična pripomba me je spodbudila, da sem se poglobil vase.« Opoldne, še vedno prizadet od očitka, je prijatelju Guittonu navedel sv. Pavla: »Kdo nas bo ločil od Kristusove ljubezni? Mar stiska ali nadloga...?« (Rim 8,35) Papež je doživljal isto preizkušnjo nezaupanja kot na državnem tajništvu v času Pija XII., le s to razliko, da je prvič doživljal nezaupanje od zgoraj, tedaj pa, ko je bil na najvišjem mestu, še posebej po okrožnici *Humanae Vitae*, ga je čutil od spodaj (Guitton 2002, 130).

Pavla VI. je zelo potrla dramatična in skrivnostna ugrabitev in usmrtitev večkratnega prvega ministra v italijanski vladi Alda Mora (1916–1978). Z njim se je srečeval že pred drugo svetovno vojno v Rimu, ko je bil Montini duhovni voditelj Zveze katoliških študentov.

Petnajsto obletnico izvolitve je papež obhajal 29. junija pri Sv. Petru. Iz homilije je bilo slutiti njegov bližnji konec: »Tek našega naravnega življenja se nagiba k zatonu.« Svoje papeževanje je ocenil kot »varovanje verskega zaklada« in »zaščito življenja« (Insegnamenti, XVI 1978, 519).

Pavel VI. je v oporoki 30. junija 1965 zapisal: »Upiram pogled v skrivnost smrti in v to, kar sledi Kristusovi luči, ki edina razjasni. Sedaj, ko se dan nagiba k zatonu in bo vsega konec in ko se razveže čudovito in dramatično prizorišče v prostoru in času. Kako se zahvaliti Tebi, Gospod, po tem naravnem življenju, za tvoj dar vere in milosti, kamor se zatekam. – Čutim, da me obdaja Cerkev, ena, katoliška, apostolska. Naj sprejmejo moj pozdrav in moje najvišje dejanje ljubezni mladi in trpeči, ubogi, iskalci resnice in pravice, vsem blagoslov papeža, ki umira« (Insegnamenti, XVI 1978, 591).

Dne 6. avgusta 1978 zvečer, na praznik Jezusove spremenitve na gori in ob 14. obletnici prve okrožnice *Ecclesiam suam*, je v letni rezidenci v Castel Gandolfu skoraj nepričakovano umrl, potem ko je bil samo en dan v postelji. J. Guitton povzema pripoved tajnika mons. Macchija, ki je dvajset let vdano služil svetemu očetu. Montini je vedno prosil tajnika, naj mu pomaga »lepo živeti in lepo umreti«, zato je bil vedno ob njem, od jutra do polnoči. V soboto, 5. avgusta, je svetega očeta mučila artroza, imel je nekaj temperature. Po obedu se je ulegel. Čez čas sta brala iz Guittonovega katekizma. Papež je izbral poglavje o Jezusu. Nato je premišljeval. Ponoči je bil nemiren. Zjutraj mu je mons. Macchi odsvetoval, da bi maševal. Zvečer je tajnik maševal v kapeli, papež pa je sledil maši iz postelje. Glasno je sodeloval in prejel obhajilo pod obema podobama. Kmalu zatem je nastopila kriza srca, njegov obraz pa je spremenil videz. Papež je dejal: »Pohiti, pohiti!« Sveto olje je imel vedno pri roki, ker se je bal nenadne smrti. Tajnik ga je mazilil in poklical kardinala Villota, ki je opravil molitve za umirajoče in nadaljeval z Marijino hvalnico *Moja duša povelečuje Gospoda* in molitvijo *Pozdravljena Kraljica*. Ko so začeli moliti očenaš, je še jasno izgovoril besede: »Oče naš, ki si v nebesih«, nato je s privzdignjeno roko naredil posebno kretnjo v slovo in izdihnil ob 21.40 (Guitton 2002, 35–36). 12. avgusta 1978 je bila pogrebna slovesnost na Trgu sv. Petra. Pokopan je v kripti v baziliki sv. Petra.

2. Pavel VI. in koncil

Koncil je bil za rimskokatoliško Cerkev dogodek stoletja. Pavel VI. je imel ključno mesto pri pripravah na koncil, ki ga je sklical Janez XXIII. Ta ga je namreč imenoval v osrednjo pripravljalno komisijo za koncil in tudi v tehnično–organizacijsko komisijo. Kot naslednik papeža Janeza XXIII. je bil tudi podpisnik vseh koncilskih listin. Ker je Montini vodil Cerkev prvih 13 let po koncilu v duhu tega, kar je bilo sklenjeno na najvišjem mestu, ga upravičeno imenujemo »koncilski papež«.

Priprave na koncil in prvo zasedanje

Dne 11. oktobra 1962 je papež Janez XXIII. odprl drugi vatiškanski ekumenski koncil. Kardinal Montini je skušal v začetnem nelagodnem stanju tok dogajanj vztrajno, a previdno usmerjati na pot prenove, ki jo je zagovarjala večina. Kardinalu Cicognaniju, ki je zamenjal pokojnega kardinala Tardinija, je v pismu predlagal organski načrt, ki je vseboval postopek razprave o eni sami temi: »sveta Cerkev«. Dne 22. oktobra je Montini nastopil v avli in podprl zahtevo po liturgični prenovi. 5. decembra, nekaj dni pred zaključkom prvega zasedanja, je podprl razpravo kardinala L. J. Suenensa, ki je bil eden najuglednejših predstavnikov koncilске večine. S tem se je Montini jasno postavil na stran koncilске prenove. V nadaljevanju je izkoristil vsako priložnost za potrditev te smeri (Vian 2000, 663).

Janez XXIII. je imenoval Montinija za vodjo na koncilu, ker je znal blažiti polemike, ki so hromile delo. Kljub velikemu navdušenju za koncil se je Montini držal trdnega osebne prepričanja: »Cerkev ne more menjati osnovnih struktur, ki so postale njena tradicija.« V tem smislu je znal ukrepati in ustaviti bodisi pisanje bodisi sestanke, ki bi utegnili iti predaleč.

Dan po smrti Janeza XXIII. so nekateri koncilski očetje ostro napadali zamisli koncila (Bazzoli 1978, 80–82). Kardinal Montini je pri spominski maši za pokojnim papežem Janezom XXIII. poudaril pomen njegove vizije o internacionalizaciji Cerkve, o nadaljevanju

koncila, soudeležbi škofov pri vodenju Cerkve, ekumenizmu in delu za mir. Na različna sumničjenja in ugibanja o nadaljevanju koncila se je Pavel VI. odzval že prve dni po izvolitvi, 29. junija 1963, na predvečer kronanja, pa je podpisal listino o začetku drugega zasedanja v septembru istega leta.

Pavel VI. nadaljuje in sklene koncil

Dne 29. septembra 1963 je Pavel VI. odprl drugo zasedanje koncila. V nastopnem govoru je podal glavne cilje cerkvenega zbora: poglobitev pojma Cerkev, katoliška prenova, krščanska edinost in dialog s sodobnim človekom. Montini je bil vedno občutljiv za ekumenski dialog, glede ločitev med kristjani pa je bolj kot obsojanje poudarjal spravo in odpuščanje. »Ponižno prosimo Boga za odpuščanje, prav tako prosimo za odpuščanje brate, ki se čutijo prizadeti zaradi nas.« Že papež Janez XXIII. je načrtoval koncilski organ, komisijo, ki bi delovala v službi edinosti, Pavel VI. pa je 19. maja 1964 ustanovil Tajništvo za nekristjane. Odločitev za medverski dialog je slovesno potrdil z okrožnico *Ecclesiam suam*, ki jo je podpisal 6. avgusta 1964, na praznik Gospodovega spremenjenja. V poslanici je spodbudil Cerkev k poglobljeni samozavesti. Poudaril je dialog s sodobnim svetom. Odprtost Cerkve svetu papež vidi v treh koncentričnih krogih. Prvi obsega vse, kar je človeškega, tudi dialog z nevernimi; v drugi krog spadajo verniki nekrščanskih verstev in tretji krog povezuje vse kristjane.

Dne 14. septembra 1964 je Pavel VI. odprl tretje zasedanje. V koncilsko dvorano so bile prvič povabljene slušateljice, redovne in laiške, medtem ko so predstavniki laikov bili povabljeni že na prejšnje zasedanje. V mesecu oktobru so povabili še nekaj župnikov. V tretjem obdobju zasedanja je bil eden najbolj kritičnih trenutkov, ko so razpravljali o verski svobodi, o Judih, o ekumenizmu in o škofovski zbornosti, kolegialnosti in papeževi nezmotljivosti. Kljub temu sta bila 21. novembra, zadnji dan tretjega zasedanja, skoraj soglasno izglasovana konstitucija o Cerkvi (*Lumen Gentium*) in odlok o ekumenizmu (*Unitatis redintegratio*). V zaključnem govoru

je papež razglasil Marijo za »Mater Cerkve«, kar je pri nekaterih znova spodbudilo kritike (Vian 2000, 667).

Na praznik povišanja svetega Križa, 14. septembra 1965, je začel četrto in zadnje zasedanje drugega vaticanskega koncila. Že naslednji dan je papež razglasil »motu proprio« – papeško poslanico *Apostolica sollicitudo*, s katero je ustanovil škofovsko sinodo, to je zbor škofov, ki predstavlja svetovni episkopat in je odgovor na koncilsko zamisel o zbornem vodenju v Cerkvi. Pavel VI. je v letih 1967–1977 sklical štiri redna sinodalna zborovanja in eno izredno. Dne 4. novembra 1965 je naslovil apostolsko pismo na vse škofove, v njem daje navodila za bližnji konec koncila. V uvodu je zapisal, da je cerkveni zbor opravil ogromno delo, s tem ko je pripravil sredstva in dal navodila za notranjo prenavo Cerkve, za pospeševanje edinosti med kristjani ter za doseg miru in boljše ureditve časnih zadev zemeljskega reda.

Zadnje koncilsko zasedanje je bilo najbolj razgibano in hkrati uspešno. Z veliko večino sta bili izglasovani dve listini: 28. oktobra 1965 izjava o razmerju Cerkve do nekrščanskih verstev (*Nostra aetate*), ki govori o odnosih z nekrščanskimi religijami, vključno z judovstvom; koncil je obžaloval sovraštvo, preganjanja in vse oblike antisemitizma, ki so bile usmerjene proti Judom vseh časov in od kogarkoli; 18. novembra 1965 pa je bila sprejeta dogmatična konstitucija o Božjem razodetju (*Dei Verbum*).

Koncilsko zasedanje 7. decembra 1965, na predvečer sklepa koncila, je doseglo svoj vrhunec z več vidikov. Po dolgotrajnih razpravah so potrdili izjavo o verski svobodi (*Dignitatis humanae*) in pastoralno konstitucijo o Cerkvi v sedanjem svetu (*Gaudium et spes*), ki z nedvoumnim uvodom potrjuje pripravljenost Cerkve za dialog s svetom: »Veselje in upanje, žalost in tesnoba današnjih ljudi, posebno ubogih in vseh kakorkoli trpečih, je hkrati tudi veselje in upanje, žalost in tesnoba Kristusovih učencev. In ničesar resnično človeškega ni, kar bi ne našlo odmeva v njihovih srcih« (CS, 1). 7. decembra 1965 je Pavel VI. dosegel svoj vrhunec tudi z ekumenskega vidika. Istočasno sta Cerkev v Rimu in v Carigradu preklicali izobčenja iz leta 1054. Izjemen dogodek je pomenil začetek novega

obdobja, ko se dve Cerkvi znova priznavata za sestrski. Istega dne je izšel še »motu proprio« – papeška poslanica *Integrae servandae* o reformi papeške kurije, na katero so med koncilom leteli očitki, češ da se poslužuje preživelih metod upravljanja Svetega sedeža. Obdobje od 1. januarja do 29. maja 1966 je razglasil za izredno sveto leto. Po štiriletnem vesoljnem zborovanju škofov, ki so mu z gorečim prizadevanjem posvetili razum in srce, je bil za prihodnost Cerkve potreben odločilen korak pri uresničevanju koncila. Najprej je bilo potrebno spreobrnjenje src, ki ga je moč doseči s krepostjo spokornosti in z najtesnejšo povezanostjo z Odrešenikom vseh ljudi.

Dne 8. decembra 1965 je drugi vatikanski ekumenski koncil zaključil s slovesnim bogoslužjem na Trgu sv. Petra. V nagovoru je papež povzel videnje dialoga s sedmimi poslanicami, ki jih je naslovil državnikom, mislecem in znanstvenikom, umetnikom, ženam, delavcem, ubogim, bolnim in trpečim ter mladim. Koncil se je odvijal v Marijinem znamenju. Vsi pomembnejši dogodki so bili povezani z Marijinimi prazniki: začetek cerkvenega zbora, zaključek treh zasedanj, zlasti veličastni zaključek leta 1965 na praznik Brezmadežne. Pavel VI. je v sklepnem govoru pred odslovitvijo dejal: »Marija Brezmadežna, nedolžna, ponižna dekla Gospodova, naša sestra, pa tudi Mati in Kraljica. Mariji naj velja naš zadnji koncilski pozdrav, pod njenim vodstvom naj se začne pokoncilsko delo!«

Uresničevanje koncila v času papeževanja Pavla VI. je bilo težavno. Nasprotovanja so si sledila tako od tradicionalnih kurijskih krogov kot progresivnih v svetu. Javljala se je kriza avtoritete, papeža so kritizirali z leve in desne. Kritika je postajala ostra in sramotilna. Obtoževali so ga prostopozidarstva, levičarstva, homoseksualnosti ali konservativnosti (Vian 2000, 669).

Nekaj najodmevnejših odločitev Pavla VI. po koncilu

1. Dne 14. junija 1966 je Kongregacija za verski nauk s podporo kardinala Ottaviana, njenega prefekta, sporočila, da *Seznam prepovedanih knjig (Indeks)* nima več veljave cerkvenega zakona. Seznam ostaja moralno obvezujoč v primerih, ko gre za spise, ki

lahko pomenijo nevarnost za vero in nrvnost. Cerkev zaupa v razsodno vest vernikov, predvsem katoliških založnikov in tistih, ki vzgajajo mlade. S trdnim zaupanjem nalaga ordinarijem in škofovskim konferencam skrb, da preverjajo in prepovedo tiskanje škodljivih knjig (prim. Documenti Vaticani II 1966, 1140–1143).

2. Mednarodna sestava rimske kurije

6. avgusta 1967 je Pavel VI. izdal apostolsko pismo *Pro comperto sane*, s katerim je odločil, da bodo odtlej kot člani dodeljeni vsaki kongregaciji rimske kurije tudi krajevni škofje, ki bi mogli rimskemu škofu na popolnejši način poročati o mišljenju, željah in potrebah vseh Cerkev (Š 10). Dne 15. avgusta 1967 je Pavel VI. z apostolsko konstitucijo *Regimini ecclesiae universae* rimsko kurijo preuredil v duhu časa. Obsežna konstitucija s 136 člani določa število kongregacij in njihove pristojnosti ter druge kurijske ustanove. Med njimi velja posebej omeniti tri tajništva, in sicer: tajništvo za edinost kristjanov, tajništvo za nekrstjane in tajništvo za neverne.

V kuriji sta dobili mesto dve novi ustanovi: 6. januarja 1967 je bil ustanovljen *Papeški svet za laike*, na mesto podtajnika sta bila prvič imenovana dva laika, moški in ženska; z istim datumom je bil ustanovljen *Papeški svet za pravičnost in mir*. Reforma kurije je dosegla svoj višek s papeško poslanico *Ingravescentem aetate* 21. novembra 1970 in 1. oktobra 1975 z odredbo *Romano pontifici eligendo*, ki je pri volitvah papeža izključila kardinale, stare nad osemdeset let. Odločitev za ta korak je narekovalo koncilsko priporočilo, ki predlaga, da se škofje odpovejo škofiji in župniki župniji pri petinsedemdesetih letih (prim. Pavel VI. 1966).

Odločitev brez primere v zgodovini Cerkve je bilo preoblikovanje kardinalskega zbora, ki se je številčno povzpela na 144 kardinalov z veliko večino Neitalijanov. V petnajstletnem papeževanju je Pavel VI. šestkrat imenoval nove kardinale.

3. Pavel VI. in mesto žene v Cerkvi

Pavel VI. je poskrbel za presenečenje brez primere, ko je na koncil povabil žene kot poslušalke. Veliko pozornost jim je izkazal

ob zaključku koncila s posebno poslanico. Zaupanje, ki ga je Pavel VI. izpovedal v koncilski poslanici, je potrdil v življenju tako, da so v času njegovega papeževanja dobile mesto v rimski kuriji prve žene.

Papež je odnos do žensk med drugim pokazal z razglasitvijo sv. Terezije Avilske in Katarine Sienske za cerkveni učiteljici leta 1970. V homiliji 27. septembra je poudaril med drugim, da je sv. Terezija prva ženska, ki ji je bil podeljen naslov cerkvene učiteljice. S tem dejanjem je papež hotel poudariti priznanje za vzvišeno poslanstvo, ki ga ima ženska v Božjem ljudstvu v luči svetega krsta (Pavel VI. 27. september 1970).

V homiliji na dan razglasitve sv. Katarine Sienske 3. oktobra 1970 je papež poudaril, da preseneča Katarinina široka razgledanost, jasno in globoko dojemanje Božjih resnic in verskih skrivnosti, ki jih vsebujejo svete knjige tako Stare kot Nove zaveze. Odlikujejo jo izjemne naravne sposobnosti in izreden dar modrosti Svetega Duha, duhovna karizma. Odlikuje jo posebna vnema za prenovo v Cerkvi, ki je ni razumela v rušenju njenih osnovnih struktur, v uporabi pastirjem, v popolni svobodi osebne karizme, temveč v miru, s ponižno in neprekinjeno molitvijo, v znoju in v solzah Božjih služabnikov. Gre torej najprej za notranjo prenovo, šele potem za zunanjo, in sicer vedno v občestvu in sinovski poslušnosti Kristusovim namestnikom (Pavel VI. 3. oktober 1970).

Obe cerkveni učiteljici sta v dramatičnih okoliščinah svojega časa veliko naredili za prenovo krajevne in vesoljne Cerkve. Verjetno je bil to eden od odločilnih razlogov, da se je Pavel VI. odločil za ti dve svetnici »v prav tako usodnem trenutku zgodovine«, ko je bila v teku zahtevna prenova Cerkve, ko smo bili priče tako različnim pogledom in razlagam drugega vatikanskega koncila. V dveh svetnicah je našel sogovornici za težek čas koncilске prenove, ki jo je sam izkusil in doživljal.

Osnovni namen koncila je bila trojna ljubezen: do Boga, do Cerkve in do človeštva. To je papež poudaril v uvodnem govoru četrtega zasedanja. »Kar najbolj se moramo usposobiti za ljubezen, ki daje Cerkvi največjo učinkovitost.«

Pri ocenjevanju koncila se je treba zavedati, da gre za najvišji organ, ki je pristojen za odločanje o življenju in delovanju Cerkve. Še prej pa se je treba zavedati dvojnega vodenja, kajti koncil je delo Svetega Duha in koncilskih očetov, to je vseh škofov sveta, s papežem na čelu. Vsak posameznik, ki skuša ocenjevati koncil, bi se moral zavedati, da je teža njegovega mnenja v primerjavi z avtoriteto koncila neprimerljivo manjša, skoraj neznatna. Za avtentično razlago je potrebna osnovna drža spoštovanja in obzirnosti do vseh določil koncila. V spoznavanju učenja koncila nas mora voditi ljubezen. Sv. Avguštin je zapisal: »Nobene dobre stvari ne spoznamo popolno, če je ne ljubimo popolno.«

3. *Intelektualna zapuščina Pavla VI.*

Intelektualna zapuščina papeža Pavla VI. je izjemno bogata in obsežna. Obsega sedem okrožnic, dvanajst apostolskih spodbud, 53 apostolskih konstitucij, 141 apostolskih pisem, sedem vrst poslanic za različne priložnosti ter številne homilije, govore, pisma in uradne akte.

Časovni pregled okrožnic Pavla VI.

1. Prvo okrožnico *Svojo Cerkev (Ecclesiam suam)* je Pavel VI. pisal več mesecev lastnoročno. Podpisal jo je na praznik Gospodovega spremenjenja 6. avgusta 1964. Na isti dan štirinajst let kasneje je umrl. Okrožnica ima uvod in tri poglavja. V uvodu želi spodbuditi vzajemnost v veri in ljubezni ter povezanost v dušnopastirski skrbi. Sledijo tri poglavja: v prvem spregovori o ozaveščenju v Cerkvi, v drugem o nujnosti duhovne in moralne preнове v Cerkvi in v tretjem o dialogu med Cerkvijo in današnjim svetom. Svojo prvo okrožnico zaključí z vodilom svojega papeževanja: *In nomine Domini – V Gospodovem imenu.*

2. V času pred zaključnim zasedanjem koncila je 29. aprila 1965 Pavel VI. naslovil drugo, najkrajšo okrožnico z naslovom *Meseca maja (Mense maio)*. V njej spodbuja k molitvi za srečen zaključek koncila in za mir v svetu. V okrožnici poudari, da je

koncil za Cerkev trenutno največji dogodek. Največja naloga pa bo prenova življenja v luči koncilskih odločitev. Drugi razlog, ki nagiba Pavla VI. h goreči prošnji do Marije, kraljice miru, je mednarodni položaj v svetu. Skrbijo ga nasprotovanja in reševanja konfliktov z orožjem, namesto s pogajanjem. Vse odgovorne za javno življenje prosi, naj iščejo poti pravičnosti in miru. V nadaljevanju poudarja, da mir ni samo človeško delo, ampak je hkrati Božji dar, ki si ga bomo pri Bogu izprosili.

3. Tretja okrožnica Skrivnost vere (*Mysterium fidei*, 3. september 1965) govori o evharistiji. Papež je opozoril na nevarnosti, ki ogrožajo zdrav nauk o evharistiji. Cerkev je vedno varovala sveto evharistijo kot najdragocenejši zaklad, na koncilu pa je na novo in slovesno izpovedala vero vanjo. Koncil je vernike spodbudil k pobožnemu obhajanju evharistije, ki je središče bogoslužja.

Po koncilu so sledile še štiri okrožnice papeža Pavla VI.

4. Papeška okrožnica Kristusovi Materi (*Christi Matri*, 15. september 1966). Papež je oktobrsko pobožnost do Marije z molitvijo rožnega venca izkoristil kot vabilo za molitev za mir. Podobno kot njegovi predniki odobrava molitev rožnega venca. V mesecu oktobru ga toplo priporoča, ko grozijo spopadi širših razsežnosti v Vzhodni Aziji. V okrožnici »z močnim vpitjem in solzami« (prim. Heb 5,7) poziva vse voditelje, naj preprečijo širjenje požara in ga pogasijo.

5. Papeška okrožnica *Razvoj narodov* (*Populorum progressio*, 26. marec 1967), je bila posebej odmevna v svetu. Močno poudarja uravnotežen razvoj in koriščenje naravnih bogastev v korist najbolj revnih držav. Socialno vprašanje je dobilo svetovne razsežnosti. Konkreten prispevek Cerkve je ustanovitev komisije »Pravičnost in mir«, ki bo spodbujala napredek najrevnejših in pospeševala socialno pravičnost med narodi (prim. *Razvoj narodov*, 5).

Skrb za evangelizacijo in civilizacijo hkrati je osnovno sporočilo in naročilo okrožnice *Razvoj narodov*. Dokaz te naravnosti so mnogi misijonarji, ki so poleg cerkva gradili zavetišča in bolnišnice, šole in univerze (prim. *Razvoj narodov*, 12). Krščanski pogled na razvoj vključuje osebno rast in rast v skupnosti, zajema iskanje

gospodarskih dobrin in rast človeka v njegovi resnični veličini. Solidaren razvoj človeštva je novo ime za mir, ki ni samo v tem, da ni vojne ali v ravnotežju sil. Dan za dnem je treba ustvarjati in vzpostavljati red po Božji zamisli, ki edini prinaša popolnejšo pravičnost med ljudi (prim. *Razvoj narodov*, 76).

6. Papeška okrožnica *Duhovniški celibat (Sacerdotalis caelibatus*, 24. junij 1967) potrjuje celibat v katoliški Cerkvi, čeprav niso bili osamljeni primeri, ki so pričakovali spremembo. Okrožnica brez vsakega prikrivanja navaja ugovore zoper duhovniški celibat, hkrati pa poudari, da obstojijo tudi svetli zgledi, neštevilna množica svetih in zvestih Gospodovih duhovnikov v preteklosti in sedanjosti, ki so se svobodno in z največjim veseljem postavili v službo Kristusove skrivnosti (prim. *Duhovniški celibat*, 13). V prvem delu okrožnica govori o razlogih za Bogu posvečeni celibat, v drugem delu pa zapiše, da je pri vzgoji za celibat treba upoštevati spoznanja psihologije in pedagogike, kajti nekatere težave, ki duhovnikom obtežujejo ali celo onemogočajo življenje v celibatu, neredko izvirajo iz duhovniške vzgoje, ki spričo globokih sprememb v najnovejšem času ni več docela primerna za izoblikovanje duhovnikove osebnosti (prim. *Duhovniški celibat*, 70–78).

V zadnjem delu se okrožnica dotakne duhovniških kandidatov, ki res niso sposobni za izpolnjevanje duhovniških dolžnosti. V tem primeru je Cerkev pripravljena, da jih oprostiti duhovniških obveznosti. Zadnje priporočilo v okrožnici je namenjeno škofom. »Bolj kakor predstojniki in sodniki bodite svojim duhovnikom učitelji, očetje, prijatelji in dobrotljivi, sočutni bratje, pripravljene na razumevanje, sočutje in pomoč« (*Duhovniški celibat*, 93).

7. Papeška okrožnica *Človekovo življenje (Humanae vitae*, 25. julij 1968)

Že Janez XXIII. se je lotil problema demografskega načrtovanja, zato je leta 1963 ustanovil papeško komisijo, ki jo je Pavel VI. kasneje razširil. Ta se je leta 1966 z večino odločila v prid uporabe nenaravnih kontracepcijskih sredstev, da bi s tem zagotovila večjo možnost za odgovorno starševstvo. Papež zaključkov komisije ni

sprejel, ampak je pripravil besedilo okrožnice z dotedanjim pogledom, ki je skladno s koncilskim pojmovanjem zakona. Nasprotuje uporabi umetnih sredstev za preprečevanje spočetja in zavzema kritično stališče do hedonizma in do politike vsiljenega načrtovanja rojstev tako v revnih kot bogatih deželah.

Okrožnica *Humanae vitae* je spodbudila hud vihar nasprotovanja; kritike so bile usmerjene tudi osebno na papeža, tako iz civilnih kot katoliških krogov. Odslej ni več uporabljal okrožnice kot oblike sporočanja javnosti, da bi se izognil nadaljnjemu kritiziranju in zapravljanju papeške avtoritete in ugleda. Drugače so sprejeli okrožnico v revnejših deželah. Tam so v njej videli nadaljevanje nauka okrožnice *Populorum progressio*, predvsem kar zadeva večjo pravičnost v delitvi dobrin. Na svetovni konferenci o prebivalstvu v Bukarešti leta 1974 je bilo stališče Svetega sedeža bližje mnenjem komunističnih in neuvrščenih dežel kot pa zahodnih.

Apostolske spodbude

Od leta 1965 pa do 1975 je bilo natisnjenih enajst apostolskih spodbud. Apostolska spodbuda *Že pet let (Quinque iam anni*, 8. december 1970), ob peti obletnici zaključka koncila, je vsekakor odziv na burno pokoncilsko dogajanje po krajevnih Cerkvah. Škofom priporoča, da verodostojno oznanjajo Božjo besedo in razlagajo koncil. Premišljeno, odločno in tenkočutno se je treba držati osnovnega načela, ki zagotavlja zvestobo Bogu in človeku.

Zelo lepa je apostolska spodbuda *O Marijinem češčenju (Marianalis cultus*, 2. februarja 1974), kjer poudarja pomen marijanskih molitev. Pravi, da je rožni venec »povzetek celotnega evangelija« (MC 42; nav. KKC 971).

Posebno pozornost zasluži apostolska spodbuda *O evangelizaciji (Evangelii nuntiandi*, 8. december 1975), ki je izšla ob izteku svetega leta. Osrednja os evangelizacije je zvestoba oznanilu, katerega služabniki smo, ter zvestoba osebam, katerim ga moramo nedotaknjena in živega posredovati (prim. *O evangelizaciji*, 3). Apostolska spodbuda zastavlja vprašanje: »Ali se Cerkev po koncilu, ki je bil zanjo Božji trenutek, v njeni novejši zgodovini čuti

sposobno oznanjevati evangelij ter ga zasajati v človeško srce s prepričljivostjo, duhovno svobodo in uspešno?« (*O evangelizaciji*, 4). Osnovno sredstvo evangelizacije je pričevanje; za Cerkev pa je prvo sredstvo evangelizacije pristno krščansko življenje, ki je vse predano Bogu, a se prav tako z neomejeno vnemo daruje bližnjemu. »Današnji človek raje posluša pričevalce kakor pa učitelje, če pa posluša učitelje, jih zato, ker so pričevalci« (*O evangelizaciji*, 41).

Zadnja apostolska spodbuda papeža Pavla VI. govori *O krščanskem veselju* (*Gaudete in Domino*, 9. maj 1975). V svetem letu želi spomniti na krščansko veselje, ki je v prijateljstvu z Bogom, v povezanosti s Kristusom in Cerkvijo. Krščansko veselje ima obraz odrešenih. Poziva k prenehanju izgrediv z uničujočo kritiko v nekaterih skupnostih. Voditelje in pobudnike krščanskih skupnosti poziva, naj veselo obhajajo nedeljsko evharistijo. To je tukaj na zemlji višek zaveze ljubezni med Bogom in njegovim ljudstvom: znamenje in studenec krščanskega veselja (*O krščanskem veselju*, 31).

Duhovna zapuščina Pavla VI. se zrcali v poslanicah, ki jih je kot prvi papež naslovil svetu. Posebej odmevne so poslanice za svetovni dan molitve za duhovne poklice, ki se obhaja na nedeljo Dobrega pastirja.

Omenjenim poslanicam je treba dodati še vsakoletne poslanice za svetovni misijonski dan, za nedeljo sredstev družbenega obveščanja, poslanico za postni čas, za svetovni dan bolnih, svetovni dan priseljencev, poslanice *urbi et orbi* ter poslanice za številne druge priložnosti.

4. Pavel VI. in Cerkev v svetu

1. *Edinost med kristjani je osnovni pogoj za uspešno delo Cerkve v svetu.*

Razdeljenost med kristjani je velika ovira za uspešno delovanje Cerkve v svetu, zato je bila edinost kristjanov eden od poglobitnih ciljev papeževanja Pavla VI. Pomemben korak na poti k edinosti je naredila katoliška Cerkev v času tretjega zasedanja leta 1964, ko je vrnila glavo apostola Andreja pravoslavni Cerkvi v Patrosu v Gr-

čiji. Spodbudno dejanje na poti krščanske edinosti je zgodovinsko romanje Pavla VI. v Sveto deželo in njegovo srečanje z visokimi predstavniki pravoslavne Cerkve. Po dolgih stoletjih medsebojnega obtoževanja in očitkov drug do drugega, po dolgih letih življenja in delovanja vsaksebi se končno najmeta zopet skupaj v objemu Pavel VI. in pravoslavni patriarh Atenagora. Srečanje je bilo na pravem mestu – v Sveti deželi. Tam, kjer je začetek katoliške in pravoslavne Cerkve. Papež patriarhu izročil v dar dragocen zlat kelih s pateno, kot podobo iste evharistične daritve, ki je skupna katoličanom in pravoslavnim. Patriarh pa je svetemu očetu izročil v dar podobo Matere Božje v zlatu in okrašene z dragulji. Koraki k zbližanju so nezadržno sledili. 7. decembra 1965, na predvečer zaključka koncila, sta hkrati rimska Cerkev in carigrajska Cerkev preklicali izobčenji, izrečeni leta 1054. Izjava Pavla VI. obžaluje žaljive besede, očitke brez osnove in obsojanja vredna dejanja, ki so spremljala žalostne dogodke tistega časa; »iz spomina in iz srede Cerkve« želi izbrisati izobčenje, ki je vse do današnjih dni oviralo približevanje v ljubezni; in nazadnje obžaluje žalostne dogodke, ki so vplivali na nezaupanje in cerkveno razdeljenost. Izjava patriarha Atenagora uporabi isti izraz za preklic izobčenja. Le-to naj se izbriše »iz spomina in iz srede Cerkve«, da bi lahko napredovali v bratski povezanosti in se izpopolnili v ljubezni.

Dve leti kasneje sta sledila še dva zgodovinsko pomembna dogodka. Željo po zbližanju sta izpolnila s tem, ko sta se srečala julija 1967 v Carigradu in oktobra 1967 v Rimu. Ganljiv je bil objem Pavla VI. in Atenagora v cerkvi sv. Petra. Po pozdravih sta skupaj molila očenaš in veroizpoved. Sadovi ekumenskega koncila in prizadevanj Pavla VI. za edinost vseh kristjanov so bili vidni tudi v stikih z anglikansko Cerkvijo. 23. marca 1966 je sprejel canterburyjskega nadškofa M. Ramseya in z njim podpisal skupno izjavo. Ta je pomenila začetek teoloških pogovorov, ki so privedli do dokumentov o evharistiji, duhovništvu in avtoriteti v Cerkvi. Pavel VI. je naredil zgodovinske korake na poti krščanske edinosti. Ker so bili prvi, lahko v njih prepoznamo določeno mero previdnosti. »Ob vsem razcvetu pokoncilskega ekumenizma je papež Pavel VI. hotel ostati zvest resnici, zavračal je pretiravanja ter se zavzemal za umirjenost

in ravnotežje. Vendar je zaupal v ekumenski napredek, ki pa ga naj usmerjata Kristus in njegov Sveti Duh« (Janežič 1986, 159).

2. Prispevek Pavla VI. pri izgradnji demokratične in pravične družbe

Montini se je že kot študent zavzemal za demokratično in duhovno prenovo družbe. Vse od leta 1921 je kot uslužbenec v rimski kuriji na visokem položaju deloval kot borec za resnično demokracijo. Vedno je znal jasno pokazati na načela svobode in demokracije ter opozoriti na to, kar nasprotuje človekovim pravicam, svobodi veroizpovedi, toda nikoli ni segal po sredstvih političnega boja. S tem je papež Montini postavil temelje za dialog Cerkve s svetom. Evangeljska drža – »Bog namreč svojega Sina ni poslal na svet, da bi svet sodil, ampak da bi se svet po njem rešil« (Jn 3,17) – je bila osnovna naravnost papeža Pavla VI. v odnosu do sveta.

Papež je pojasnil svoj pogled na družbeno pravičnost in krščanski družbeni nauk v okrožnici *Razvoj narodov*. V apostolskem pismu *Približevanje osemdesetim (Octogesima adveniens, 14. maj 1971)*, ob 80. obletnici okrožnice Leona XIII. *Nove stvari (Rerum novarum, 15. maj 1891)* navaja cerkvene dokumente zadnjih let, ki govorijo o krščanskem družbenem nauku. Pavel VI. vidi tesno povezanost med ekonomijo in gospodarstvom na eni ter vero in moralno na drugi strani. Noben papež ni tako živo čutil z ljudmi po vsem svetu. Kot duhovni oče je vsak dan spremljal po televiziji in drugih sredstvih obveščanja obvestila o vojnah, o ljudeh, ki so trpeli lakoto, pomanjkanje, naravne nesreče (prim. Guitton 2002, 25).

3. Papež Pavel VI. je bil velik borec za mir v svetu.

Zavedal se je, da je mir osnovni pogoj za blaginjo in vsestranski razvoj družbe. Nenehno je svaril, opominjal in spodbujal k delu za mir. V času njegovega vodenja Cerkve je vladala hladna vojna med Vzhodom in Zahodom, polega tega pa je bil ogrožen mir na bližnjem vzhodu, v Vietnamu, v Biafri in še marsikje drugod.

S 1. januarjem 1968 se je začel po vsej katoliški Cerkvi obhajati dan miru. Pavel VI. je vsako leto za to priložnost naslovil posebno pismo, v katerem je vedno znova skušal posredovati v raznih kon-

fliktih na vseh koncih sveta. Svet je vabil, naj razmišlja o miru in dela za mir. Mir je vodilna misel, ki vodi človeški napredek. Toda mir ni negibna spokojnost, miru ni mogoče pridobiti enkrat za vselej. Mir se ne uživa, mir se ustvarja. Od vsakogar zahteva odgovornost za skupno dobro. Človek je ustvarjen za ljubezen, za mir.

4. Diplomatska dejavnost Pavla VI.

Papež Pavel VI. je trideset let nudil pomoč vatikanskemu državnemu tajništvu. Večletna mednarodna politična in diplomatska dejavnost Svetega sedeža je imela v času Pavla VI. pomenljiv razvoj. Podvojilo se je število držav, ki so sklenile diplomatske stike s Svetim sedežem, pomnožili so se stiki z velikimi mednarodnimi vladnimi organizacijami, vzpostavljene so bile različne oblike odnosov z vzhodnimi in komunističnimi deželami. Na različnih ravneh si je Sveti sedež prizadeval za mir in za spoštovanje človekovih pravic, predvsem za versko svobodo.

Zadnje mesece papeževanja Janeza XXIII. se je začela uvajati tako imenovana vatikanska »vzhodna politika« (*Ostpolitik*), ki jo je sprejel in poglobil Pavel VI. Pogajanja je zaupal nadškofu A. Casaroliju, ki ga je leta 1967 imenoval za tajnika Sveta za javne zadeve Svetega sedeža. Sledila so mnoga srečanja in sporazumi z različnimi predstavniki komunističnih vlad, vključno s sovjetsko. Z otoplitvijo stikov z Vzhodom ni zanemarljivo dejstvo, da v Cerkvi dobivajo pomembna mesta škofje iz Vzhodne Evrope. Z imenovanjem zagrebškega nadškofa F. Šeperja na mesto prefekta v kongregaciji za verski nauk je posredno pripravljala pot papežu, ki je prišel z Vzhoda, Poljaku sv. Janezu Pavlu II.

5. Na področje »vzhodne politike« Pavla VI. spada urejanje odnosov s Cerkvijo v Sloveniji, ki je bila tedaj v sklopu Jugoslavije. V štirinajstih letih papeževanja Pavla VI. ni manjkalo dogodkov in srečanj tako na verskem kot civilnem področju, ki imajo zgodovinski pomen za našo krajevno Cerkev. Leta 1952 je Jugoslavija enostransko pretrgala diplomatske stike z Vatikanom. Do otoplitve odnosov je prišlo 25. junija 1966, ko je bil v Beogradu podpisan dogovor med Svetim sedežem in Jugoslavijo (*Beograjski protokol*).

Nekaj manj kot štiri leta kasneje, 14. avgusta 1970, so bili vzpostavljeni diplomatski odnosi med Svetim sedežem in Jugoslavijo (prim. SŠO Maribor 1970–VII., 66). V času Pavla VI. se je izoblikovala Slovenska cerkvena pokrajina. Sveti sedež je z odlokom z dne 9. junija 1964 priključil mariborski škofiji Prekmurje s približno 70.000 verniki ter jugoslovanski del Koroške in dele graške škofije (SŠO Maribor 1963–X., 55).

22. novembra 1968 je papež Pavel VI. podpisal listino o ustanovitvi Slovenske cerkvene pokrajine z metropolitnim sedežem v Ljubljani in s sufragansko škofijo v Mariboru (SŠO Maribor 1969–I, 1). Za prvega metropolita je bil imenovan nadškof dr. Jože Pogačnik. Razglasitev slovenske metropolije je bila 19. marca 1969 v ljubljanski stolnici.

Na osnovi ratifikacije Osimskih sporazumov med Italijo in SFR Jugoslavijo je 17. oktobra 1977 Pavel VI. z bulo *V prvih letih (Prioribus saeculi)* ločil tržaško in koprsko škofijo, ki sta bili združeni od leta 1828. Koprsko škofijo je tudi izvzel goriški metropoliji in jo priključil metropoliji v Ljubljani. Od koprške se odcepijo tisti njeni deli, ki so v Italiji in na Hrvaškem, priključijo pa se tisti deli goriške in reške nadškofije ter tržaške škofije, ki so v SR Sloveniji. Hkrati z ločitvijo škofij je postal dr. Janez Jenko koprski škof. S tem se je odprla nova stran v zgodovini na Slovenskem (prim. SŠO Maribor 1977–X, 63).

V času papeža Pavla VI. so se romanja v Rim iz Slovenije tako razmahnila kot nikoli prej v zgodovini. Prvo veliko vseslovensko romanje v sveto mesto je bilo v tednu med 2. in 8. aprilom 1967, ob 1200. obletnici pokristjanjenja Slovencev in ob 1100. obletnici prihoda sv. bratov Cirila in Metoda v Rim (prim. SŠO Maribor 1967–II, 12).

Vsa nadaljnja leta so sledila številna romanja v Rim. V njihov program obiska je bil skoraj vedno vključen sprejem pri papežu, ki je romarje pogosto pozdravil v domačem, slovenskem jeziku.

Pavel VI. je bil uspešen v navezovanju stikov z deželami Vzhodne Evrope, medtem ko je v stikih z diktatorskimi režimi, dozdevno katoliškimi, predvsem v Latinski Ameriki in s frankistično Španijo doživljal težke trenutke. Ko je bil Montini še kardinal, so bili odnosi

med Svetim sedežem in špansko vlado, v kateri so med drugimi sedeli tudi ministri Opus Dei, težki in zapleteni. Višek napetosti so dosegli leta 1975, ko je Franco zavrnil posredovanje Svetega sedeža za pomilostitev pet na smrt obsojenih ljudi.

Dolgoletne izkušnje Montinija v državnem tajništvu v Vatikanu, vodenje nadškofije v industrijskem Milanu, vodenje drugega vatikanskega koncila, mnogi stiki iz sveta politike, gospodarstva, kulture, znanosti, vse to je papežu pripomoglo, da je obvladal vsa področja javnega življenja.

5. Potovanja Pavla VI.

Potovanja Pavla VI. so bila nekaj povsem novega v zgodovini Cerkve. Z romanji v oddaljene kraje in po Italiji je prekinil dolgo tradicijo svojih predhodnikov, ki niso zapuščali Vatikana. Pravzaprav je bil prvi papež v zgodovini Cerkve, ki je potoval v tako oddaljene kraje in obiskal vseh pet celin. Imena Pavel si ni izbral po naključju.

1. Cilj prvega papeževega potovanja v tujino je bila Sveta dežela, kjer se je začela zgodovina odrešenja s Kristusovim rojstvom, kraj Jezusovega učlovečenja, življenja in oznanjevanja, smrti in vstajenja, kraj rojstva Cerkve, ki jo je vodil njegov predhodnik apostol Peter. Noben papež ni bil na tem potovanju, zato je imelo izjemno mednarodno odmevnost, trajalo pa je samo od 4. do 6. januarja 1964. To so bili trije zgodovinski dnevi za rimskokatoliško Cerkev. Papež je pojasnil, da je namen romanja izključno iz verskih in duhovnih nagibov, da bi kot romar v duhu pokore molil na svetih krajih, kjer se je izvršilo naše odrešenje, za uspeh cerkvenega zbora, za zedinjenje kristjanov in za mir v svetu. Pavla VI. so z velikim navdušenjem sprejeli katoličani in predstavniki drugih ver v Nazaretu, Jeruzalemu in Betlehemu.

V nedeljo, 5. januarja, je Pavel VI. vstopil v izraelsko državo. Judje so ga slovesno sprejeli. Pri Megidu je sprejel Pavla VI. izraelski predsednik Shazar s člani diplomatskega zbora. Po srečanju je papež

nadaljeval pot v Nazaret, kraj angelovega oznanjenja Mariji in Jezusovega otroštva, mladosti in javnega delovanja. Proti večeru se je vrnil v Jeruzalem. Po sprejemu pri županu izraelskega dela Jeruzalema je sledilo prvo srečanje najvišjih predstavnikov katoliške in pravoslavne Cerkve. Papež se je sestal s pravoslavnim carigrajskim patriarhom Atenagorom. To srečanje je pomenilo vrhunec papeževega romanja. Sveti oče in patriarh sta se objela ter si dala poljub miru.

2. Na praznik velikega apostola Indije sv. Frančiška Ksaverja, 3. decembra 1964, se je Pavel VI. udeležil svetovnega evharističnega kongresa v Bombaju. To je bil prvi svetovni evharistični kongres zunaj Rima, ki se ga je udeležil papež (prim. SŠO 1964–XII, 92).

Ko je pristal na letališču v Bombaju, je političnemu vodstvu Indije in mednarodnim delegatom evharističnega kongresa dejal, da prihaja kot romar miru, veselja, vedrine in ljubezni. Samo mir in ljubezen vodita k mirnemu sožitju med narodi. Med kratkim enodnevni bivanjem je obiskal sirotišnico »Hiša naše Gospe« in bolnišnico v Bombaju. Pred vrnitvijo v Rim je daroval materi Tereziji iz Kalkute svoj avto za potrebe revnih. Kongresa se je udeležilo okrog tristo škofov. Vrhunec je bil obisk svetega očeta. Pri maši je papež posvetil šest domačih škofov. Maše se je udeležilo po poročanju nekaterih medijev milijon ljudi. Poseben pomen kongresa je bil v tem, da je papež prvič stopil v dialog z nekristjani velike azijske celine.

3. V času koncila, 3. oktobra 1965, se je Pavel VI. podal še tretjič na pot v Združene narode v New York. V spremstvu osmih kardinalov, predstavnikov z vsega sveta, je v imenu koncila generalno skupščino Združenih narodov nagovoril preprosto in vendar slovesno: »Vi predstavljate vse narode sveta. Poslušajte besedo, ki je resna in slovesna. Ne eni proti drugim, ne, nikoli več. Če hočete postati bratje, spustite orožje iz rok.« Ko se je papež vrnil v Rim, je takoj obiskal koncilsko dvorano in doživel veliko navdušenje in ploskanje. Koncilski očetje so zahtevali, da je bil govor uvrščen v koncilске dokumente.

4. Po koncilu, od 1967 do 1970, je papež uresničil še devet mednarodnih potovanj, ki so ga popeljala na vseh pet celin. 13. maja 1967 je obiskal portugalsko svetišče Fatimo ob 50. obletnici prvega

prikazovanja. Cilj šestega potovanja je bila Kolumbija. Udeležil se je 39. mednarodnega evharističnega kongresa in drugega zasedanja latinskoameriškega episkopata v Medellinu. Od 22. do 25 avgusta 1968 je obiskal Bogoto, kjer je med drugim ostro obsodil družbene krivice, ki jih omenja že v poslanici *Razvoj narodov (Populorum progressio)*. Hkrati je svaril pred nasiljem.

5. Zgodovinski pomen je imelo osmo mednarodno potovanje Pavla VI. v Ugando, od 31. julija do 2. avgusta 1969. To je bilo prvo potovanje kakega papeža v Afriko južno od Sahare. Afriški škofje so ga že večkrat prisrčno povabili, da bi obiskal Ugando, kjer so takrat gradili novo svetišče, mogočen žrtvenik v čast afriškim mučencem, ki jih je v času koncila razglasil za svete. Izrazili so srčno željo, da ga Pavel VI. skupaj z njimi in v navzočnosti Božjega ljudstva posveti (prim. *Le voyage de Paul VI. en Ouganda, 1969, 17*). Slavje v Namugongu, trideset kilometrov oddaljenem kraju od Kampale, kjer so pretrpeli mučeniško smrt katoliški in anglikanski mučenci, je bilo svečano. Navdušenje ob papeževem obisku je bilo veliko tako v cerkvenih kot civilnih krogih.

6. Na zadnjem mednarodnem potovanju po Bližnjem in Daljnem Vzhodu, od 26. novembra do 5. decembra 1970, je papež obiskal osem držav: prva postaja je bil Teheran v Iranu, naslednja je bila Daka v Vzhodnem Pakistanu. Z obiskom je želel pokazati solidarnost s pakistanskim ljudstvom, ki so ga prizadele hude poplave. Na Filipinih se je udeležil prve konference vseh azijskih škofov. Vsekakor je papež doživel najbolj dramatičen trenutek potovanja po Daljnem Vzhodu prav v Manili, kjer ga je ob prihodu napadel fanatičen Bolivijec. K sreči ga ni toliko ranil, da ne bi mogel nadaljevati s potovanjem. V nadaljevanju je obiskal še Samoo in Avstralijo, kjer je posvetil prvega škofa domorodca. Zatem je obiskal še Indonezijo, Hongkong in Šrilanko.

7. Pavel VI. je poleg mednarodnih potovanj izpeljal deset potovanj po Italiji in večkrat obiskal župnije v rimski škofiji. Pavel VI. je z obiski krščanskih skupnosti po svetu dokazal, da je voditelj zbora škofov v neposrednem stiku s sobrati škofi, da kot vrhovni pastir skrbi

za svoje ovce in je z njimi v živem stiku. Pavel VI. ni uspel uresničiti dveh mednarodnih potovanj. Leta 1966 je želel obiskati Poljsko ob tisočletnici krščanstva, vendar zaradi nasprotovanja politične oblasti potovanja ni mogel uresničiti. Leta 1968 je F. Franco preprečil obisk Pavla VI. v Španiji, ker Sveti sedež po dolgoletni tradiciji ni več dovolil vladnega nadzora pri imenovanju škofov. Španska oblast se je tej pravici odpovedala leta 1976, ko je Franco umrl. Papeževa potovanja razkrivajo globoko povezanost človeštva in edinstvo kristjanov v upravičeni različnosti. Vsako potovanje papeža Pavla VI. je bilo nekaj edinstvenega in je vtisnilo poseben pečat veseljni Cerкви.

6. Sklepne misli o sv. Pavlu VI.

Pavel VI. je bil trdno prepričan, da je globoka vera osnovni pogoj za resnično koncilsko prenovo. Zato je ob 1900. obletnici smrti apostolov Petra in Pavla razglasil leto vere za čas od 29. junija 1967 do 29. junija 1968. V apostolski spodbudi *Petrum et Paulum Apostolos* (22. 2. 1967) papež izraža željo, da bi katoličani v letu vere pogosto izpovedali svojo vero, skupno in osebno, svobodno in zavestno, ponižno in iskreno. Ta izpoved vere, polna ljubezni, naj bi privrela iz globine vseh vernih src in bi naj odmevala v posameznikih, družinah, župnijah, škofijah in v vsej Cerкви.

Montini je gojil veliko spoštovanje in ljubezen do Božje Mater Marije. 21. novembra 1964 je v Rimu pred 2156 škofi razglasil Marijo za Mater Cerkve z besedami: »V slavo svete Device in v našo tolažbo razglašamo sveto Marijo za Mater Cerkve, to je vsega krščanskega ljudstva tako vernikov kakor pastirjev, ki jo imenujejo svojo ljubljeno Mater.«

Razprava o Pavlu VI. – koncilskem papežu želi obuditi spomin na velikega papeža 20. stoletja. To trditev potrjuje njegovo bogato življenje, ki so ga odlikovale delavnost, izjemna umska sposobnost, preudarnost pri sprejemanju zgodovinskih odločitev, skromnost in ponižnost v prenašanju ostrih kritik, globoka vera, ljubezen do Cerkve in sveta. Dialog Cerkve s svetom je bila vsekakor ena od prednostnih nalog Pavla VI. Doživel je dve svetovni vojni, zato

si je vztrajno prizadeval in molil, da bi preprečil tretjo. Veliko je naredil, da se hladna vojna ni končala s spopadom nepredvidenih razsežnosti, temveč s popuščanjem in normalizacijo odnosov. Mir, socialna pravičnost, solidarnost so bili prisotni v papeževih govorih, ki so se ob posebnih priložnostih prelivali v molitev.

Ekumenskemu gibanju je odprl vrata papež Janez XXIII., ko je na koncil povabil predstavnike drugih krščanskih Cerkva. Pavel VI. pa je v nadaljevanju začrtal toliko ekumenskih smernic, da ga upravičeno imenujemo ekumenski papež. To potrjujejo razne listine in številna ekumenska srečanja.

Razpravo sv. Pavlu VI. sklenimo s kratko a pomenljivo mislijo papeža Frančiška ob razglasitvi za svetega 14. oktobra 2018: »Po zgledu apostola Pavla je bil v oznanjevanju in v dialogu priča in prerok Cerkve, ki je odprta za oddaljene in skrbi za uboge. Pavel VI. je tudi v naporu in sredi nerazumevanj z vnemo pričeval o lepoti in veselju v popolni hoji za Jezusom. Danes nas skupaj s koncilom, katerega modri krmar je bil, še naprej spodbuja, naj živimo svojo skupno poklicanost k svetosti. Ne k polovičarstvu, ampak k svetosti.«

*Časovni pregled pomembnejših dogodkov iz življenja
Janeza Krstnika Montinija, papeža Pavla VI. (1897–1978)*

26. septembra 1897 se je rodil Janez Krstnik Montini v kraju Concesio blizu Brescie.

29. maja 1920 je v Brescii prejel duhovniško posvečenje.

1923 ga je Pij XI. poklical v Rim na državno tajništvo.

1937 je postal namestnik državnega tajnika pri Svetem sedežu.

12. decembra 1954 ga je kardinal E. Tisserant pri Sv. Petru posvetil v nadškofa.

28. oktobra 1958 je bil za papeža izvoljen Angelo Giuseppe Roncalli kot Janez XXIII.

1958 je Janez XXIII. imenoval Montinija za kardinala.

11. oktobra 1962 se je začel drugi vatikanski koncil.

3. junija 1963 je po tridnevnem smrtnem boju umrl Janez XXIII.

21. junija 1963 je bil G. B. Montini v petem glasovanju izvoljen za papeža.

30. junija 1963 je bilo kronanje Pavla VI.

8. decembra 1965, na praznik Marijinega brezmadežnega spočetja, je Pavel VI. sklenil koncil.

6. avgusta 1978 zvečer je Pavel VI. nepričakovano umrl v letni rezidenci v Castel Gandolfu.

12. avgusta 1978 je bila maša zadušnica na Trgu sv. Petra. Pokopan je v kriпти bazilike sv. Petra.

19. oktober 2014 je papež Francišek razglasil za blaženega Pavla VI.

14. oktobra 2018 je papež Francišek razglasil za svetnika Pavla VI.

Nekaj slovstva

Bazzoli Luigi, *Papa Paolo VI. Tormento e grandezza di un'anima*, Coged, Milano 1978.

Documenti il Concilio Vaticano II, Dehoniane 1966.

Guillon Jean, *Paolo VI segreto*, Edizioni San Paolo, 2002.

Insegnamenti di Paolo VI, XVI: 1978, Libreria Editrice Vaticana, 1979.

Janežič Stanko, *Pavel VI.*, v: *Ekumenski leksikon*, Mohorjeva družba, Celje 1986.

Koncilski odloki 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora. Nadškofijski ordinariat, Ljubljana 1980.

Le voyage de Paul VI en Ouganda, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1969.

Pajk Ivan (odgovarja), *Pavel VI. romar miru*, Cirilsko društvo slovenskih bogoslovcev, Ljubljana 1964.

Paolo VI Santo (a cura di Leonardo Sapienza), Ed. Viverein, Roma 2018.

Pavel VI., okrožnica *Meseca maja (Mense maio)*, 29. 4. 1965.

Pavel VI., okrožnica »*Skrivnost vere*« (*Mysterium Fidei*), 3. 9. 1965.

Pavel VI., papeška poslanica *Ecclesiae sanctae*, 6. avgust 1966.

Pavel VI., *Proclamazione di Santa Teresa d'Avila Dottore della Chiesa*, homilia 27. septembra 1970.

Pavel VI., *Proclamazione di Santa Caterina da Siena Dottore della Chiesa*, homilia 3. oktobra 1970.

Rojnik Ivan, *Pavel VI. – koncilski papež*, MD Celje 2014.

Sporočila škofijskega ordinariata Maribor, 1963–X; 1964–XII; 1970–VII; 1977–X.

Vian Giovanni Maria, *Paolo VI.*, v: *Enciclopedia dei papi* (comitato direttivo: Manlio Simoneti et al), Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana 2000, 657–674.

Paolo VI, *Tutti i principali documenti*. Latino – Italiano, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2002.

Paul VI., *Wohin geht der Mensch?*, Johannes Verlag Einsiedeln, Freiburg 2015.

Paolo VI Santo (a cura di Leonardo Sapienza), Edizioni Viverein, Roma 2018.

Giuliano Vignini, *Paolo VI. il papa dei tempi nuovi*, Elledici, Torino 2018.

SVETI PAPEŽ PAVEL VI.

Duhovniški celibat

Okrožnica »Sacerdotalis caelibatus«

škofom, duhovnikom in vernikom vsega katoliškega sveta

Duhovniški celibat danes

1. Duhovniški celibat, ki ga Cerkev čuva kot sijajen biser svoje krone, ohranja vso svojo vrednost tudi v današnjem času, katerega značilnost je globoka sprememba mišljenja in struktur.

Vendar pa v tem duhovnem vrenju nastopa med drugim pri nekaterih tudi težnja ali, bolje povedano, izrečna volja, nagniti Cerkev k temu, da bi spremenila svojo značilno ustanovo, ki je po njihovem mnenju v naših časih in sredi našega sveta postala problematična in skoraj nemogoča.

2. Takšno stanje vznemirja vest nekaterih duhovnikov in duhovniških kandidatov ter jim ustvarja negotovost, bega pa tudi mnoge vernike. Zato je naša dolžnost, da brez odlašanja spolnimo obljubo, ki smo jo dali koncilskim očetom, ko smo jim sporočili, da bomo poudarili pomen duhovniškega celibata v sedanjih razmerah in njegovo moč. (Pismo z dne 10. oktober 1965 kardinalu Tisserantu, prebrano na 146. generalnem zasedanju, dne 11. oktobra). Medtem smo dolgo in goreče prosili Svetega Duha za razsvetljenje in pomoč in pred Bogom smo razmislili poročila in prošnje od vseh strani, posebno od velikega števila pastirjev božje Cerkve.

Papež Pavel VI., Duhovniški celibat, okrožnica »Sacerdotalis caelibatus« slovenski prevod, izdal in založil Nadškofijski ordinariat Ljubljana 1969. Prevod in objavo oskrbel Anton Strle. Sedanji ponatis se ujema z najnovejšo uradno izdajo: Paolo VI, Tutti i principali documenti. Latino - Italiano. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2002, pp. 650-717.

3. Že dolgo smo obračali pozornost na vprašanje o duhovniškem celibatu v Cerkvi v vsej njegovi obsežnosti, važnosti in resnobi: ali naj tudi še danes ostane v veljavi ona stroga in obenem vzvišena obveznost (*sponsio*) za vse tiste, ki nameravajo prejeti višje redove? Ali je danes to obveznost mogoče izpolnjevati in ali je še umestna? Ali ni nastopil čas, ko naj bi pretrgali tisto vez, ki je povezovala v Cerkvi duhovništvo s celibatom? Ali ne bi mogla biti ta težka obveznost dana na izbiro posamezniku? Ali ne bi s tem duhovniško delovanje postalo bolj plodovito in ali ne bi bilo olajšano ekumensko zблиževanje? In če ta dragocena obveznost duhovniškega celibata ostane v veljavi, s katerimi razlogi naj utemeljujemo njeno svetost in umestnost? In kako pripomoči k spolnjevanju te postave, kako to breme spremeniti v oporo duhovniškega življenja?

4. Posebno pozornost smo posvetili različnim ugovorom zoper duhovniški celibat v sedanjosti in preteklosti. Zdi se nam, da nas ta tako važni in tako zapleteni predmet sili k temu, da v moči naše apostolske službe, ki jo opravljamo, vestno pretehtamo dejansko stanje in vprašanja, ki ga spremljajo; vendar pa moramo ta vprašanja po svoji dolžnosti in poslanstvu osvetliti z lučjo resnice, ki je Kristus sam. Gre za to, da ne le v vsem izpolnimo voljo Njega, ki nas je poklical k temu poslanstvu, ampak da se tudi izkažemo kot takšnega, kakršni smo v očeh Cerkve, to se pravi kot služabnika božjih služabnikov.

Ugovori zoper duhovniški celibat

5. Priznati moramo, da še nikoli niso vprašanja duhovniškega celibata raziskovali z večjo temeljitostjo kakor danes, in sicer pod različnimi vidiki: pod vidikom verskega nauka, zgodovine, sociologije, psihologije in pastorage. Vse to je bilo storjeno večinoma s pravim namenom, čeprav je izražanje včasih pač zgrešeno.

Preglejmo torej z dobrohotnostjo glavne pomisleke, ki baje govorijo zoper cerkveno postavo glede obveznosti duhovniškega celibata.

Prvi ugovor se zdi, da prihaja iz najsvetejšega vira, to je iz sv. pisma nove zaveze, ki vsebuje nauk Kristusa in apostolov: ta nauk ne zahteva neporočenosti od tistih, ki sprejmejo sveto službo, pač pa to le nekako predlaga v svobodno izbiro na temelju posebne poklicanosti od Boga, ali na temelju posebnega božjega daru (Mt 19,11-12). Tudi Jezus sam pri izbiri apostolov ni postavljala tega pogoja, kakor tudi apostoli tega niso zahtevali od tistih, ki so jih postavljali na čelo prvih krščanskih občin (1 Tim 3,2-5; Tit 1,5-6).

6. Notranja zveza, ki jo v teku stoletij ugotavljajo cerkveni očetje in cerkveni pisatelji med poklicem za sveto službo in posvečenim devištvom, ima – kakor danes trdijo nekateri – svoj izvor v miselnosti in zgodovinskih razmerah, ki so bile zelo drugačne od naših. V delih cerkvenih očetov – tako trdijo – se duhovnikom pogosto bolj priporoča zakonska zdržnost kakor pa celibat. Zdi se, da so razlogi, ki jih navajajo za popolno čistost služabnikov svetišča, včasih nastali pod vplivom pretirano pesimističnega gledanja na človekovo počutnost ali pa pod vplivom posebnega pojmovanja čistosti kot nujno potrebne za tiste, ki se dotikajo svetih reči. Poleg tega pa, kakor tudi menijo nekateri, ne moremo dokazovanja starodavnih pisateljev več spraviti v sklad s sedanjimi družbenimi razmerami in z miselnostjo današnjih ljudi, med katerimi mora Cerkev v našem času delovati po svojih duhovnikih.

7. Neredki vidijo težavo glede celibata v tem, da po sedaj veljavni določbi božji dar duhovniškega poklica sovpada z darom popolne čistosti kot stanom življenja Gospodovega služabnika. Zato se vprašujejo, ali je pravilno braniti vstop v duhovništvo tistim, ki imajo duhovniški poklic, ne čutijo pa se poklicane za življenje v celibatu.

8. Drugi spet trdijo, da ohranitev celibata v Cerkvi prinaša nemalo škode tam, kjer primanjkuje duhovnikov, kar tudi sam koncil priznava in zelo obžaluje (Š 35; LA 1; D 10 in 11; M 19 in 38). Takšno pomanjkanje ustvarja obžalovanja vredne razmere, ko postavlja ovire božjim načrtom glede zveličanja ljudi, včasih pa lahko celo povzroči, da do nekaterih ljudi ne more dospeti niti prva blagovest o Jezusu Kristusu. Nekateri namreč mislijo, da ima tako veliko pomanjkanje duhovnikov svoj izvor v bremenu, ki ga nalaga celibat.

9. Ne manjka tudi takih, ki izražajo prepričanje, da bi poročnost ne le preprečila povod za nezvestobo, za nered in obžalovanja vredne odpade, kar zadaja vsej Cerkvi toliko ran in bolečin, ampak bi dala Kristusovim služabnikom tudi možnost popolnejšega krščanskega pričevanja tudi v samem območju družinskega življenja, iz katerega so sedaj po svojem stanu izključeni.

10. Najdejo se tudi takšni, ki s poudarkom trdijo, da je duhovnik zaradi celibata v nenaravnem telesnem in duševnem stanju, ki škoduje ravnotežju in zrelosti človeške osebe; to je vzrok – tako pravijo – da se večkrat nekako izsuši in da mu manjka človeške toplote in polne povezave z življenjem ter usodo drugih ljudi in je zato prisiljen, da živi osamelo življenje, od koder izvira toliko zagrenjenosti, malodušnosti in potrnosti.

Ali ni vse to dokaz, pravijo, da se neporočenemu duhovniku dela krivično nasilje in da se omalovažujejo duševne vrednote, ki nam jih je dal Bog Stvarnik in jih je izpopolnil Odrešenik Jezus Kristus?

11. Glede na način, kako pride duhovniški kandidat do tega, da sprejme nase tako težavno obveznost, pa končno ugovarjajo nekateri, da je dejansko to sad pasivnosti, izvirajoče iz vzgoje, ki ni celostna in ki ne upošteva dovolj človekove svobode, ne pa sad pristne osebnostne odločitve; saj stopnja spoznanja in možnost samoodločanja, pa tudi telesno-duševna zrelost pri teh mladih ljudeh, ki sprejemajo nase celibat, niso še dovolj razvite, da bi to moglo ustrezati bistvu, objektivnim težavam in trajno sprejetim obveznostim.

12. Vemo, da je mogoče navajati še druge pomisleke zoper duhovniški celibat. To je mnogostranski problem, ki zadeva zelo živo splošno pojmovanje življenja in ga osvetljuje z novo, polnejšo lučjo, žarečo iz božjega razodetja. Neskončno vrsto težav bodo imeli tisti, ki »ne razumejo« (Mt 19,11) ali ne poznajo »Božjega daru« (Jn 4,10) ali pa nanj pozablajo in tudi nimajo čuta za višjo logiko tega novega pojmovanja življenja, niti ne za njegovo čudovito učinkovitost ter prekipevajočo polnost.

13. Zdi se, da bi ta vrsta pomislekov rada spravila k molku ne le vzvišeno, skozi stoletja trajajoče pričevanje pastirjev Cerkve in učiteljev duhovnega življenja, ampak tudi svetle zglede, kakr-

šne postavlja pred naše oči neštivilna množica svetih in zvestih Gospodovih duhovnikov. Ti življenjsko dokazujejo, da jim je bil celibat izhodišče in znamenje za tisto podaritev, s katero so se z največjim veseljem popolnoma vsega postavili v službo Kristusovi skrivnosti. Ta vélika govorica še danes zveni glasno in jasno. In ne prihaja le iz preteklosti, ampak tudi iz sedanjosti. Ker smo že od nekdaj bili pozorni na dejstva sedanjosti, zato ne moremo zapreti oči pred to presenetljivo in čudovito resničnostjo: tudi danes so še v božji Cerkvi v vseh predelih sveta nešteti služabniki svetišča – subdiakoni, diakoni, duhovniki in škofje –, ki v brezmadežni čistosti živijo prostovoljni, Bogu posvečeni celibat. Ob njihovi strani pa ne smemo prezreti tako rekoč neskončne vrste redovnikov in redovnic, pa tudi mladih ljudi, laikov, ki zvesto spolnjujejo obljubo popolne čistosti. In tako živijo ne zaradi preziranja božjega daru življenja, ampak iz višje, nadnaravne ljubezni do novega življenja, porojenega iz velikonočne skrivnosti. Takšno življenje živijo v pogumni strogosti, v veselem duševnem razpoloženju, v vzorni neokrnjenosti in tudi s sorazmerno lahkoto. Ta veličastni prizor z edinstveno prepričljivostjo dokazuje, da je kraljestvo živega Boga navzoče tako rekoč v srcu človeške družbe. In v blagor te družbe hoče takšno življenje biti v vsej ponižnosti »luč sveta« in »sol zemlje« (prim. Mt 5,13-14). Ne moremo si kaj, da ne bi izrazili svojega občudovanja ob pogledu na množico v popolni čistosti živečih ljudi: da, tu brez dvoma veje Kristusov Duh.

Potrjena veljavnost celibata

14. Menimo, da morajo obstoječe določbe glede celibata biti tudi še danes povezane z duhovniško službo. Celibat mora biti duhovniku opora, ko gre za to, da se izključno, popolnoma vsega in nepreklicno posveti edinole višji ljubezenski skupnosti s Kristusom ter obenem postavi vse svoje moči v službo Bogu in Cerkvi. In to mora dajati njegovemu stanu življenja posebno oznako tako v občestvu vernikov kakor tudi v odnosu do svetne družbe.

15. Res je karizma poklicanosti k duhovništvu, ki je usmerjeno na bogoslužje in na versko ter dušnopastirsko delovanje med božjim ljudstvom, različna od karizme, ki vodi k odločitvi za celibat kot način Bogu posvečenega življenja (prim. št. 5, 7); toda čeprav je duhovniški poklic dan od Boga, je vendarle dokončen in učinkovit šele tedaj, ko ga priznajo in sprejmejo tisti, ki imajo v Cerkvi oblast in odgovornost za službo cerkvenemu občestvu. Zato je dolžnost cerkvene avtoritete, da glede na krajevne in časovne razmere določa, kakšni morajo dejansko biti duhovniški kandidati in katere lastnosti se od njih zahtevajo, da jim je mogoče prisojati sposobnost za bogočastno in dušnopastirsko službo v Cerkvi.

16. V duhu vere radi uporabimo priložnost, ki nam jo ponuja božja previdnost, da na način, ki je primeren ljudem našega časa, sodobnemu človeku še enkrat razčistimo globlje razloge za Bogu posvečeni celibat; saj če morajo pomisleki zoper vero »spodbujati duha k skrbnejšemu in globljemu umevanju vere« (CS 62, 2), velja to tudi za cerkveno zakonodajo, ki ureja življenje vernikov.

Prežema nas radost, ko gre za to, da ob tej priložnosti in s tega vidika premislimo bogastvo in božansko lepoto Kristusove Cerkve. Ta lepota in bogastvo človeškemu očesu nista vsak čas zaznavna, saj sta delo ljubezni božjega ustanovitelja in se razodevata v tisti popolni svetosti (prim. Ef 5,25-27), ki človeškega duha spravlja v začudenje in ki je z naravnim umovanjem ni mogoče razložiti.

Prvi del

I. RAZLOGI ZA BOGU POSVEČENI CELIBAT

17. Po izjavi drugega vaticanskega koncila »duhovništvo po svoji naravi devištva res ne zahteva nujno, kakor je razvidno iz prakse prve Cerkve in iz izročila vzhodnih Cerkva« (D 16,1). Toda isti cerkveni zbor se ni pomišljal slovesno potrditi staro, sveto in tako primerno določbo glede duhovniškega celibata, kakšna je danes v veljavi. Obenem je tudi razložil nagibe, ki to postavbo opravičujejo

v očeh tistih, ki znajo ocenjevati božje darove v duhu vere in z notranjim ognjem velikodušnosti.

18. Misel, da je »celibat iz mnogovrstnih razlogov primeren« (D 16, 1), ni šele od danes. Čeprav so v skladu z različno miselnostjo in različnimi razmerami v raznih časih navajali izrečne razloge, jih je vendarle vedno navdihovalo pristno krščansko gledanje, ki je temeljilo v dojetanju najglobljih vrednot in nagibov. Te je mogoče osvetliti s polnejšo lučjo na osnovi izkustva, katero je v teku stoletij izviralo iz globljega dojetanja duhovnih stvarnosti, seveda ne brez vplivanja Svetega Duha, ki ga je Kristus obljubil svojim, da bi spoznavali prihodnje reči (prim. Jn 16,13) in da bi v božjem ljudstvu vedno bolj napredovalo spoznanje skrivnosti Kristusa in Cerkve (BR 8).

Kristološki pomen celibata

19. Krščansko duhovništvo, ki je novo, moremo razumeti samo v luči novosti velikega in večnega duhovnika Kristusa, ki je ustanovil duhovniško službo kot resnično deležnost pri njegovem edinem duhovništvu (C 28; D 2). Kristusov služabnik in oskrbnik Božjih skrivnosti (1 Kor 4,1) ima v Kristusu svoj neposredni vzor in najvišji ideal svojega življenja (prim. 1 Kor 11,1). Gospod Jezus, edini Božji Sin, poslan od Očeta na svet, se je učlovečil, da bi se človeštvo, podvrženo grehu in smrti, prerodilo in da bi po novem rojstvu (Jn 3,5; Tit 3,5) vstopilo v nebeško kraljestvo. V popolni pokorščini do volje svojega Očeta (Jn 4,34; 17,4) je Jezus s svojo velikonočno skrivnostjo dovršil to novo stvarjenje (2 Kor 5,17; Gal 6,15) in je pritegnil v sredino časov in sveta novo, vzvišeno, božansko obliko življenja, ki preobraža zemeljsko stanje človeštva samo (prim. Gal 3,28).

20. Po Božji volji se z življenjem v zakonu nadaljuje delo prvega stvarjenja (1 Mz 2,18); zakon je sprejet v celokupni načrt odrešenja in dobiva iz tega nov pomen in novo vrednost. Jezus je namreč obnovil njegovo prvotno dostojanstvo (Mt 19,3-8), mu izkazal čast (prim.

Jn 2,1-11) in ga povzdignil na raven zakramenta ter skrivnostnega znamenja Kristusovega zedinjenja s Cerkvijo (Ef 5,32). Ko si torej krščanski zakonci izražajo medsebojno ljubezen, ko spolnjujejo naloge, katere so prav njim lastne, in ko težijo po stanovski svetosti, je to zanje skupna pot v nebeško domovino. Toda Kristus, srednik boljše zaveze (Heb 8,6) je odprl tudi novo pot, na kateri se docela in neposredno oklene Gospoda samega in mu je na skrbi le Gospod in to, kar je njegovega (1 Kor 7,33-35), s tem pa razločneje in v večji polnosti razodeva do vseh globin prenavljajočo stvarnost nove zaveze.

21. Kristus, edinorojeni Božji Sin, je bil že s samim učlovečenjem postavljen za srednika med nebesi in zemljo, med Očetom in človeštvom. V popolni skladnosti s tem poslanstvom je Kristus ostal vse svoje življenje v stanju devištva, ki pomeni njegovo popolno predanost službi Bogu in ljudem. Ta globoka povezanost, ki v Kristusu zedinja devištvo in duhovništvo, dobiva svoj odsev v tistih, katerim je dano, da so deležni dostojanstva in poslanstva edinega srednika in večnega velikega duhovnika. In ta dolžnost je tem popolnejša, čim bolj je služabnik svetišča prost vezi mesa in krvi (D 16).

22. Jezus je izbral prve služabnike odrešenja in je hotel, da bi bili ne le uvedeni v razumevanje skrivnosti nebeškega kraljestva (Mt 13,11; Mr 4,11; Lk 8,10), ampak da bi bili tudi prav posebni božji sodelavci in Kristusovi poslanci (2 Kor 5,20); imenoval jih je svoje prijatelje in brate (Jn 15,15; 20,17); zanje je posvetil samega sebe, da bi bili tudi oni posvečeni v resnici (Jn 17,19). Isti Jezus Kristus je prebogato plačilo obljubil vsem, ki bodo zaradi božjega kraljestva zapustili hišo, družino, ženo in otroke (prim. Lk 18,29-30). Poleg tega je z besedami, polnimi skrivnosti in velikih obetov, tudi priporočil (D 42) še popolnejši način posvetitve življenju za nebeško kraljestvo: posvetitev, izvršeno z odločitvijo za devištvo na temelju posebnega božjega daru (Mt 19,11-12). Odgovor na ta božji dar ima za svoj nagib nebeško kraljestvo (Mt 19,12); in prav tako je s sklicevanjem na to kraljestvo (Lk 18,30), na evangelij (Mr 10,29) in na Kristusovo ime (Mt 19,29) Jezus utemeljeval svoja vabila učencem, naj vzamejo nase težke napore apostolata, združene s

tolikimi odpovedmi, ki jih radovoljno prenašajo, da bi tako postali tem tesneje deležni usode Kristusa samega (Mr 10,25).

23. Kaj je torej tisto, kar na ta način od Gospoda poklicane nagiblje, da se odločajo za devištvo kot za nekaj zaželenega in dragocenega? To je skrivnost Jezusove novosti; skrivnost, katere vsebina nam pove, kaj je v resnici Kristus in kaj pomeni za človeštvo; to je povzetek najvišjih idealov evangelija in božjega kraljestva, vrednih vseh žrtev in naporov; to je prav posebno razodevanje milosti, ki vre iz Odrešenikove velikonočne skrivnosti. Tisti torej, ki si izvolijo deviški stan, store to zaradi tega, da bi bili deležni ne le Kristusovega duhovništva, marveč tudi njegovega načina življenja.

24. Odgovor na božji klic je odziv ljubezni na ljubezen, ki nam jo je neizrekljivo izkazal Kristus (Jn 15,13; 3,16); in ta poziv je potopljen v skrivnost posebne ljubezni do duš, katere je Kristus tako vneto pozival, naj hodijo za njim (prim. Mr 10,21). Milost s skrivnostno božjo močjo pomnoži zahtevnost ljubezni; in če je ta ljubezen pristna, tedaj prevzame vsega človeka, je stanovitna in nepreklicna, je neustavljiva spodbuda k slehernemu junaštvu. Zaradi tega je Cerkev izvolitev Bogu posvečene neporočenosti vedno imela za »znamenje ljubezni in spodbudo k ljubezni« (C 42): za znamenje ljubezni brez pridržkov in za spodbudo k takšni ljubezni, ki se odpira vsem. Kdo bi mogel v življenju, ki se iz zgoraj navedenih razlogov tako popolnoma daruje, videti znamenje nekakšne duhovne revščine ali egoizma, ko pa je in mora biti redek in nad vse pomenljiv zgled takšnega življenja, ki mu je gonilna moč ljubezen, v kateri prihaja do izraza vsa edinstvena človekova veličina? Kdo bi smel kdaj podvomiti o moralni ali duhovni polnosti takega življenja, ki ni posvečeno kateremu koli, čeprav še tako plemenitemu idealu, ampak Kristusu in njegovemu delu za novo človeštvo v vseh krajih in v vseh časih?

25. To biblično in teološko gledanje povezuje naše službeno duhovništvo s Kristusovim duhovništvom in zajema iz življenja njega, ki se je docela in izključno postavil v službo svojemu odrešeniškemu poslanstvu, zglede in nagibe, kako naj se upodobimo po Kristusu Odrešeniku v njegovi obliki ljubezni in žrtve. To gledanje se nam

zdi tako globoko in tako bogato resnic za premišljevanje in delovanje, da vabimo vas, častiti bratje, in bogoslovne učenjake, pa tudi učitelje in voditelje duhovnega življenja ter vse duhovnike, ki znajo svoj poklic gledati v nadnaravni luči: nadaljujte s proučevanjem v tej smeri in prodrite do globin plodovitih stvarnosti, vsebovanih v takšnem gledanju na celibat. Tako se bo zveza med duhovništvom in celibatom bolj in bolj razodevala v tistem sijaju, ki je znamenje junaških duš in hkrati živa spodbuda k takšni ljubezni, ki se nedejljeno in brez pridržkov podarja Kristusu in njegovi Cerkvi.

Cerkvenostni pomen celibata

26. »Prevzet od Kristusa Jezusa« (Flp 3,12) do popolne predanosti njemu se duhovnik popolneje upodablja po Kristusu tudi v tisti ljubezni, s katero je večni veliki duhovnik ljubil Cerkev, svoje telo, in samega sebe popolnoma dal zanjo, da bi jo sebi napravil za slavno, sveto in brezmadežno nevesto (prim. Ef 5,25-27).

V Bogu posvečenem devištvu služabnikov svetišča se namreč razodeva deviška ljubezen, s katero Kristus ljubi Cerkev, in obnem deviška ter nadnaravna rodovitnost tistega ženitovanjskega zedinjenja, iz katerega se božji otroci *ne rodijo iz mesa in krvi* (Jn 1,13; C 42; D 16). Ko se duhovnik v polnosti svobode, ki jo olajšuje ravno nerazdeljeno darovanje samega sebe, posveti službi Kristusu in njegovemu skrivnostnemu telesu, uresniči s tem na popolnejši način enovitost in harmonijo svojega duhovniškega življenja (D 14).

27. Pomnoži se v njem sposobnost za poslušanje božje besede in za molitev. Saj božja beseda, ki je dana Cerkvi v varstvo, v duhovniku, ki jo vsak dan premišljuje, iz nje živi in jo vernikom oznanja, prebujaja najmočnejši in najgloblji odmev.

28. Kakor Kristusu tako je tudi njegovemu služabniku pri srcu le to, kar se nanaša na Boga in na Cerkev (prim. Lk 2,49; 1 Kor 7,32-33). Po zgledu velikega duhovnika, ki vedno živi, da prosi za nas pred božjim obličjem (Heb 9,24; 7,25), zajema duhovnik v zbranem in pobožnem opravljanju brevirja, pri čemer svoj glas posoja Cerkvi,

ki moli skupaj s svojim Ženinom (prim. D 13), vedno novo veselje in nenehen notranji polet; hkrati pa čuti potrebo po stalnem in globljem molitvenem življenju, kar je od nekdanj duhovniku lastna naloga (Apd 6,2).

29. Celibat podeljuje tudi vsemu ostalemu duhovnikovemu življenju bogatejšo polnost smisla in posvečujoče učinkovitosti. Tako priteka duhovnikovemu osebnemu prizadevanju za posvečenje samega sebe še nova, močna spodbuda iz službe milosti in iz službe evharistiji, katera »obsega ves duhovni zaklad Cerkve« (D 5,2). Kajti kot Kristusov zastopnik se duhovnik tako globoko povezuje z darovanim darom, ko polaga na oltar celotno svoje življenje, zaznamovano z znamenji spravne žrtve.

30. Kaj vse bi še mogli povedati o velikem pomenu, ki ga ima celibat pri povečanju duhovnikove usposobljenosti za požrtvovalnost v prid vsega božjega ljudstva! Kristus je o sebi dejal: »Če pšenično zrno ne pade v zemljo in ne umrje, ostane samo; če pa umre, obrodi obilo sadu« (Jn 12,24) in apostol Pavel se ni obotavljal izpostavljanja se vsakodnevnomu umiranju, da bi se mogel s svojimi verniki hvaliti v Kristusu Jezusu (1 Kor 15,31). In tako tudi duhovnik v vsakodnevnom umiranju, ko se iz ljubezni do Kristusa in njegovega kraljestva odpoveduje sicer dovoljeni ljubezni do lastne družine, najde v Kristusu slavo življenjske polnosti in plodovitosti; saj kakor Kristus in v Kristusu ljubi vse božje otroke in se jim daruje.

31. V občestvu izročeni mu vernikov ponavzočuje duhovnik Kristusa. Zato se kar najbolj spodobi, da v vsem izžareva Kristusovo podobo in da na prav poseben način posnema njegov zgled – tako v svojem osebnem življenju kakor tudi v svoji duhovniški službi. Svojim otrokom v Kristusu je duhovnik znamenje in poročstvo tistih vzvišenih novih stvarnosti božjega kraljestva, katerih oskrbnik je in ki jih je sam v najvišji meri deležen. Z njimi hrani vero in upanje vseh kristjanov, ki so v skladu s svojim stanom kot verniki dolžni živeti v čistosti.

32. Razen tega celibat, s katerim se človek na nov, vzvišen način posveti Kristusu, podeljuje duhovniku, kakor je lahko uvideti, tudi v praktično dejavnem življenju kar največjo učinkovitost in najugo-

dnejše psihološko in čustveno razpoloženje za stalno uresničevanje tiste popolne ljubezni, ki mu na mnogo obsežnejši in konkretnější način dovoljuje, da samega sebe žrtvuje za vse (2 Kor 12,15; DV 10). To mu seveda zagotavlja večjo svobodo in gibčno razpoložljivost za pastirstvo (D 16), da je lažje dejavno in bratovsko prisoten sredi sveta, kamor ga je poslal Kristus (Jn 17,18), in kjer naj bi se v polnosti razdaljal vsem božjim otrokom, katerim je dolžnik (Rim 1,14).

Eshatološki pomen celibata

33. Božje kraljestvo, ki ni od tega sveta (Jn 18, 36), je tu na zemlji skrivnostno pričujoče in bo svojo dovršitev doseglo z veličastnim prihodom Gospoda Jezusa (CS 39). Cerkev tu doli je kal in začetek tega kraljestva. Ko polagoma, a nezadržno raste, teži po popolnem stanju kraljestva in se na vso moč trudi, da bi se v poveličanju združila s svojim Kraljem (C 5).

Potujoče božje ljudstvo je v času zgodovine na poti proti svoji pravi domovini (Flp 3,20), kjer se bo božje otroštvo odrešenih razkrilo v svoji polnosti (1 Jn 3,2) in kjer bo za vekomaj zažarela poveličana lepota neveste božjega Jagnjeta (C48).

34. Naš Gospod in Učenik zatrjuje, da »se ob vstajenju ne bodo ženili in možile, ampak bodo kakor angeli božji v nebesih« (Mt 22,30). Na tem svetu, kjer svetne skrbi, pogostoma tudi poželenje mesa, mnoge ljudi tako zelo obvladujejo (1 Jn 2,16), je dragoceni božji dar popolne čistosti res »posebno znamenje nebeških dobrin« (R 12). Saj nam ta popolna zdržnost oznanja, da so s prihodom novega sveta poslednji časi odrešitvene zgodovine že tukaj med nami (prim. 1 Kor 7,29-31). Tudi se s to popolno čistostjo že vnaprej uresničuje dovršitev božjega kraljestva, ko se s njo uveljavljajo njegove najvišje vrednote, katere bodo nekoč zasijale v vseh božjih otrocih. Zato ta dragoceni dar popolne čistosti pričuje za neutrudljivo teženje božjega ljudstva nasproti poslednjemu cilju zemeljskega potovanja in vse ljudi spodbuja, da naj dvigajo svoj pogled k temu, kar je zgoraj, kjer Kristus sedi na Očetovi desnici

in kjer je naše življenje s Kristusom skrito v Bogu, dokler se ne bo prikazalo v slavi (Kol 3,1-4).

II. CELIBAT V ŽIVLJENJU CERKVE

35. Predolgo bi bilo sicer, vendar zelo poučno, proučevati zgodovinske dokumente o cerkvenem celibatu. Naj zadostuje samo naslednja opomba: Za prve čase krščanstva pričajo cerkveni očetje in pisatelji, da se je tako na Vzhodu kakor na Zahodu prostovoljni celibat širil med služabniki svetišča, in sicer zaradi tega, ker se na poseben način sklada z njihovo popolno predanostjo v službi Kristusu in Cerkvi.

Zahodna Cerkev

36. Od začetka 4. st. dalje je Cerkev Zahoda na več pokrajinskih koncilih in po papežih krepila, razširjala in potrjevala prakso celibata (Prvikrat na koncilu v Elviri v Španiji (ok. l. 300). Predvsem so najvišji pastirji in učitelji božje Cerkve kot varuhi in razlagalci dragocenega zaklada vere in svetih krščanskih navad v različnih dobah zgodovine cerkveni celibat pospeševali, branili in ga obnavljali, in to tudi tedaj, ko se je pojavljalo nasprotovanje v vrstah duhovščine same in ko nravno propadajoča družba ni bila naklonjena junaštvu kreposti. Obveznost celibata je bila potem slovesno potrjena na tridentinskem koncilu (24. seja kan. 9-10) in končno sprejeta v Zakonik cerkvenega prava (kan. 132, § 1).

37. Papeži najnovejšega časa so z največjo gorečnostjo osvetljevali osnove celibata in spodbujali duhovščino v vztrajnosti v njem. Tukaj nočemo zamuditi priložnosti, da na poseben način počastimo nepozabni spomin našega neposrednega predhodnika, ki v srcih ljudi še naprej živi in ki je ob soglasnem pritrjevanju klera na rimski sinodi takole govoril: »Predvsem smo užaloščeni nad tem, ko vidimo, da si nekateri ... morejo domišljati, da bo katoliška Cerkev prostovoljno ali pa zaradi primernosti prišla do tega,

da se bo odpovedala temu, kar je skozi dolga stoletja bilo in ostane ena od najplemenitejših in najčistejših odlik njenega duhovništva. Postava duhovniškega celibata in skrb za njegovo uveljavljanje vedno spominja na bitke heroičnih časov, ki jih je Kristusova Cerkev morala vzeti nase, da je pripravila do zmage slavno trozvočje, stalni simbol svoje zmagovitosti: svobodna, čista in katoliška« (2. nagovor na rimski sinodi, 26. januar 1960).

Vzhodna Cerkev

38. Za drugačno zakonodajo vzhodne Cerkve o duhovniškem celibatu, kakor jo je dokončno potrdil trulki koncil I. 692 (Kan. 6, 12, 13, 48; Mansi 11, 944-948, 965) in jo je pred nedavnim odkrito priznal drugi vatikanski koncil (D 16), najdemo razlog med ostalim v drugačnem zgodovinskem položaju tega odličnega dela Cerkve, k čemur je na blagodejen, nadnaraven način pripomogel Sveti Duh.

Naj nam bo dovoljeno uporabiti to priložnost za to, da vsemu kleru vzhodnih Cerkva izrazimo svoje iskreno spoštovanje in da damo vse priznanje zgle dom zvestobe in gorečnosti, ki zaslužita vso čast.

Za nadaljnje vztrajanje pri disciplini duhovniškega celibata nas podpira tudi povečevanje devišstva s strani vzhodnih očetov. Tako odmeva v našem srcu na primer glas sv. Gregorija iz Nise, ki nam kliče v spomin, da je »deviško življenje podoba tiste blaženosti, ki nas čaka v prihodnjem svetu« (De virg. 13: PG 46, 381-382).

39. Nič manj nas pa v tem ne potrjuje še danes aktualna hvalnica, ki jo je sv. Janez Zlatousti posvetil duhovništvu. Ko hoče v jasno luč postaviti popolno harmonijo, katera mora vladati med zasebnim življenjem služabnika oltarja in med dostojanstvom, kakršnega mu podeljuje opravljanje svete službe, pravi ta cerkveni učitelj: »Spodobi se, da je tisti, ki vstopi v duhovniški stan, tako čist, kakor da bi prebival v nebesih« (De sacerdot. 1, 3, 4: PG 48, 642).

40. Dalje ni brez pomena opozoriti na to, da tudi na Vzhodu samo neporočene duhovnike posvetijo za škofe in da duhovnikom

po posvečenju ni več dovoljeno skleniti zakon. To nam daje slutiti, da tudi te častitljive Cerkve v določeni meri priznavajo načelo duhovniškega celibata kakor tudi načelo neke primernosti celibata za krščansko duhovništvo, katerega vrhunec in polnost sta dana škofom (C 21; 28; 64).

41. Cerkev nikakor ne sme popuščati v zvestobi svojemu staremu izročilu. Tudi ni mogoče misliti, da bi skozi stoletja hodila po poti, ki bi duhovno bogastvo posameznih duš in božjega ljudstva postavljala na kocko, namesto da bi to bogastvo svetosti in krepostnosti pospeševala; ali da bi s svojevoljnimi pravnimi posegi preprečevala svobodno razvijanje najglobljih vrednot narave in milosti.

Posebni primeri

42. Na podlagi zgoraj (št. 15) navedene osnovne določbe vodstva katoliške Cerkve, je z ene strani potrjen zakon, da se od tistih, ki naj se pripustijo k višjim redovom, zahteva, da se svobodno in nepreklicno odločijo za celibat; z druge strani pa se je dovoljeno ozirati na posebne okoliščine tistih poročenih duhovnikov, ki pripadajo cerkvam ali krščanskim skupnostim, še ločenim od katoliške edinosti, in ki so pripuščeni k duhovniškim opravilom, ko jih je k temu vodila želja po popolnem občestvu in hkrati po opravljanju svete službe; treba pa je njihov položaj upoštevati tako, da to ne bo imelo kakih slabih posledic za veljavno disciplino duhovniškega celibata.

Da pa se cerkveno vodstvo ne boji izvrševati te oblasti, dokazuje na nedavnem koncilu dana možnost posvetiti za diakone poročene može zrele starosti (C 29).

43. Toda vse to ne pomeni kakega rahljanja obstoječih določb in se ne sme razlagati kot uvod v odpravo obveznosti duhovniškega celibata. Naj torej ne bo nikakršnega vdajanja takemu mnenju, ki slabi v dušah moč in ljubezen, iz česar celibat zajema trdnost in osrečujoče navdušenje; omenjena razlaga tudi zatemnjuje pravi nauk, ki utemeljuje upravičenost celibata in njegove velike vrednote.

Nekaj drugega je marveč potrebno: pospeševati preučevanje, ki bo odkrivalo globine duhovnega smisla velike moralne sile devištva in celibata (C 31).

Zaupanje Cerkve

44. Sveto devištvo je poseben dar. Toda celotna Cerkev naše dobe službeno in v polnosti zastopana po svojih odgovornih pastirjih in ob spoštovanju, kakor smo dejali, discipline vzhodnih Cerkev, je izrazila svoje trdno zaupanje v Svetem Duhu, da bo nebeški Oče darežljivo dajal dar celibata, ki je tako skladen z duhovništvom nove zaveze, če bodo tisti, ki so po zakramentu sv. reda deležni Kristusovega duhovništva, in vsa Cerkev zanj ponižno in vztrajno prosili (D 16).

45. V duhu torej vabimo vse božje ljudstvo, naj se zave svojih dolžnosti za povečanje števila duhovniških poklicev. Vztrajno naj prosi Očeta vseh in božjega Ženina Cerkve ter Svetega Duha, ki je duša te Cerkve: da bi Bog po priprošnji blažene Device Marije, matere Kristusa in Cerkve, v našem času v posebni meri izlil tisti božji dar, ki ga Oče ponižno prosečim nikdar ne odreka in da bi se duše v duhu globoke vere in požrtvovalne ljubezni pripravljale na ta dar. Tako naj bi bili duhovniki v današnjem svetu, ki pogreša božje slave (prim. Rim 3,23), vedno bolj upodobljeni po velikem Duhovniku, naj bi iz njih sijala Kristusova slava (2 Kor 8,23) in naj bi po njih žarelo veličastvo božje milosti po vsej zemlji (prim. Ef 1,6).

46. Da, častiti in ljubi bratje v duhovništvu, vi, ki vas vse ljubimo »v srcu Kristusa Jezusa« (Flp 1,8), prav ta svet, na katerem mi danes živimo, ki sicer doživlja krizo rasti in preobrazbe, ki pa se po pravici ponaša s človeškimi vrednotami in dosežki, prav ta svet tako silno potrebuje pričevanje takšnega življenja, ki je docela posvečeno najvišjim in najsvetejšim vrednotam. Brez takšnega pričevanja bi naš čas ravno v pogledu na najvišje dosežke človeškega duha pogrešal luč, ki je nenadomestljiva in ki ji ni primere.

Pomanjkanje duhovnikov

47. Naš Gospod Jezus se ni obotavljal izročiti silno nalogo oznanjevanja evangelija po vsem tedaj znanem svetu peščici mož, ki bi jih glede števila in glede sposobnosti vsakdo imel za nekaj popolnoma nezadostnega. Tej »mali čredi« je ukazal, naj se ne boji (Lk 12,32); saj bo po njem in z njegovo stalno prisotno pomočjo (Mt 28,20) izbojevala zmago nad svetom (Jn 16,33). Jezus nas je tudi opomnil, da ima božje kraljestvo v sebi, globoko v sebi skrito notranjo moč za rast in zorenje, ne da bi človek za to kaj vedel (Mr 4,26-29). Žetev tega božjega kraljestva je velika, delavcev pa je – kakor ob začetku – še vedno malo; saj celo velja, da jih še nikdar ni bilo toliko, da bi po človeški sodbi njihovo število mogli imeti za zadostno. Toda gospodar kraljestva naroča, naj molimo, da bi Gospod žetve poslal delavce na svojo žetev (Mt 9,37-38). Razumnosti človeških načrtov ne moremo postavljati nad skrivnostno modrost Njega, ki je v zgodovini odrešenja s svojo nespametjo in slabotnostjo vedno znova osramotil človeško moč in modrost (1 Kor 1,20-31).

48. Sklicujemo se na pogum vere, ko izražamo globoko prepričanje Cerkve: velikodušnejši in požrtvovalnejši odziv na milost, izrazitejše in polnejše zaupanje v skrivnostno, nepremagljivo moč te božje milosti, izrazitejše in celovitejše pričevanje za Kristusovo skrivnost, to nikdar ne bo povzročilo, da bi Cerkev začela izgubljati moč v izpopolnjevanju svojega velikega poslanstva za zveličanje vsega sveta, čeprav bi človeški računi skupaj z varljivim zunanjim videzom govorili čisto drugače. Vsakdo naj se zaveda, da vse premore v njem, ki edini daje moč dušam (Flp 4,13) in svoji Cerkvi rast (1 Kor 3,6-7).

49. Tudi ne moremo kar tako verjeti, da bi se z odpravo duhovniškega celibata samo po sebi v znatni meri povečalo število duhovniških poklicev. Zdi se, da današnje izkušnje Cerkva in cerkvenih skupnosti, ki svojim nosilcem službe dopuščajo poroko, govore ravno nasprotno. Vzroke za zmanjšanje duhovniških poklicev je treba iskati drugod. Zlasti npr. v dejstvu, da se je pri posameznikih in v družinah izgubil ali je skoraj ugasnil čut za Boga in za to, kar

je svetega; ali v dejstvu, da ljudje Cerkev kot ustanovo, ki po veri in zakramentih služi odrešenju človeštva, manj ali skoraj nič ne cenijo. Zato je treba ta problem raziskati v njegovem pravem jedru.

III. CELIBAT IN ČLOVEŠKE VREDNOTE

50. Kakor smo zgoraj rekli (prim. št. 10), se Cerkev zelo dobro zaveda, da odločitev za Kristusu posvečeni celibat, ki vključuje celo vrsto strogih odpovedi, segajočih v globine človeka, prinaša s seboj tudi resne težave in probleme, za katere je današnji človek posebno občutljiv. Zdeti bi se moglo komu, da celibat ni v soglasju s tistim priznanjem, ki ga je človeškim vrednotam Cerkev na zadnjem koncilu slovesno izrekla. Toda če pazljiveje pogledamo, nam postane jasno, da duhovnikova iz ljubezni do Kristusa porojena odpoved človeški ljubezni, kakršno drugi ljudje doživljajo v svojih lastnih družinah, dejansko daje edinstveno počastitev tej ljubezni. Saj je splošno priznано dejstvo, da je človek v vseh časih Bogu žrtvoval to, kar je dragoceno za darovalca in vredno prejemnika.

Milost in narava

51. Z druge strani Cerkev ne more in ne sme prezreti dejstva, da ima pri odločanju mladega človeka za celibat, - če se to zgodi v skladu s človeško in krščansko modrostjo in odgovornostjo - prvo vlogo milost. Milost pa narave ne uničuje in ji ne dela nasilja, ampak jo spopolnjuje in ji podeljuje nadnaravne sposobnosti in moči. Bog, ki je človeka ustvaril in odrešil, ve, kaj mu nalaga. Daje mu tudi vso potrebno moč, da premore to, kar od njega zahteva. Sv. Avguštin, ki je v veliki in boleči meri sam na sebi preizkusil človeško naravo, je vzkliknil: »Daj, kar zahtevaš; pa zahtevaj, kar hočeš« (Izpovedi., 10, 29, 40: PL 32, 796).

52. Odkrito poznanje resničnih težav celibata je za duhovnika zelo koristno, če že ne nujno potrebno; kajti popolnoma si mora

biti v svesti, kaj celibat od njega zahteva, da bo ta pristen in plodovit zanj in za druge. A prav tako odkrita sodba nas obvezuje, da tem težavam ne pripisujemo večjega pomena in teže, kakor pa jo dejansko imajo v človeškem in krščanskem smislu, in jih ne bomo razglašali za nerešljive.

53. Po vsem tem, kar je v našem času ugotovila znanost, nimamo pravice, še naprej trditi (prim. št. 10), da je celibat zoper človeško naravo, češ da nasprotuje upravičenim fizičnim, psihološkim in afektivnim zahtevam, ki da jih je treba zadovoljiti, ako naj bo dosežena zrelost človeške osebnosti. Človek, ki je ustvarjen po božji podobi in sličnosti (1 Mz 1,26-27), ni samo iz mesa in spolni nagon v njem ni vse. V človeku so tudi in sicer v prvi vrsti razum, volja in svoboda: po teh sposobnostih se dviga in se mora dvigati nad vse stvarstvo in te ga delajo za gospodarja nad svojimi fizičnimi, psihološkimi in afektivnimi nagnjenji.

54. Pravi in globlji nagib za Bogu posvečeni celibat je – kakor smo zgoraj rekli – odločitev za globlje in bolj brezpogojno osebno razmerje do skrivnosti Kristusa in Cerkve v korist vsega človeštva. Ne more pa biti nobenega dvoma, da taka odločitev omogoča najpopolnejše uresničenje omenjenih najvišjih človeških vrednot.

Celibat kot povišanje človeka

55. Odločitev za celibat ne vsebuje nepoznanja ali preziranja spolnega nagona in čustvenega življenja; saj to bi škodilo fizičnemu in psihološkemu ravnotežju. Nasprotno, celibat terja jasno spoznanje stvarnega stanja, pozorno obvladovanje samega sebe in modro dviganje svoje duševnosti na višjo raven. Na ta način celibat človeka čudovito dviga in učinkovito prispeva k dosegu popolnega razvitja človekove osebnosti.

56. Res je, kogar veže celibat, ta se odpoveduje naravni in upravičeni želji, ljubiti ženo in si ustanoviti lastno družino. A ni mogoče reči, da sta zakon in družina edina pot do popolne dozorelosti človeške osebnosti. V duhovnikovem srcu ljubezen ne ugasne. Duhovnik

jo črpa iz najčistejšega vira (prim. 1 Jn 4,8-16) in jo uresničuje s posnemanjem Boga in Jezusa Kristusa. Ta nadnaravna ljubezen je kakor vsaka pristna ljubezen zahtevna in priganja k dejanjem (1 Jn 3,16-18). Ta ljubezen do brezmejnosti odpira duhovniku obzorje, pogloblja in razširja njegov čut odgovornosti, - kar je znamenje vsake zrele osebnosti - in budi v njem polnost nežnih čustev (Prim. 1 Tes 2,11; 1 Kor 4,15; 2 Kor 6,13; Gal 4,19; 1 Tim 5,1.2), ki so izraz višjega in širšega očetovstva in ki duhovnikovo duševnost v preobilni meri bogatijo.

57. Vse božje ljudstvo mora pričevati za skrivnost Kristusa in njegovega kraljestva; toda to pričevanje ni enako za vse. Svojim sinovom, ki so laiki in poročeni, prepušča Cerkev nalogo, da zvesto pričajo s svojim pristnim in res krščanskim življenjem v zakonu in družini; od svojih duhovnikov pa zahteva pričevanje življenja, ki je vse posvečeno novim, nad vse osrečujočim stvarnostim božjega kraljestva.

Duhovnik sicer nima osebnih in neposrednih skušenj zakonskega življenja, vendar pa mu spričo njegove izobrazbe in njegove duhovniške službe ter zaradi stanovskih milosti gotovo ne manjka morda še globljega poznavanja človeškega srca. To mu omogoča, ne le prodreti do temeljev teh zakonskih problemov, ampak tudi zakoncem in krščanskim družinam učinkovito svetovati in pomagati (prim. 1 Kor 2,15). Duhovnik, ki živi med krščanskimi zakonci v polnosti svoj celibat, s tem opozarja na duhovno razsežnost vsake človeške ljubezni, ki je vredna tega imena. Njegova osebna žrtev bo vernikom povezanim s sveto vezjo zakona, zaslužila milost resnične edinosti.

Osamljenost neporočenega duhovnika in Kristusov zgled

58. Res je: Duhovnik je zaradi svojega celibata samotni človek; toda njegova samotnost ni prazna, saj jo napolnjuje Bog in prekipevajoče bogastvo njegovega kraljestva. Poleg tega se je na to osamljenost, ki mora biti notranja in zunanja polnost ljubezni,

duhovnik pripravljaj in se zanjo zavestno odločil; in to se ni zgodilo morda iz napuhnjene težnje po tem, da bi se razlikoval od drugih, ali da bi se odtegnil težkim skupnim odgovornostim, ali da bi se hotel odtujiti svojim bratom, in tudi ne iz prezira do sveta. Duhovnik je sicer obdan od sveta, a ni ločen od božjega ljudstva, saj je postavljen za ljudi (Heb 5,1) in ves posvečen izvrševanju ljubezni (prim. 1 Kor 14,4 sl.) in delu, za katerega ga je odbral Gospod (D 3).

59. Včasih more biti osamljenost za duhovnika boleče breme; toda kljub temu ne bo obžaloval, da se je zanjo velikodušno odločil. Tudi Kristus je v najbolj tragičnih urah svojega življenja bil sam. Zapustili so ga celo tisti, ki si jih je izbral za priče in najbližje spremljevalce svojega življenja in ki jih je ljubil do konca (Jn 13,1). Toda izjavil je: »Nisem sam, ker je Oče z menoj« (Jn 16,32). Kdor se je svobodno odločil, da se vsega daje Kristusu na razpolago, bo predvsem v zaupnosti z njim in iz njegovih milosti dobival potrebno moč duha, da bo mogel razpršiti sleherno otožnost in premagati vsako malodušnost. Pri tem ne bosta manjkali ljubeznivo varstvo blažene Device, Jezusove matere Marije, in materinska skrb Cerkev, katere službi se je posvetil. Manjkala mu tudi ne bo skrb škofa, njegovega očeta v Kristusu. V pomoč mu bo tudi bratovsko prijateljstvo njegovih sobratov v duhovništvu, pa tudi osrečujoča naklonjenost vsega božjega ljudstva. In če sovražno razpoloženje, sumničenje ali otopela brezbriznost ljudi včasih zelo bridko prizadene njegovo osamljenost, tedaj si bo poklical v zavest, da je na ta način posebno izrazito pridružen Kristusovi usodi: res pravi apostol, ki ne more biti večji od tistega, ki ga je poslal (prim. Jn 13,16; 15,18), in prijatelj, ki je deležen najveličastnejših bridkih in radostnih skrivnosti božjega Prijatelja, ki ga je zato izvolil, da bi v dozdevno na smrt obsojenem življenju prinašal skrivnostne sadove življenja (prim. Jn 15,15-16,20).

Drugi del
I. DUHOVNIŠKA VZGOJA

60. Razmišljanje o lepoti, pomembnosti in notranji primernosti posvečenega devištva za služabnike Kristusa in Cerkve nalaga tistemu, ki v Cerkvi zavzema mesto učitelja in pastirja, veliko dolžnost, da z vsemi močmi skrbi za to, da se bodo duhovniki svoje odločitve res držali, in jih pri tem podpira že od tistega trenutka dalje, ko se začne priprava na sprejem tako dragocenega daru.

Saj težave in problemi, ki nekaterim duhovnikom obtežujejo ali celo onemogočajo življenje v celibatu, neredko izvirajo iz duhovniške vzgoje, ki spričo globokih sprememb v najnovejšem času ni več docela primerna za izoblikovanje osebnosti, ki bi bila dostojna »božjega moža« (1 Tim 6,11).

61. Drugi vatikanski cerkveni zbor je v tej točki že podal zelo modre predpise in določbe, ki upoštevajo tudi napredek psihologije in pedagogike ter spremenjene razmere med ljudmi v današnji družbi (DV 3-11; prim. R 12). Hočemo torej, da čimprej izidejo navodila, ki naj dovolj izčrpno in strokovno to snov obdelajo tako, da bodo tisti, ki imajo v Cerkvi zelo težko nalogo vzgoje bodočih duhovnikov, dobili v roke res dober in primeren pripomoček.

Osebni odgovor na božji klic

62. Duhovništvo je služba, ki jo je postavil Kristus v korist svojega mističnega telesa, ki je Cerkev. Zato njeni avtoriteti pripada pravica pripuščati k duhovništvu tiste, ki jih ima za sposobne, to se pravi tiste, ki jim je Bog poleg drugih znamenj poklicanosti za cerkveno službo dal tudi karizmo Bogu posvečenega celibata (prim. št. 15).

V moči te karizme, ki dobi cerkvenopravno potrditev, je človek poklican, da se odzove svobodno in s popolno podaritvijo samega sebe, ko svoj lastni jaz docela podredi volji Boga, ki ga kliče. Konkretno se poklicanost od Boga pri posamezniku kaže v usmerjenosti osebnih darov njegove narave, kateri pa milost nikakor nima navade

delati nasilje. Zato je treba v duhovniškem kandidatu razvijati smisel za velikodušni sprejem božjega daru in resnično pripravljenost na odgovor božjemu vabilu, pri čemer je treba bistveni pomen pripisovati nadnaravnim sredstvom milosti.

63. Če pa hočemo koga na primeren način voditi in usmerjati k idealu duhovništva, tedaj moramo skrbno upoštevati tudi kandidatovo biološko in psihološko stanje. Zares primerna vzgoja mora torej spravljati v sklad delovanje milosti in naravo določenega kandidata, o čigar resničnih darovih in dejanskih sposobnostih je treba dobiti čisto jasno spoznanje. Kakor hitro se pokažejo znamenja svetega poklica, je treba kandidatovo resnično stanje ugotoviti z največjo vestnostjo. Pri tem se ne moremo zanesti na preneglo in površno sodbo, ampak se je treba v danih primerih zateči po nasvet in pomoč tudi h kakemu zanesljivemu zdravniku ali k psihologu. Tudi se ne sme opustiti skrbna preiskava glede družinskih prednikov, da se ugotovi, ali je kandidat sposoben za duhovništvo tudi ob upoštevanju zelo važnih duševnih in telesnih dejavnikov dedovanja.

64. Tiste, pri katerih se ugotovi, da fizično in psihično ali moralno niso primerni, je treba takoj pripraviti do tega, da odstopijo s poti k duhovništvu. Vzgojitelji se morajo zavedati, da je to njihova skrajno odgovorna dolžnost. Ne smejo se vdajati nobenim napačnim upom in nobenim, tako zelo nevarnim iluzijam. Nikakor tudi ne smejo dopustiti, da bi se kandidat v škodo sebi in Cerkvi vdajal kakim utvaram. Način življenja neporočenega duhovnika zahteva od človeka tolikšne notranje in zunanje predanosti božjim rečem in toliko modrosti, da docela izključuje kandidata z nezadostnim psiho-fiziološkim in moralnim ravnotežjem. In ni dovoljeno pričakovati, da bo v teh rečeh milost nadomestila naravo.

Razvoj osebnosti in izvrševanje avtoritete

65. Ko je bila kandidatova sposobnost ugotovljena in ko mu je bilo dovoljeno kreniti po poti, ki vodi k duhovništvu, je treba skrbeti za nadaljnji razvoj zorenja njegove osebnosti s tem, da ga telesno,

duhovno in нравno navajamo k osebni kontroli in k obvladovanju nagonov, čustev in strasti.

66. Zorenje osebnosti se izkazuje v odločnosti, s kakšno duhovniški kandidat sprejema osebni in občestveni red, kakršnega zahteva duhovniško življenje. Obžalovati je treba, če kje naletimo na pomanjkanje ali nezadostnost discipline. Kajti takšne pomanjkljivosti življenjskega reda vodijo v velike nevarnosti. Ni dovolj, če kdo disciplino sprejema nase le kot od zunaj naloženo breme; pravi red mora postati tako rekoč notranja last, vključena kot neločljiva prvina v celoto duhovnega življenja bodočega duhovnika.

67. Umetnost vzgoje mora mlade ljudi navajati na iskrenost, ki je v najvišjem pomenu evangeljska krepost (prim. Mt 5,37), in jih spodbujati k dejavnosti iz lastnih nagibov. Treba je torej gojiti vsako dobro osebno pobudo, da se bo kandidat naučil spoznavati in pravilno ocenjevati sam sebe in svoje moči, zavestno sprejemati lastno odgovornost in si pridobiti obvladanje samega sebe, ki je tako silno važno za duhovniško vzgojo.

68. Izvrševanje avtoritete, ki se je njenega načela treba vedno trdno držati, naj bo modro umerjeno in prežeto z dušnopastirskim čutom. Odvija naj se bolj v pogovoru in v postopnem navajanju, ob sklicevanju na gojenčevo osebno prepričanje, kar vse bo vzgojitelju omogočilo vedno globlje prodreti v duševnost mladega kandidata, vsej vzgoji pa bo podeljevalo izrazito pozitivnost in prepričljivost.

69. Celotna vzgoja duhovniškega kandidata mora biti usmerjena k mirni, prepričani in prostovoljni odločitvi za sprejem resnih obveznosti, ki jih bo moral nekoč pred Bogom in Cerkvijo prevzeti v svoji vesti.

Navdušenost in velikodušnost sta občudovanja vredni lastnosti mladega človeka. Če sta razsvetljeni in dobro podprti, zaslužita na temelju Gospodovega blagoslova občudovanje in zaupanje s strani Cerkve in vseh ljudi. Da ne bi bilo to navdušenje površno in brez trdnih osnov, se mlademu človeku ne sme prikrivati nobena od tistih resničnih težav glede osebnega in socialnega življenja, ki jih s svojo odločitvijo sprejema nase. Toda obenem s težavami je z nič manjšo odkritostjo in jasnostjo treba v resnični luči pokazati veličino

in plemenitost odločitve, na katero se kandidat pripravlja. Čeprav ta odločitev po eni strani v človekovi osebnosti povzroči res neko fizično in psihično praznino, vendar pa po drugi strani prinese takšno notranjo polnost, da je zmožna duhovnikovo življenje do vseh globin obogatiti in oplemenititi.

Askeza za zorenje osebnosti

70. Mladi ljudje naj dospejo do prepričanja, da je pot, na katero stopajo, težavna in da ne bodo mogli hoditi po njej brez posebne askeze, lastne duhovniškimi kandidatom, in zahtevnejše, kakor pa je askeza vseh drugih vernikov. To je sicer stroga, a nikakor ne mrka in ponižujoča askeza; gre marveč za askezo, ki obstoji v premišljenem in trajnem izvrševanju kreposti, ki iz človeka napravijo duhovnika: globoko zatajevanje samega sebe kot bistveni prvi pogoj hoje za Kristusom (Mt 16,24; Jn 12,25); ponižnost in pokorščina kot izraz notranje iskrenosti in urejene svobode; razumnost in pravičnost, srčnost in zmernost – kreposti, brez katerih si ni mogoče misliti pristinega in res globokega verskega življenja; izrazit čut odgovornosti, smisel za zvestobo in poštenost pri sprejemanju svojih dolžnosti; skladno združevanje kontemplacije in akcije; nenavezanost na zemeljske dobrine in duh ubožstva, ki podeljujeta moč evangeljski svobodnosti; čistost, ki je rezultat vztrajnega boja in v lepem skladu z drugimi naravnimi in nadnaravnimi krepostmi; usposobljenost za veder in pogumen stik s svetom, kateremu želi kandidat zaradi Kristusa in njegovega kraljestva posvetiti svojo službo.

Na ta način bo bogoslovec s pomočjo božje milosti dozorel v uravnovešeno, močno in zrelo osebnost, v sintezo prirojelih in pridobljenih lastnosti, v čudovito skladje vseh sposobnosti oblikovanih ob luči vere in ob notranji zedinjenosti v Kristusom, ki je duhovniškega kandidata izvolil zase in za službo odrešenja sveta.

71. Da bi pa bilo mogoče priti do večje gotovosti glede sposobnosti mladega človeka za duhovništvo in da bi v teku let spoznali dokaze za doseženo naravno in nadnaravno zrelost – zavedati se je

namreč treba dejstva, da je »zaradi zunanjih nevarnosti v dušnem pastirstvu še teže pravilno živeti« (Sv. Tomaž Akvinski, S. th. 2-2 q. 184 a. 8 c) – je koristno, da se določijo dobe preizkušnje v spolnjevanju obveznosti celibata, preden postane ta obveznost s podelitvijo mašniškega posvečenja (DV 12) stalna in dokončna.

72. Ko je enkrat dosežena moralna gotovost, da je kandidatova zrelost dovolj zjamčena, tedaj bo ta mogel prevzeti težko in sladko obveznost duhovniške čistosti kot popolno podaritev samega sebe Gospodu in njegovi Cerkvi.

Tako postane obveznost celibata, ki je po volji Cerkve stvarno povezana z mašniškim posvečenjem osebna obveznost, ki jo pod vplivom božje milosti duhovniški kandidat sprejme nase popolnoma zavestno in svobodno. Sprejme jo seveda ne brez previdnih in modrih nasvetov preizkušenih voditeljev duhovnega življenja, ki jim ne bo šlo za to, da bi odločitev nekako naložili, ampak za to, da bi bila ta velika prostovoljna odločitev v polnosti zavestna. V tistem trenutku pa, ki bo za trajno odločil smer njegovega življenja, kandidat ne bo občutil teže nečesa, kar bi mu bilo naloženo od zunaj; prevzemala ga bo marveč notranja radost ob odločitvi, ki je storjena zaradi ljubezni do Kristusa.

II. DUHOVNIŠKO ŽIVLJENJE

73. Duhovnik nikakor ne sme misliti, da s posvetitvijo postane vse lahko in da je dokončno zavarovan pred vsako skušnjavo ali nevarnostjo. Čistosti si človek nikdar ne pridobi enkrat za vselej, ampak je sad vsakodnevnega napornega boja. Današnji svet zelo poudarja pozitivne vrednote ljubezni v odnosih med dvema spoloma; zelo je pomnožil tudi težave in nevarnosti na tem področju. Potrebno je torej, da duhovnik – če hoče z vso skrbnostjo ohranjati svojo čistost in ji zagotoviti vzvišen smisel – svoj položaj jasno in mirno presoja: položaj človeka, ki je v duhovnem boju zoper zapeljivost mesenosti v samem sebi in svetlu; in treba je, da ne neha obnavljati sklepa, da

bo vedno bolj in vedno bolj uresničeval svojo nepreklicno daritev, ki od njega zahteva popolno, iskreno in stvarno zvestobo.

74. Novo moč in novo veselje bo našel duhovnik v vsakdanjem premišljevanju in molitvi, poglobljajoč nagibe svoje daritve in prepričanje, da si je izbral najboljši del. Ponižno in vztrajno bo prosil za milost zvestobe, ki nikoli ni odrečena tistemu, ki zanjo odkritosrčno prosi. Istočasno pa bo uporabljal naravne in nadnaravne pripomočke, ki so mu na razpolago. In zlasti ne bo zanemarjal asketičnih smernic, katerih vrednost je Cerkev preizkusila in ki v današnjem svetu niso nič manj potrebne, kakor so bile nekdanj (D 16 in 18).

Globoko duhovno življenje

75. Predvsem se mora duhovnik z vso ljubeznijo, katero mu navdihuje milost, truditi za prisrčno povezanost s Kristusom, poglobljajoč se v njegovo neizčrpno in osrečujočo skrivnost. Pridobi naj si vedno globlji čut za skrivnost Cerkve, brez česar je v nevarnosti, da bo imel svoje življenje za zgrešeno in brez temelja.

Duhovniška pobožnost, ki dobiva hrano iz čistih virov božje besede in evharistije, ki živi iz obhajanja svetega bogoslužja v okviru cerkvenega leta in ki je prežeta z nežnim in razsvetljenim češčenjem preblazene Device, matere večnega velikega duhovnika in kraljice apostolov (D 18), bo vodila duhovnika k studentem pristnega duhovnega življenja, ki edino premore Bogu posvečenemu devištvu dati popolnoma trden temelj.

76. Prepojen z milostjo in notranjim mirom se bo mogel duhovnik pogumno lotevati mnogoterih nalog svojega življenja in svoje službe in bo v njih, kolikor jih bo opravljal v duhu vere in z gorečnostjo, našel nove priložnosti za pričevanje, kako popolnoma pripada Kristusu in njegovemu skrivnostnemu telesu, in sicer z namenom posvečevanja samega sebe in drugih. Kristusova ljubezen, ki ga priganja (2 Kor 5,14), mu bo pomagala, ne k temu, da se bo odrekel najboljšim čustvom svojega srca, ampak da jih bo dvignil na višjo raven in jih poglobil v duhu popolne posvetitve, podobno kakor veliki duhovnik

Kristus, ki je na najgloblji način postal deležen življenja ljudi, katere je ljubil in zanje trpel (Heb 4,15) in kakor sv. apostol Pavel, ki ga je navdajala skrb za vse (1 Kor 9,22; 2 Kor 11,29), da bi v svet izžareval luč in moč blagovesti o božji milosti (Apd 20,24).

77. Po pravici ljubosumen na svojo popolno podaritev Gospodu naj se duhovnik zna varovati tistih čustvenih nagnjenj, ki rodijo navezanosti, kakršne se ne skladajo najbolj z lučjo in močjo razuma. Zelo se mora paziti pred tem, da bi opravičeval s potrebami duhovnega življenja in apostolata takšna nagnjenja, ki so v resnici polna nevarnosti.

78. Duhovniško življenje terja intenzivno, pristno in trdno duhovno usmerjenost (pietas), tako da bodo služabniki oltarja po Duhu živeli in se po Duhu tudi ravnali (Gal 5,25); takšno življenje zahteva zares možato notranjo in zunanjo krščansko askezo, kakor se spodobi tistim, kateri na poseben način služijo Kristusu in ki so v njem in zaradi njega svoje meso s strastmi in poželenjem vred križali (Gal 5,24) ter zato brez obotavljanja prevzemajo trde in dolgotrajne preskušnje (prim. 1 Kor 9,26-27). Tako bo Kristusov služabnik mogel jasneje razodevati sadove Duha, ki so: »Ljubezen, veselje, mir, potrpežljivost, blagost, dobrotljivost, zvestoba, krotkost, zdržnost« (Gal 5,22-23).

79. Duhovniško čistost krepi, varuje in brani tudi ves način življenja, okolje in delovanje, ki je lastno božjemu služabniku. Zato je kar najbolj treba gojiti »povezanost v pristrčnem zakramentalnem bratstvu« (D, ki so ga v moči svetega reda deležni vsi duhovniki. Naš Gospod Jezus je učil, kako važna je nova zapoved ljubezni, in je to na čudovit način izpričal, zlasti še s postavitvijo zakramentov sv. evharistije in katoliškega duhovništva (Jn 13,15; 34-35); in prosil je nebeškega Očeta, da bi ljubezen, s katero je Oče njega od vekomaj ljubil, za vedno ostala v njegovih služabnikih in On v njih (Jn 17,26).

80. Med duhovniki naj vlada popolna povezanost. Pogosto naj se povezujejo v molitvi, v vedrem prijateljstvu in z vsakovrstno medsebojno pomočjo. Nikoli ni mogoče duhovnikom dovolj priporočati neke oblike skupnega življenja, kar naj bi vplivalo na vedno globljo prežetost duhovniške službe s Kristusovim bratom. Enako priporočljivo je pogosto shajanje za bratovsko izmenjavo

misli, pobud in izkušenj. Pospeševati je treba tudi združenja, ki pomagajo k rasti v duhovniški svetosti.

81. Duhovniki naj ne pozabijo opozorila drugega vaticanskega cerkvenega zbora (D 8), ki jim kliče v spomin skupno deležnost pri duhovništvu. Tako bodo živo začutili svojo odgovornost za tiste sobrate, ki so v velikih težavah in ki njim podeljeni božji dar izpostavljajo v resno nevarnost. Gorečo ljubezen naj izkazujejo tistim, ki bolj kakor ostali potrebujejo toplino dobrohotnosti, molitve in obzirne, toda učinkovite pomoči, in ki imajo pravico pričakovati neizčrpno ljubezen s strani tistih, ki so in ki morajo biti v najbolj resničnem pomenu besede njihovi prijatelji.

82. Kot nekakšno dopolnilo tega našega pismenega pogovora z vami, častiti bratje v škofovstvu, in z vami, duhovniki in služabniki oltarja, hočemo končno dati pobudo, naj bi vsakdo izmed vas, vsako leto na dan svojega posvečenja obnovil, ali pa naj bi vsi skupaj duhovno združeni na veliki četrtek, veliki dan postavitve mašniškega reda, obnovili svojo nekdanjo popolno, brez pridržkov izvršeno podaritev samega sebe Kristusu. Tako boste v sebi poživili zavest svoje izvolitve za sveto službo in obenem s ponižnostjo in pogumom znova potrdili svojo obljubo Kristusu, da hočete ostati neomajno zvesti njegovi edinstveni ljubezni in podaritvi svoje popolne čistosti (prim. Rim 12,1).

III. OBJOKOVANJA VREDNA NEZVESTOBA

83. Sedaj pa se s toplo očetovsko ljubeznijo, trepetajočo zaskrbljenostjo in z bolečino v srcu obračamo na tiste nesrečne, a kljub temu še vedno tako ljubljene in drage brate v duhovništvu, ki imajo sicer v svoji duši vtisnjeno neizbrisno znamenje svetega reda (duhovništva), pa so se nesrečno izneverili obveznostim, sprejetim ob duhovniškem posvečenju.

Njihovo objokovanja vredno stanje in iz tega izhajajoče javne in zasebne posledice zbujejo v marsikom vprašanje, ali ni ravno celibat kriv takšnih tragedij in pohujšanj, ki jih zaradi tega trpi božje

ljudstvo. Toda dejansko za vse to ni nič kriv celibat sam. Tega je namreč krivo nekaj drugega: ali ni bila vselej o pravem času napravljena trdna in modra sodba glede darov duhovniškega kandidata, ali pa se način življenja duhovnikov ni skladal z obveznostmi Bogu popolnoma posvečenega življenja.

84. Cerkev je zelo v skrbeh glede žalostne usode teh svojih sinov in ima za potrebno storiti vse, kar je mogoče, da bi preprečila ali pa zacelila rane, ki so jih ji prizadeli njihovi padci. Po zgledu svojih neposrednih prednikov smo odredili, da naj se preiskave vseh spornih zadev, ki se tičejo veljavnosti mašniškega posvečenja raztegnejo tudi na take tehtne razloge, katerih sedanja cerkvena zakonodaja ne predvideva (prim. ZCP, can. 214). Mišljeni so tukaj razlogi, ki dopuščajo utemeljene in upravičene dvome glede polne svobode in odgovornosti duhovniškega kandidata ter glede njegove sposobnosti za duhovništvo. Vse to ima namen oprostiti obveznosti vse tiste, glede katerih bi resno izvedeni sodni postopek pokazal, da res niso sposobni za spolnjevanje takšnih dolžnosti.

Dodelitev spregledov

85. Ti spregledi, ki se včasih podelijo (zelo majhen odstotek jih je v primerjavi z velikim številom notranje trdnih in vrednih duhovnikov), hkrati s pravično skrbjo za duhovni blagor posameznikov tudi dokazujejo skrb Cerkve za to, da bi se postava celibata ohranila in da bi se je vsi njeni duhovniki držali z nezlomljivo zvestobo. Vselej, ko Cerkev tako ravna, občuti veliko bolečino; posebno še pri tistih objokovanja vrednih primerih, ko je treba odpor zoper vredno nošenje prijetnega Kristusovega jarma pripisovati krizam vere ali nravnim zablodelostim in gre torej večkrat za pravo krivdo in povzročitev pohujšanja pri krščanskem ljudstvu.

86. O, če bi ti duhovniki vedeli, koliko bolečine, koliko sramote in koliko dušnega nemira prizadevajo sveti Cerkvi! O, če bi pomislili na veličino in odličnost prevzetih obveznosti in kakšnim nevarnostim za ta in za oni svet se izpostavljajo! Tedaj bi pač bili bolj previdni in

bolj preudarni v svojih sklepih, bolj goreči v molitvi in bi se modreje in pogumneje izogibali duhovnemu in moralnemu zlomu.

87. S posebno pozornostjo se mati Cerkev obrača k primerom tistih še mladih duhovnikov, ki so svojo sveto službo začeli polni velikega navdušenja in gorečnosti, pa so se potem ob vnetem opravljanju mnogoterih duhovniških nalog prikradli v njihovo srce trenutki malodušja in dvomov, navala strasti in usodne lahkomišelnosti. Zato Cerkev meni, da je posebno v takih primerih treba vse poskusiti, da bi s toplo spodbudo bila omahujočemu bratu omogočena vrnitev k dušnemu miru in zaupanju, k pokori in obnovitvi prvotne gorečnosti. Le tedaj, če se jasno pokaže, da so brezupni vsi poskusi, kako bi duhovniku pomagali na pravo pot, naj bo nesrečni duhovnik odpuščen iz zaupane mu službe.

88. Če se izkaže, da take osebe sicer ni mogoče znova pridobiti za duhovniško službo, a razodeva iskreno in resno voljo do krščanskega življenja, kakršno se spodobi laiku, tedaj apostolski sedež po skrbni preučitvi vseh okoliščin in v sporazumu s krajevnim ordinarijem ali z redovnim predstojnikom podeli včasih vse zaprosene spreglede, ko pri tem daje prednost ljubezni pred bolečino. Pri podelitvi takih spregledov pa naloži dela pobožnosti in spokornosti, da bi v nesrečnem, toda vedno ljubljenem sinu ostalo zdravilno znamenje materinske bolečine Cerkve in da bi se bolj živo spominjal resnice, kako mi vsi potrebujemo božje usmiljenje.

89. Tako strogo in hkrati usmiljeno ravnanje, ki ga vedno navdihujejo pravičnost in resnica in kar največja modrost in preudarnost, bo nedvomno zelo pripomoglo k temu, da se bodo dobri duhovniki utrdili v svojem sklepu glede neomadeževanega in svetega življenja. Obenem pa bo to za duhovniške kandidate opomin, da se bodo pod modrim vodstvom svojih vzgojiteljev in učiteljev bližali oltarju z jasno zavestjo, za kaj gre, s popolno nesebičnostjo ter z gorečim hrepenenjem po tem, da bi bili vedno poslušni navdihom božjih milosti ter volji Kristusa in njegove Cerkve.

90. Ne moremo si kaj, da se ne bi z globoko radostjo zahvalili Gospodu spričo tega, da je nemalo takih, ki so se, žal sicer začasno izneverili svoji dani besedi, a so se nato z ganljivo pripravljenostjo

zatekli k vsem primernim pripomočkom, predvsem k intenzivnemu življenju molitve, ponižnosti, vztrajnega prizadevanja in pogostnega prejemanja zakramenta svete pokore. Na ta način so po milosti Velikega duhovnika našli pravo pot k vrnitvi in so v veliko veselje vseh spet postali njegovi vzorni služabniki.

IV. ŠKOFOVO DUHOVNO OČETOVSTVO

91. Naši dragi duhovniki imajo pravico in dolžnost najti pri vas, častiti bratje v škofovski službi, nenadomestljivo in res učinkovito pomoč za lažje in veselejše opravljanje prevzetih dolžnosti. Vi ste jih sprejeli in jih vzgajali za duhovniško službo, vi ste jim položili roke na glavo, z vami so povezani v mašniškem dostojanstvu in po moči zakramenta sv. reda, vaši zastopniki so v občestvu njim izročeni vernikov, z vami so eno po velikodušnem zaupanju, ko vsak po svojem položaju prevzemajo od vas dolžnosti in skrbi (C 28). Ko so si izvolili sveti celibat, so s tem sledili starodavnemu vzgledu vzhodnih in zahodnih škofov. Ta okoliščina utemeljuje nadaljnji nagib za skupnost med škofom in duhovnikom ter nagiblje, da bi se ta skupnost še poglobila.

92. Jezus je pokazal vso svojo ljubezen do apostolov, ko jih je naredil za služabnike svojega fizičnega in svojega skrivnostnega telesa (prim. Jn 13-17). Tudi vi, po katerih je »med verujočimi navzoč Gospod Jezus Kristus, veliki duhovnik« (C 21), veste, da morate največ ljubezni in največ svojega prizadevanja posvečati duhovnikom in duhovniškim kandidatom (D 7). Na noben drug način ne morete tega svojega prepričanja bolje pokazati, kakor s tem, da v zavesti svoje odgovornosti in z iskreno ter neomajno ljubeznijo vodite vzgojo duhovniških pripravnikov in da uporabite vsa sredstva, s katerimi bi duhovnikom pomagali, da ostanejo zvesti svojemu poklicu in svojim dolžnostim.

93. Vaše bratsko in prijateljsko zanimanje in dejanska pomoč naj nekako nadomesti duhovnikovo človeško osamljenost, ki je neredko vzrok za malodušnost in za dejanske skušnjave. Bolj kakor predstoj-

niki in sodniki bodite svojim duhovnikom učitelji, očetje, prijatelji, dobrotljivi, sočutni bratje, pripravljeni na razumevanje, sočutje in pomoč. Na vse načine si prizadevajte, da bo med vami in vam izročeni duhovniki obstajalo medsebojno prijateljstvo in da vam bodo duhovniki popolnoma zaupali. Tak odnos ne odpravlja zakonite pokorščine; nasprotno, še utrjuje jo z dušnopastirsko ljubeznijo: v pokorščini bo več velikodušnosti, več iskrenosti in več zanesljivosti. Globoko prijateljstvo in otroško zaupanje do vas bo duhovnikom omogočalo, da vam bodo pravočasno odkrili svojo notranjost in vam zaupali svoje težave. Prepričani bodo, da bodo našli pri vas vedno razumevanje, da vam bodo lahko zaupali tudi morebitne poraze, ne da bi se tresli pred kaznijo, ampak – kakor se spodobi sinovom – v pričakovanju očetovskega opomina, odpuščanja in pomoči, kar jih bo navdalo z novim pogumom za hojo po nelahki poti.

94. Gotovo ste, častiti bratje, prepričani o tem, kako nekaj važnega in velikega je duhovnikovemu srcu vrniti veselje in navdušenje za sveti poklic, vrniti mu notranji mir in pogum na poti k zveličanju. Tako dejanje prinaša premnogim dušam neprecenljivo korist. Če bi pa kdaj bili prisiljeni uporabiti svojo oblast in primerno strogost zoper redke, ki bi s svojim vedenjem dajali pohujšanje božjemu ljudstvu, ne meneč se za vašo dobroto, tedaj naj bo kljub vsemu namen potrebnih ukrepov poboljšanje teh duhovnikov. Po zgledu Jezusa Kristusa, pastirja in varuha naših duš (Pt 2,25), ne prelomite nalomljenega trsa in ne ugasnite tlečega stenja (Mt 12,20). Celite rane kakor Jezus (prim. Lk 9,11), rešujete, kar je bilo izgubljenega (prim. Mt 18,11), skrbno in ljubeče iščite izgubljeno ovco, da jo privedete nazaj v toplo stajo (prim. Mr 15,4 sl.) in kakor Kristus poizkušajte prav vse, da bi nezvestega prijatelja priklicali nazaj (Mr 22,48).

95. Prepričani smo, častiti bratje, da ne boste ničesar opustili, kar bi moglo pri vaših duhovnikih po vašem učenju in modrosti in po vaši pastirski vnemi pospeševati uresničevanje ideala Bogu posvečenega celibata. Prepričani smo, da nikdar ne boste izgubili izpred oči tistih duhovnikov, ki so zapustili božjo hišo, katera je tudi njihova očetova hiša, pa naj bo izid njihove žalostne dogodivščine kakršenkoli; za vse čase namreč ostanejo vaši sinovi.

V. VLOGA VERNIKOV

96. Krepostnost duhovnikov je blagor vse Cerkve, je izreden zaklad in čast za Cerkev, je v neprecenljivo spodbudo božjemu ljudstvu. Zato želimo nasloviti ljubečo in vneto spodbudo na vse vernike, svoje sinove in hčere v Kristusu. Naj se tudi ti čutijo odgovorne za krepostno življenje svojih bratov, ki so sprejeli nase poslanstvo, da bi kot duhovniki skrbeli za njihovo zveličanje! Naj molijo in sodelujejo pri prebujanju duhovniških poklicev! Naj s sinovsko vdanostjo in ljubeznijo ter z velikodušnim sodelovanjem pomagajo duhovnikom, katerim je v tako močno notranjo oporo, ako njihova dušnopastirska prizadevanja najdejo pri vernikih velik in topel odmev. Naj te svoje očete v Kristusu hrabrijo, da bi mogli premagovati vsakovrstne težave, s katerimi se srečujejo pri zvestem spolnjevanju njihovih dolžnosti v duhovni blagor vseh ljudi. Naj v duhu vere in krščanske ljubezni skazujejo globoko spoštovanje in spoštljivo zadržanost v odnosu do duhovnika, predvsem z ozirom na to, da je to človek, ki je docela posvečen Kristusu in njegovi Cerkvi.

97. Posebej se obračamo k tistim laikom, ki bolj vneto in globlje iščejo Boga in teže po krščanski popolnosti v življenju sredi sveta. S svojim vdanim in iskrenim prijateljstvom morejo biti duhovnikom v veliko pomoč. Laiki namreč, ki so z ene strani zapleteni v posle časnega življenja, z druge strani pa se trudijo za velikodušnejše in popolnejše uresničenje svoje krstne poklicanosti, morejo marsikdaj biti luč in okrepitev duhovniku, ki v svoji službi Kristusu in Cerkvi pride kdaj v takšen položaj, da bi pokvarjenost tega sveta mogla škodovati neokrnjenosti njegovega poklica.

Tako naj vse božje ljudstvo časti in spoštuje Kristusa v tistih, ki ga zastopajo in o katerih je rekel: »Kdor vas sprejme, mene sprejme; in kdor mene sprejme, sprejme tistega, ki me je poslal« (Mt 10,40). Bogato plačilo je Kristus obljubil tistim, ki na kakršenkoli način izkazujejo ljubezen in oporo njegovim poslancem (Mt 10,42).

SKLEP

98. Častiti bratje, pastirji božje črede v vseh delih sveta, in vi, ljubljeni duhovniki, naši bratje in sinovi! Končujemo svoje pismo, ki ga v polni ljubezni do Kristusa naslavljamo na vas. Vabimo vas, da z novim zaupanjem in pogumom uprete svoj pogled v ljubečo Jezusovo Mater in Mater Cerkve in jo kličete, naj s svojo mogočno materinsko priprošnjo podpre katoliške duhovnike. Božje ljudstvo občuduje in časti v Mariji pravzor in podobo Kristusove Cerkve v pogledu na vero, ljubezen in popolno zedinjenost s Kristusom. Kot devica in mati naj Marija izprosi Cerkvi, ki tudi ona nosi častni naslov device in matere (C 63 in 64), da bi se mogla vedno ponižno ponašati z zvestobo svojih duhovnikov vzvišenemu daru Kristusovega posvečenega devištva, da bi ta dar vedno bolj sijal in da bi ga vsi ljudje vedno bolj cenili, tako da bo na zemlji vsak dan bolj raslo število tistih, ki spremljajo Jagnje, kamorkoli gre (prim. Raz 14,4).

99. Cerkev glasno izraža svoje zaupanje v Kristusa. Zave da se sicer, kako vznemirljivo je spričo silnih duhovnih potreb svetovnega prebivalstva pomanjkanje duhovnikov; toda zanaša se na neskončne skrivnostne vire milosti in trdno pričakuje, da bodo duhovne odlike posvečenih Kristusovih služabnikov rodile pomnožitev njihovega števila; pri Bogu je namreč vse mogoče (prim. Mr 10,27; Lk 1,37).

V tem trdnem zaupanju prav vsem podeljujemo svoj apostolski blagoslov kot poroštvo nebeških milosti in kot znamenje naše očetovske dobrohotnosti.

V Rimu, pri Svetem Petru, dne 24. junija, na praznik sv. Janeza Krstnika, leta 1967, v petem letu našega papeževanja.

PAPEŽ PAVEL VI.

PAPEŽ BENEDIKT XVI. IN RABIN ARIE FOLGER

Izmenjava dveh dopisov

Pojasnilo:

Zaslужni papež Benedikt XVI. je objavo svojega besedila »Nepreklicna milost in poklicanost«. Pripombe k traktatu »De Iudaeis« zaupal Mednarodni katoliški reviji *Communio*. (Glej *Communio* 28 (2018) 193–214). Papeževo besedilo pomeni izvirni prispevek k sedanjemu in prihodnjemu dialogu med Judi in kristjani. Dunajski višji rabin Arie Folger je v časopisu *Jüdische Allgemeine* objavil svoj odziv z naslovom »Nevarnost za dialog?« (Gefahr für den Dialog? Das jüngste Traktat von Benedikt XVI. zum katholischen Verständnis des Judentums wird heftig kritisiert. Eine Einordnung aus rabbinischer Sicht, v: *Jüdische Allgemeine* z dne 19.07.2018, <https://www.juedische-allgemeine.de/article/view/id/32264>). Papež Benedikt XVI. ja na to objavo odgovoril v osebnem pismu. Rabin Folger je nato v pisnem odgovoru izrazil svoja soglasja in vprašanja. Izmenjava njunih dopisov kaže, kako rodoviten in obetaven postaja judovsko-krščanski dialog. – Slovenska izdaja revije *Communio* s hvaležnostjo in spoštovanjem objavlja obe pismi: Benedikt XVI. und Rabbi Arie Folger, Briefwechsel, August-September 2018, v: *IkaZ Communio* 47 (2018) 611–617.

Anton Štrukelj

Gospod rabin Arie Folger, MBA
(Master of Business Administration)
višji rabin
Izraelsko bogočastno občestvo Dunaj

Vatikan, 23. avgust 2018

Spoštovani gospod rabin Folger!

Profesor Tüeck z dunajske univerze mi je poslal Vaše besedilo »Nevarnost za dialog«. Za to pomembno in zares nadaljevalno besedilo se Vam zelo prisrčno zahvaljujem.

Najprej ste pojasnili vrsto mojega besedila. To je dokument za teološko razpravo med Judi in kristjani glede pravilnega razumevanja Božjih obljub Izraelu. Krščanstvo namreč obstaja samo zato, ker se je po porušenju templja in v navezavi na življenje in smrt Jezusa iz Nazareta okoli Jezusa oblikovalo občestvo, ki je bilo prepričano, da hebrejska Biblija kot celota govori o Jezusu in jo je treba razlagati v naravnosti nanj. Tega prepričanja pa večina judovskega ljudstva ni delila. Tako je nastala razprava o tem, ali je pravilna ena ali druga razlaga. Žal, kristjani pogosto ali skoraj vselej niso razpravljali z dolžnim spoštovanjem do druge strani. Namesto tega je nastala žalostna zgodovina krščanskega antisemitizma, ki končno vodi v protikrščanski antijudaizem in z Auschwitzem doseže žalosten vrhunec.

Medtem je pomembno, da se nadaljuje pogovor o pravilni razlagi Biblije judovskega ljudstva med obema občestvoma, katerih vera sloni na tej razlagi. Pomembno metodično podlago za ta dialog predstavlja dokument Papeške biblične komisije »Judovsko ljudstvo in njegovo Sveto pismo v krščanski Bibliji« z dne 24. maja 2001, ki ga v svojih obrazložitvah predpostavljam kot metodično osnovo. Po človeškem predvidevanju ta dialog znotraj nadaljnje zgodovine ne bo nikoli pripeljal do edinosti obeh razlag. To je stvar Boga na koncu zgodovine. Medtem pa je obema stranema naloženo, da si prizadevata za pravilno spoznanje in da spoštljivo premislita dojemanje druge strani. Osrednja vsebina pogovora bodo velike obljube Boga Izraelu, ki sem jih v svojem besedilu povzel v

naslednjih geslih: mesijansko upanje Izraela; dežela; zaveza; etično navodilo in pravilno češčenje Boga. Dovolite mi, prosim, da še enkrat na kratko nakažem, kar sem skušal v svojem besedilu predložiti glede krščanskega pojmovanja teh tematik.

1. Mesijanska obljuba bo seveda vedno ostala sporna. Vseeno pa mislim, da moremo napredovati v medsebojnem razumevanju. Skušal sem na novo dojeti celoto mesijanskih obljub v njihovi večobličnosti in s tem na novo razumeti že in še-ne upanja v njegovem medsebojnem prešinjanju. Veljavna ostaja oblika mesijanskega pričakovanja, ki je utemeljena na Davidovem liku, a je v svojem pomenu omejena. Odločilni lik upanja zame je Mojzes, o katerem Sveto pismo pravi, da je govoril z Gospodom kakor prijatelj iz obličja v obličje. Jezus iz Nazareta se nam kristjanom javlja kot osrednji lik upanja, ker se z Bogom tika. Na osnovi tega novega gledanja se čas Cerkve ne javlja kot čas že dokončno odrešenega sveta, ampak čas Cerkve je za kristjane to, kar je bilo za Izrael štirideset let v puščavi. Njegova bistvena vsebina je torej uvajanje v svobodo Božjih otrok, ki za "ljudstva" ni nič manj težavno, kakor je bilo za Izrael. Če sprejmemo to novo gledanje časa ljudstev, je predložena teologija zgodovine, ki je Judje kot takšne pač ne morejo sprejeti, a more morda le nuditi novo stopnjo v skupnem spopadanju z našo nalogo.

2. Ustrezna razlaga obljube dežele je danes v povezavi z nastankom države Izrael življenjsko pomembna za vse strani. Ne da bi ponavljal vse, kar sem povedal v svojem besedilu, bi rad ponovil tezo, ki ni pomembna samo za kristjane, da države Izrael kot takšne ni mogoče teološko uvrstiti kot izpolnitev obljube dežele, ampak je sama po sebi sekularna država, ki ima seveda povsem verske temelje. Za očete države Izrael – Ben Gurion, Golda Meir idr. – je bilo povsem jasno, da je država, ki so jo ustanovili, morala biti sekularna, preprosto že zato, ker je samo tako mogla preživeti. Mislim, da je razvoj ideje sekularne države bistveno tudi zasluga judovskega mišljenja, pri čemer sekularen ne pomeni protiverski. Sveti sedež je mogel navezati diplomatske odnose z državo Izrael samo pod temi pogoji. Razprava z Arabci ter iskanje mirnega sožitja

z njimi so prav tako vezani na to pojmovanje. Mislim, da ni težko videti, da je tako v nastanku države Izrael vendar na skrivnosten način mogoče spoznati Božjo zvestobo do Izraela.

3. V stvareh morale in bogočastja pa moremo po mojem mnenju danes spoznati veliko večji občutek pripadnosti med Izraelom in Cerkvijo kakor doslej. Celotna tematika je od začetka novega veka zasenčena z Lutrovim protijudovskim mišljenjem, za ki je bilo zavračanje postave bistveno vse od doživetja v stolpu. To doživetje, ki je zaznamovalo njegovo bivanje, se je povezovalo za Markionovim mišljenjem in ustvarilo lažni religiozni markionizem, s katerim se še nismo resno spoprijeli. Zdi se mi, da so prav v tej točki pomembne možnosti za vnovičen pogovor z judovstvom.

Spoštovani gospod rabin, predolgo sem se razpisal. Prosim, oprostite. Ponovno se zahvaljujem za Vaše besedilo.

Vaš Benedikt XVI.

* * *

Spoštovani gospod zaslužni papež Benedikt XVI.

Joseph Ratzinger

Dunaj, 24. elul 5778 – 4. september 2018

Visoka eminenca,

zahvaljujem se Vam za Vaše pismo z dne 23. avgusta 2018, ki mi ga je po elektronski pošti poslal Monsignor Georg Gänswein in prof. Jan-Heiner Tück dne 30. avgusta.

Z velikim zanimanjem sem prebral Vaše pismo in teze, ki so v njem. Bolj kakor Vaš članek v *Communio*, ki je znotraj-krščanski dokument, kakor Vi in jaz poudarjava v vzajemnem strinjanju, vsebuje Vaše pismo teze, ki morejo biti v judovsko-krščanskem dialogu zares kašipot.

Najprej bi rad izrazil svoje popolno soglasje z Vami v tretji točki. Da, Judje in kristjani smo v tem času prav posebej poklicani, da se skupno zavzemamo za ohranjanje moralnih meril na Zaho-

du. Zahod postaja vedno bolj sekularen – medtem ko naraščajoča manjšina spet resno jemlje svojo vero in verske dolžnosti. Večina pa zdaj postaja vedno bolj nestrpna do vere, vernih ljudi in verskega življenja. Tu moremo in naj bi pogosteje nastopali skupaj. Skupaj moremo biti veliko močnejši kakor posamično.

Poleg tega imamo skupne vrednote in oboji cenimo hebrejsko Biblijo. Tudi če več mest razlagamo različno, imamo tukaj skupni temelj. Vrh tega oboji zastopamo takšne veroizpovedi, ki kažejo in zagovarjajo veliko politično toleranco. Seveda so v vsaki veroizpovedi tudi skrajneži. Toda kot član Evropske konference rabinov, Pravoslavne konference rabinov v Nemčiji in Rabinskega sveta Amerike, ki so ugledne pravoslavno-judovske organizacije, morem potrditi, kako pomembno nam je, da se zavzemamo za strpno družbo in da smo vedno zgroženi, če se kakšen fanatik iz naših vrst izraža ali obnaša drugače. Mislim, da isto velja za katoliško Cerkev. In zato se morajo prav takšni verski zastopniki, kakor so naši kolegi in mi, zavzemati za mnogovrstno strpno družbo, v kateri je mogoče spoštovati verne ljudi in njihove cilje, in v kateri verske ideje še naprej sodoločajo javno razpravo.

Vašo drugo točko imam za najpomembnejšo témo v judovsko-krščanskem dialogu. Kakor smo med vrsticami zapisali v našem dokumentu *Med Jeruzalemom in Rimom*, razumemo, da je bilo Cerкви bistveno lažje navezati diplomatske odnose s sekularno državo Izraelom. In seveda se zdi lažje sklepati kompromise v prid Palestincem, če se država pojmuje sekularno. A Vi sami pišete, da tudi sekularna država ni izključena iz Božjega blagoslova in da Bog potrjuje večno zavezo z judovskim ljudstvom. S tem je razdalja med našimi stališči gotovo postala manjša.

Tu bi rad poudaril, da je sestava demokratične države Izrael sicer svetna sekularna sestava, kakor pišete, a da najmanj za množično vrnitev Judov z vsega sveta na Sion ne more biti nepomembna. Kardinal Koch nam je (petim rabinom, ki smo mu poslali odprto pismo) sicer v pismu predlagal, da bi se med seboj srečali in se pogovorili o tej témi, kar bomo radi sprejeli. Pravkar smo sestavili pismo, ki ga bo v tej zadevi doseglo. Kolikor se po-

kaže možnost, bi jaz zelo pozdravil, če bi se mogli srečati v Rimu za osebni pogovor.

In zdaj k Vaši prvi točki. Čeprav gojim kot učenec več učencev rabina Josepha Ber Soloveitchika bistveno večjo naklonjenost do Vaše tretje točke (zavzemanje, da bi podpirali moralne dojemljivosti družbe in da bi bolje varovali verujoče ljudi in njihovo versko svobodo), kakor do teološkega dialoga, ki ga je Rav Soloveitchik prej odklanjal, se mi zdi Vaše vabilo potencialno vplivnejše, ker je naravnano na skromnejši cilj. Vi namreč ne zagovarjate dialoga, v katerem skušamo drug drugega prepričati, ampak dialog, da bi drug drugega bolje razumeli. Pomembna se mi zdi zlasti Vaša izjava: »Po človeškem predvidevanju ta dialog znotraj nadaljnje zgodovine ne bo nikoli pripeljal do edinosti obeh razlag. To je stvar Boga na koncu zgodovine«. S tem je postavljeno znamenje, naj dialog pospešuje razumevanje in prijateljstvo, ni pa mišljen za to, da bi misijonaril ali obravnaval teološka vprašanja.

Dovolite mi, prosim, da se spet navežem na neko témo Vašega članka v *Communio*, namreč na nepreklicano zavezo. Kakor sem zapisal v svojem članku v *Jüdische Allgemeine*, imam popolno razumevanje za to, da hočejo kristjani ostati zvesti stebrom svoje vere. Zato je Papeška komisija za verske odnose z Judi to nepreklicano zavezo imenovala skrivnost. Vi se v svojem članku skušate soočiti z napetostnim poljem te skrivnosti. Tu bi rad – ne presenetljivo – poudaril, kako pomembna je teza o nepreklicani zavezi za odpravljanje antisemitizma. V preteklih stoletjih so nekateri kristjani prav s tezo o preklicani zavezi opravičevali veliko trpljenja, ki je bilo prizadejano Judom. Ne bi si lastil pravice, da bi od kake druge verske skupnosti zahteval, naj svoje doktrine razlagajo tako ali drugače. Zaradi resničnega trpljenja, ki so ga v preteklosti iz tega razloga kristjani prizadeli Judom, moram tu napraviti izjemo in prositi prav za to, da bi okrepili to nasprotno tezo, ki je zdaj v Cerkvi visoko cenjena, namreč tezo o nepreklicani zavezi. Ta teza iz Vašega načina gledanja nikoli ni smela biti drugačna.

V *Communio* argumentirate, da Cerkev nikoli ni verjela v teorijo substitucije (namestništva). Kot zaslužni najvišji predstavnik

katoliške Cerkve smete tako argumentirati. Je celo zelo pomembno, da zgodovinsko delno nove namene globoko zakoreninimo v preteklosti in v najstarejših naukih. Pri tem pa seveda ne smemo pozabiti zločinov preteklosti, tudi če jih zdaj vrednotimo kot nezvestobo do krščanstva, a so jih storili kristjani v imenu krščanstva. Danes spominjajo judovske svinje na nemških stolnicah in statuti Cerkve in sinagoge na fasadi stolnice v Straßburgu (in na mnogo drugih krajih) tako na temno preteklost kakor tudi na današnje mirne in prijateljske odnose, ki so pravo nasprotje, in to sme biti tako. Ne smemo pa pozabljati zgodovine in trditi, da je vse bilo vedno dobro, ker so bili storilci domnevno teološko v zmoti. Ne lastim si pravice in trditi, da bi Vi radi prikrivali zgodovino, ne, Bog varuj! A nam Judom bi veliko pomenilo, da bi skupaj z Vašo tezo, da si Cerkev nikoli ni smela prilaščati substitucije judovskega ljudstva, videli priznano tudi to, da so se v določenih časih mnogi kristjani vendarle oklepali teorije o substituciji – torej proti čistemu nauku Cerkve – in s tem opravičevali neizmerno trpljenje.

Ostajam v upanju, da bo najino dopisovanje – in z »najino« vključujem tudi dopisovanje najinih kolegov – pomagalo okrepiti in poglobiti dialog in da bodo iz tega nastala dejanja za boljšo družbo.

V nekaj dneh bomo obhajali *Roš Haššana*, leto, ki ga med drugim pojmuje kot jubilej stvarjenja Adama, torej kot vesoljni človeški praznik. Ob tem Vam voščim *Šana tova umtuka*, dobro in sladko leto, za Jude, kristjane in za vse ljudi.

S prijaznim pozdravi,

Arie Folger
višji rabin na Dunaju

STEPHAN BAIER

Čemu naša sekularizirana družba potrebuje Cerkev?

Za bralca, ne za pisca, so vsaj trije razlogi za jezo nad izbrano témo: 1. Ker ta preprosto predpostavlja, da živimo v sekularizirani družbi in da se Cerkev, ne brez odpora, zliva z njo; 2. Ker vprašanje »čemu« ne sprašuje globinsko po pravzroku ali smislu, ampak bolj plehko po uporabnosti. Kar bi se upravičeno lahko zdelo prezirljivo do Cerkve, saj ne sprašuje o uporabnosti Cerkve za Božje kraljestvo ali vsaj za večno zveličanje ljudi, ampak samo za to družbo. Upam, da sem s tem vsaj malo znižal pričakovanja, vsem trem ugovorom proti témi pa želim dati prav.

1. Cerkev v sekularizirani Evropi

Téma v obliki vprašanja predpostavlja, da živimo v družbi, ki je v veliki meri sekularizirana, v družbi torej, ki meni, da lahko svoje najbolj bistveno tako zasebno kot javno življenjsko dejavnost oblikuje, ne da bi upoštevala Boga in njegovo razodetje. Temu se dá morda ugovarjati s tem, da je vendar evropski sekularizem sam sad krščanstva, ker je izvor njegovega razlikovanja med sakralnim in profanim, božanskim in posvetnim v Jezusovih besedah: »Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je Božjega« (Mt 22,21).

Stephan Baier, rojen 1965 v Rodingu (Bavarska), študiral je katoliško teologijo v Regensburgu, Rimu in Münchnu. Bil je predstavnik za tisk škofije Augburg (1991–1994), pozneje predstavnik za tisk in parlamentarni asistent dr. Otta von Habsburga za evropski parlament v Strasbourgu (1994–1999). Od leta 1999 je dopisnik katoliškega časnika Die Tagespost, predvsem za Avstrijo, jugovzhodno Evropo in evropsko politiko. Je tudi kolumnist in pisec poljudnoznanstvenih knjig. Poročen je in oče petih otrok.

Jezus s tem za tedanje poslušalce osupljivim razlikovanjem dejansko šele vzpostavlja možnost za prostor sekularnega. Ni dvoma, razsvetljenstvo in sekularizacija sta otroka krščanstva, vsekakor otroka v puberteti, ki se z neusmiljenostjo in iracionalnostjo, ki sta lastna pubertetnikom, obračata proti lastnim staršem in koreninam.

Tisto, s čimer se moramo kristjani kot kritiki časa danes spopasti, je nedokazana, a kot verska resnica od mnogih sprejeta »dogma«, da je napredek neločljivo povezan s sekularizacijo in modernost neogibno z izrivanjem vere iz javnega prostora. Sociolog Ulrich Beck povzema to tezo takole: »Razsvetljenstvo je človeka osvobodilo od Boga in mu na vseh področjih pomagalo k avtonomiji. Religiozna vera je atavistična, proizvod slabe vesti (...). K podobi modernega razsvetljenega Evropejca spada, da je premagal predmoderno praznoverje.«¹

Tako še vedno verjame politična in intelektualna elita v Evropi – in samo tu. Čeprav je Evropa že davno izgubila svojo politično, demografsko, gospodarsko in tehnološko prednost in čeprav s tem plava proti globalnemu trendu. V ZDA na primer ne bi nikomur prišlo na pamet, da bi imel javno prisotnost vere za znamenje nazadnjaštva in verne ljudi za načelno predmoderne.² Ameriška (ZDA) »dogma« o lastni naprednosti se lepo ujema s tem, da ljudje živijo svojo vero in tega ne skrivajo. Uradno komunistična Kitajska izvaja preišljeno »sinizacijo« (pokitajčenje) petih priznanih verskih skupnosti, torej se zelo zaveda njihovega pomena za oblikovanje družbe. V Indiji je »hindutva« dobila poteze od vlade priznane uradne ideologije; tako se vizija Mahatme Gandija o Indiji kot sekularni državi korak za korakom umika močni, včasih tudi nasilni hinduizaciji. Očitna je tudi kar izzivalna politična instrumentalizacija vere v regionalnih silah, ki se (znova) vzdigujejo, tako v pravoslavni Rusiji³ kot v sunitiski Turčiji.⁴

Evropski »dogmi« o sekularizaciji danes najbolj intenzivno ugovarja islam. Muslimanski Vzhod je dolgo z občudovanjem gledal na naprednejšo Evropo. A najkasneje z revolucijo ajatole Homeinija 1979 je proti tej z Zahoda uvoženi »dogmi« v svetovni

zgodovini prvikrat dobila težo že dolgo prisotna nasprotna teza. Glasi se: Islam je rešitev!⁵ Islamizem dokazuje: Vse, kar je uvoženo iz Evrope, nacionalizem, socializem in sekularizem, se je izkazalo kot neprimerno za to, da bi se povzpeli do enakopravnih svetovnih sil poleg ZDA, Rusije, Kitajske in Evrope, kajti muslimanski svet dosega svojo prihodnost samo v popolni naslonitvi na lastne korenine – na nepotvorjen, prvotni islam. Islamistična gibanja – sunitska kot Muslimanski bratje, Hamas in Al Kaida, šiitska kot Hezbolah – se ne bojujejo prvenstveno proti Zahodu, temveč proti zahodnjaškim vplivom in sekularizaciji v jedrnih muslimanskih državah. Evropa si danes začudeno mane oči in se sprašuje, zakaj islamski svet ne vidi naših sekularnih demokracij kot svetlega zgleda in cilja, za katerega si je vredno prizadevati. Za to je veliko delnih razlag, na muslimanski strani recimo visoke stopnje nepismenosti, na strani Zahoda veliko število ločitev, razpadanje družin, demografsko propadanje in spolna poljubnost, ki za verne muslimane razumljivo delujejo zastraševalno. Glavni razlog proti vplivom Zahoda v lastnih družinah in družbah pa je odsotnost Boga v javnem življenju. Za vernega muslimana je predstava prostora, ki je »prost« Boga, torej brezbožen, čisto bogokletje.

Evropski »dogmi« sekularizacije pa ne gre ugovarjati samo z muslimanskega stališča, ampak tudi s krščanskega. Za vernega muslimana je Božja beseda, ki je postala Knjiga, vir prenavljanja; za vernega kristjana je to človek, ki je postal Beseda. Jezus Kristus je in ostaja za kristjana merilo, s katerim meri svoje versko življenje, svoje zasebno in javno delovanje.

S tem pa se za sekularizirano družbo postavlja vprašanje: Ali je v korenini in v bistvu kaka razlika med krščanstvom in islamom, ki ima neposredne posledice za družbo, državo in politiko? Poglejmo na začetke: Mohamed sebe ni razumel samo kot duhovnega, ampak tudi kot političnega in vojaškega voditelja. Njegova teocentrična *umma* je bila hkrati cerkev in politična skupnost. Koranska navodila naj bi bila za vernike ne le moralno zavezujoča, temveč tudi pravno. Nasprotno pa Jezus pred Pilatom priznava: »Moje kraljestvo ni od tega sveta« (Jn 18,36). In na po-

vratno vprašanje, ali je sam vendarle kralj, pojasni: »Jaz sem zato rojen in sem zato prišel na svet, da pričujem za resnico.« Tako Jezus razglašča politično oblast, ki je ločena od Božje, še več, on to razlikovanje sploh šele vpeljuje.

Ne rimsko cesarstvo, v katerem javno čaščenje bogov ni bilo vprašanje posameznikove pobožnosti ali vere, temveč državljanska dolžnost, ne judovstvo tistega časa s svojo načelno teokratično usmeritvijo nista poznala razlikovanja med politiko in vero. Od tod prihaja nespোরазum, da bo Mesija znova vzpostavil Davidovo kraljestvo in pregnal rimsko zasedbeno silo. Od tod začudenje farizejev in Herodovih pristašev, ko je Jezus – kot je navedeno zgoraj – na njihovo vprašanje, ali naj se cesarju plačuje davek, odgovoril na način, ki je danes postal sam po sebi razumljiv, takrat pa je bil revolucionaren: »Dajte torej cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je Božjega« (Mt 22,21). Farizeji so s svojim vprašanjem hoteli Jezusu nastaviti past in ga razkrinkati ali kot sodelavca zasedbene oblasti ali kot političnega prevratnika. Jezus pa je zamenjal raven vprašanja, kajti njegovo kraljestvo »ni od tega sveta«. S tem, ko razlikuje med »tem, kar je cesarjevega«, in tem, »kar je Božjega«, ustvarja politično teoretično novost: razlikovanje med »svetnim« in »sakralnim«. Joseph Ratzinger je leta 1981 zapisal: Krščanska vera je odpravila mit o božanski državi, mit o rajski državi in o družbi brez oblasti. Na to mesto je postavila stvarnost razuma.⁶

Natanko s tem je odprl dolgo pot do razsvetljenstva, do prvenstva razuma v prostoru svetnega. To razlikovanje – ki ne dovoljuje niti popolne ločitve ne mešanja – je Zahodu omogočilo razločevanje med zapovedjo in postavo, med duhovnim in svetnim sodstvom, med grehom in kaznivim dejanjem. S tem razločevanjem šele postane sploh mogoče nekaj, kot je pravna država.⁷ Jezus državi ne odreka zakonitosti, ji pa jemlje sakralnost. Zato je vsak politični totalitarizem, vsako sakraliziranje naroda, rase, razreda ali ideologije, kot se je krvavo dogajalo v 20. stoletju, s krščanskega zornega kota ne le neumnost, temveč kriva vera.

2. Lunarna vloga Cerkve

S tem se nakazuje že cela pahljača odgovorov na vprašanje »čemu«, ko gre za Cerkev v sekularizirani družbi. Treba je priznati, da to še niso odgovori na vprašanje o istovetnosti in smislu, temveč bolj banalni, bolj posvetni odgovori. Vprašanje o njeni namembnosti vrže na Cerkev tudi pogled od zunaj: pričakujoč ali kritičen, upajoč ali dvomeč, toda v vsakem primeru od zunaj: Ali ima morda tej – kot rečeno sekularizirani – družbi še kaj povedati? Če to vprašanje razglasimo za nezakonito, morda zato, ker se bojimo, da bi morala odgovoriti z »ne«, potem smo že stopili na pot v geto, v – duhovni, tematični, prostorski – rezervat. Cerkev pa se ne more umakniti ali se osamiti niti kot »sveti ostanek« iz domnevno nesvete družbe, niti se ne more tej ali kaki poljubni drugi družbi prilagoditi kot kameleon z barvo svojega površja tako, da meja ni več opazna. Tako ali tako bi se namreč izdala, da je »luč sveta« in »sol zemlje«. To dvoje nista samo naslova knjig intervjujev⁸, ki sta vredni branja, ampak Jezus s tema izrazoma označuje tiste, ki bodo stopili na pot za njim. »Vi ste sol zemlje ... Vi ste luč sveta« (Mt 5,13-14).

V obeh podobah že tiči potrebna solidarnost kristjanov z »zemljo« oz. »svetom« ... Biti sol zemlje in luč sveta pomeni zemlji in svetu nekaj dajati, česar še nimata iz sebe ali še ne moreta proizvajati v zadostni meri. Tu se vedno znova dogaja, pogosto celo neogibno, da ima »zemlja« vtis, kako ji je Cerkev pošteno zasolila juho oz. da je za »svet« svetloba (luč) nekoliko premočna ali prevroča.

Vendar Cerkev nima pravice, da bi skrivala svojo luč, ker je njena luč le v lunarnem pomenu. Kardinal Kurt Koch je poslanstvo Cerkve takole ubesedil: »Kakor mesec vso svojo svetlobo prejema od sonca, da bi jo ponoči odseval, tako je osnovno poslanstvo Cerkve v tem, da svetlobo sonca Kristusa pošilja v noč sveta in omogoča razsvetljeno upanje.«⁹ Ostanimo pri tej podobi: Mesečeva luč je svetloba, ki izhaja iz sonca in ga odseva. Naj bo podnevi ali ponoči, v vsakem primeru prejemamo Sončevo svetlobo in brez nje na zemlji ne bi bilo nobenega življenja. Bolj bleda, hladna luč meseca vsaj razmišljajočega človeka spominja še na življenje darujočo

močno Sončevo svetlobo, ki podarja barve in toploto, preteklega in prihodnjega dneva.

Ta podoba ne zmanjšuje Cerkve, a kaže njeno vlogo služenja, ki določa ves svetovni čas. Zaradi tega se tudi ponosni naslov »Dogmatične konstitucije o Cerkvi« *Lumen gentium* ne nanaša neposredno na Cerkev: »Kristus je luč narodov. Zato ta cerkveni zbor, zbran v Svetem Duhu, goreče želi, da bi s to Kristusovo svetlobo, ki odseva na obrazu Cerkve, razsvetlil vse ljudi in da bi v ta namen oznanil evangelij vsemu stvarstvu.«¹⁰ Ta navedek iz enega ključnih dokumentov drugega vatikanskega koncila je izredno primeren za spraševanje vesti znotraj Cerkve:

- Kje in kdaj smo hoteli mi sami svetiti in se blesteti?
- Kje in kdaj smo s svojo osebnostjo, svojo močjo, s svojimi slabostmi in grehi zasenčili Kristusa, »luč narodov«?
- Kje in kdaj smo čez luč poveznili posodo, namesto da bi jo postavili na svetilnik?
- Kje in kdaj smo opustili ali celo ovirali, da bi se vsem stvarjem oznanil evangelij – in s tem naravnost preprečili, da bi »s to Kristusovo svetlobo ... razsvetlil[i] vse ljudi«?

3. Cerkev kot posledica razodetja, ne religije

Da ne bi nastal vtis, da tega pravzaprav ne morem čisto resno misliti, bi na tem mestu rad navedel nekaj sklepov, kako lahko Cerkev v tukajšnji in današnji družbi daje okus in je okusna kot »sol zemlje«, kako lahko sveti in greje kot »luč sveta«. Na prvem mestu je Cerkev s svojim obstojem in delovanjem spomin na resnično Božjo resničnost. Biva, ker je Bog stvarnik vesolja in vsake človeške duše, ki je stopila v čas, ustvarjen po njem.

To jo razlikuje od množice religij. So verstva, ker je Bog človeka ustvaril zase in ga človek z mislijo in meditiranjem strme išče. Z naslonitvijo na Hansa Ursa von Balthasarja smemo pojav religioznosti videti kot teženje iz sebe proti božanskemu – in ga tudi pozitivno vrednotiti. To teženje ne ostaja brez sadu. Kot v izročilu

katoliškega nauka o naravnem spoznanju Boga uči prvi vatikanski koncil: »Boga, počelo in cilj vseh stvari, je mogoče z naravno lučjo človeškega razuma iz stvarstva z gotovostjo spoznati.«¹¹

Toda Cerkev obstaja samo zato, ker tudi Bog sam išče človeka. Zato Cerkev nikakor ni kak ekskluziven klub posebno nadarjenih mistikov, posebno prodornih teologov ali vrhunskih liturgistov. Je »znamenje in orodje za najbolj notranjo združitev z Bogom« – toda na njegovo svobodno pobudo. Zaradi tega je Romano Guardini v nekem predavanju pred skoraj sto leti rekel: »V Cerkvi sega večnost noter v čas (...) Zagotovo ima odnos do vsakega časa: toda stoji tudi v nasprotju z vsakim časom. Cerkev je vedno nemoderna (...) Čas ji vedno očita, da ima korenine v preteklosti. Toda to je zgrešeno gledanje: v resnici to pomeni, da Cerkev v svojem bistvu sploh ne pripada času.«¹²

Zato se Cerkev ne more gladko uvrstiti v družbo: kot socialna ali izobraževalna ustanova poleg drugih, kot stranka med strankami, kot versko ali duhovno združenje med drugimi združenji. Ne ujema se z nobenim antičnim ali modernim panteonom. Za postmoderno, ki je v nasprotju z moderno, ki je v odhajanju, duhovno spet bolj živa, bolj čustvena in se nagiba k mističnemu in skrivnostnemu, naj bi bilo posebno težko, da bi krščanstvo in tudi Cerkev sprejela kot odtenek na njeni barvni lestvici, v nekem smislu kot del njene postmoderne kuhinje ponudb smisla.

Toda Cerkev ni del nečesa, ni stranka ali sekta. Svojega samorazumevanja ne dobiva iz tega, ker bi ji družba odkazala njeno mesto, ampak ga ji je odkazal Bog. Prav to jo dela vedno tako sumljivo v očeh vseh diktatorjev od Nerona do Stalina. Cerkev je »potujoče Božje ljudstvo«¹³ (ljudstvo, ki pripada Bogu, na romanju skozi čase) in »Kristusovo telo«. Kolikor pripada Bogu oz. Kristusu, se upira partikularizmu in je usmerjena k celoti.

4. Svetovna zgodovina v zgodovini odrešenja

Pred pol stoletja je bilo do neke mere jasno, kako kdo deluje, če se je priznaval za komunista, socialista ali liberalca. Danes ljudje svoj

svetovni nazor vedno znova sestavljajo kot lepljenko: npr. budistična meditacija plus islamski teocentrizem plus hinduistične predstave o onstranstvu plus krščanska podoba človeka plus agnostičen način življenja. Vse to dobro premešano. Toda ravno to ne deluje in ni v skladu ne s svetovnimi verstvi ne z Božjim razodetjem.

To pa ne pomeni, da se Cerkev iz znamenj tega (postmoderna) časa ne bi mogla ničesar naučiti. Prisotnost islama, ki je v naši družbi vedno močnejša, bi nas mogla posvariti, da bi na novo premislili o suvereni Božji volji in vsemogočnosti, o sveto-pisemskem strahu Božjem in o krščanski razsežnosti »umme«, ki se ji reče svetovna Cerkev. Vnovično obujanje gnoze v ezoteriki je za nas lahko opomin, naj ne podcenjujemo duhovne in mistične kateheze in liturgije.

Prav tako se Cerkev ne opravičuje pred duhom časa, temveč pred Svetim Duhom, čigar pomoč ji je Gospod obljubil (Jn 16,7.13). Cerkev dokazuje, da Božje delovanje ni »od včeraj«: kakor da bi Bog najprej nekaj ustvaril, potem pa prepustil nam. Kakor da bi Cerkev gojila spomin na moža, ki je živel, oznanjal in trpel pred dva tisoč leti. Cerkev ni zgodovinsko ali spominsko društvo, ker je Jezus Kristus pot, resnica in življenje tudi za današnjega človeka. On je to lahko zato, ker je obenem pravi Bog in pravi človek, ker je – drugače kot Buda ali Mohamed, drugače kot preroki in očaki – navzoč v sedanjosti.

Kako? Odgovor daje pismo apostola Pavla Kološanom: »Ta je podoba nevidnega Boga, prvorojenec vsega stvarstva, kajti v njem je bilo ustvarjeno vse, kar je v nebesih in kar je na zemlji, vidne in nevidne stvari ... Vse je bilo ustvarjeno po njem in zanj. On je obstajal pred vsemi stvarmi in v njem je utemeljeno vse« (Kol 1,15-17). To ima daljnosežne posledice za naše razumevanje sveta in sebe, kajti najprej se zdi, da je usoda krščanstva zajeta v svetovno dogajanje. Zgodovina Cerkev je znotraj svetne zgodovine; začne se s tem, da Jezus razpošlje učence, in z binokostnim dogodkom – in mogoče se nekoč tudi konča. Pavel pa nam širi pogled v tisto resničnost, ki jo pesniško ubeseduje tudi Janez v Prologu: Zgodovina sveta je zajeta v zgodovini odrešenja – in ne obrnjeno!

»Logos« (Beseda) na začetku, po katerem je vse nastalo (Jn 1,3), je tudi cilj našega življenja. In zato ni na nas, da bi temu, kar biva, šele vdihnili ali vcepili smisel. Bivajoči je smisel!

To pa je sporočilo, ki nas večkratno osvobaja: Osvobaja nas od manije, da bi morali vse sami razvozlati, soditi, rešiti ali celo odrešiti. Osvobaja nas za spoznanje, da Bog ostaja cilj in gospodar zgodovine – in sicer zgodovine našega življenja kakor tudi zgodovine človeštva v celoti. Ne v enem ne v drugem primeru ne vemo, kako bo šlo naprej, temveč, kako se bo izšlo. Ker sporočilo, ki ga Cerkev daje svetu, ni nikakršna človeška iznajdba ali izmišljija, ni ne ideologija ne miselni konstrukt, temveč suvereno Božje razodetje, zato Cerkev je in ostaja tista, ki posluša in služi. Ostaja sredi tega sveta kot prst kazalec, ki kaže ven iz tega sveta. Da tega ljudje ne slišijo in ne vidijo radi, da se to od časa do časa konča tudi s smrtjo, ni nikakršno presenečenje, če pomislimo na Križanega in brezštevilske mučence, ki so stopili na pot za njim.

Ker sporočilo ni od nas in tudi ne samo za nas, tudi ne od pobožnih in za pobožne in za take, ki bi to radi postali, ampak od Boga in »za vse narode« (Mt 28,19), zato oznanjevanje in misijon za Cerkev nista izbirni dejavnosti, ampak obveznost. Cerkev more oznanjati, a to tudi mora delati. Pristno krščanstvo je v svojem bistvu misijonarsko.

To se dogaja na različne načine, najprej, pred vsakim delom, s tem, da Cerkev je. Saj govorimo o »Kristusovem telesu« na trojni način: Kristusovo telo najprej označuje tistega, ki je bil rojen v Betlehemu, odrasel v Nazaretu, bil križan v Jeruzalemu, umrlega in vstalega Gospoda. Drugič: Kristusovo telo označuje Cerkev, kot nam razlaga drugi vatikanski koncil: »Toda na družbo, oskrbljeno s hierarhičnimi organi, in na skrivnostno Kristusovo telo, na vidno družbo in duhovno občestvo, na zemeljsko Cerkev in z nebeškimi darovi obogateno Cerkev ne smemo gledati kot na dve stvarnosti ...«¹⁴ Tretjič: »Kristusovo telo« označuje evharističnega Gospoda, ki postane navzoč v rokah duhovnika pri oltarju – in ostane – med nami. Cerkev torej na Kristusa ne le spominja, ampak ga postavlja kot tistega, ki navzoč biva in praznuje v vsakem času.

5. Kristocentrizem namesto egocentrizma

Dovolite, da od Cerkev, ki ji pripadamo, preidem na nas, posamezne kristjane. Številni verniki danes, neodvisno od vsakokratne ideološke usmeritve, postavljajo zahteve »Cerkvi«, kakor da sami ne bi bili njeni udje. Naj iz povedanega proti temu postavim nekaj osebnih sklepov, kajti katoličan strukturno nikakor ne more biti del iniciative »cerkvenega ljudstva, ki kaj zahteva« (Kirchenvolksbegehrrer), temveč nasprotno, misli na to, kaj od njega zahteva Cerkev.

Kristjani smo lahko malo bolj sproščeni: Bog ostaja gospodar zgodovine in Sveto pismo nam učinkovito predstavlja, kako Bog izvršuje svoje načrte z manj nadarjenimi ljudmi. Zakaj torej ne z nami? V nasprotju s številnimi miti in sagami Sveto pismo prikazuje velike postave zgodovine naše vere v njihovi šibkosti, omejenosti, grešnosti (Mojzes, David, Peter). To nas lahko tolaži in pomirja. Kristjani potrebujemo pogum za to, da Bogu pustimo, da nas uporabi. Naš ideal ni »samouresničenje«, geslo moderne, temveč uresničenje Kristusa. Saj ne moremo resno misliti, da so naše ideje in naši darovi dovolj začinjeni, da bi mogli biti »sol zemlje«, ali dovolj svetli in topli za to, da bi bili »luč sveta«. Človeške veličinske blodnje so v 20. stoletju dosegle pravi razcvet; posledice so znane. Postaviti v središče Boga in Kristusa, to sta zahtevi tega trenutka.

Ker pa je Kristus pravi Bog in pravi človek, pride s kristocentrizmom tudi pravilno razumljen antropocentrizem (človek v središču). Glede na misel papeža Janeza Pavla II., ki je spoznal: »Božje pravice in človekove pravice stojijo in padejo skupaj.«¹⁵ Zaradi tega smo poklicani kot kristjani, naj bomo branilci človekovih pravic in človekovega dostojanstva.

Sila težnosti je bila in je velikanska. Tiste drže duha, ideologije, podobe človeka, ki človeka vidijo samo kot maso, samo kot potrošnika in proizvajalca, samo kot mravljo na mravljišču – in vendar ne morejo razložiti tega, kar je odločilno: ljubezen in smrt. Cerkev je, če to ubesedimo moderno, »družba z omejeno odgovornostjo za smisel življenja in zveličanje duš«. In kristjani smo njeni delničarji (družabniki). Ne le materialna revščina, temveč tudi duševna

beda nas zadeva. Ne da bi se hoteli vmešavati v delo psihiatrov in psihoterapevtov, si moramo upati biti tisti, ki poslušajo in vlivajo tolažbo in smisel.

Možnost za pogovor z nami naj bi bila velika, še večja kot doslej za verski pogovor. Zelo dostopni naj bi bili tudi za posredovanje glavnih krščanskih sporočil. Sposobnost kristjanov za to, da bi dajali informacije o svoji veri – to je zaskrbljujoče – izginja. Kaj neki bi se izcimilo, ko bi brez načrta začeli spraševati ljudi po ulicah Ljubljane, Maribora, Gradca ali Dunaja po njihovem verskem znanju. Ne po njihovem »mnenju« o domnevno ves čas vročih cerkvenopolitičnih temah, temveč o ključnih pojmih krščanskega verovanja: Kaj pomeni učlovečenje in kakšno zvezo ima to z božičem? Kaj pomeni vstajenje in kaj ima to opraviti z veliko nočjo? Kaj pomeni Trojica in kaj ima to opraviti z našim življenjem? – In kako neki bi naša anketa izpadla, ko bi sredi Kaira, Istanbula ali Amana muslimane spraševali o jedru njihove vere. – Pripomba ob robu debate o integraciji: Ali muslimani, ki pridejo v Avstrijo, spoznavajo kristjane kot ljudi, ki verujejo v Boga, ki molijo, pomagajo, in kot tiste, ki znajo dati informacijo o svoji veri. Ali dobijo izkušnjo o odprti Cerkvi z nizkim pragom za ponudbo pogovora in morda celo pomoči?

Nasprotno pa ne bi smeli skrbeti za nizek prag pri predstavljanju svetih reči. Tu velja načelo marketinga: Kar nič ne stane, ni nič vredno! Kdor dobi zakramente brez dobre priprave, brez vsaj minimalnega duhovnega in časovnega napora, ne bo dobil vtisa, da je prejel nekaj dragocenega. Ona ali on bo dan prvega obhajila ali birme hitro pozabil. Zakramenti niso blago v supermarketu, ki bi ga potem, ko smo plačali cerkveni prispevek, lahko položili v nakupovalni voziček. Delitev zakramentov brez dobre priprave je prekršek proti dostojanstvu zakramentov – in proti dostojanstvu tistega, ki jih prejema. Najbolj jasno je to pri zakramentu zakona: Če ljudje šele pri poskusu, da bi se (po ločitvi) znova poročili, dobijo razumljivo pojasnilo, kako globoka skrivnost je zakonska vez, ki so jo nekoč sklenili, potem je to tudi glede na življenjsko zgodbo tragično.

S ponovnim poduhovljenjem, o katerem se veliko razpravlja, kar je značilno za našo postmoderno, je romarstvo doseglo pravi razcvet. Ali bi lahko na novo odkrili tudi pobožnost? Ko bi namreč začeli spet močnejše gojiti oblike molitve in bogoslužja s tradicionalnim »nizkim pragom«, potem bi lahko tudi evharistično slavje pridobilo vidno, občutno vertikalnost. Samo en namig za vsestransko spraševanje vesti: predstavljajmo si, da bi se pek, bančni uslužbenec ali uradnik kjerkoli v vašem mestu neke nedelje zbudil, ker bi ga predramil hrup cerkvenih zvonov. Že desetletja ni stopil v nobeno cerkev, ker pa je tako dobro spal in sije sonce, ker se mu obudi spomin na otroške dni, ko je včasih šel z babico v cerkev, sklene, da bo to jutro spet enkrat stopil tja. Kaj bi ta človek, tam v zadnji klopi in bolj v vlogi opazovalca, mogel misliti in čutiti? Ali bi imel vtis, da je navzoč pri svetem dejanju, da doživlja delček nebes na zemlji, nekaj, kar mu odpira srce in širi dušo – v smeri Boga?

6. Predajanje vere naprej in namestništvo

Kristjani moramo spet več govoriti o Bogu in po možnosti pri tem ne narediti preveč napak. To delamo v tej družbi ne kot tisti, ki ne dopuščajo ugovora, in ne kot imetniki monopola. Z ene strani nas udarjata v obraz ateizem, za katerega je Bog grožnja človekovi svobodi, in agnosticizem, ki nam pravi, da je vse enako veljavno in vse vseeno. Z druge strani pridobivata islam in ezoterika z drugimi predstavami o Bogu, ki so konkurenca naši. Tako smo kot kristjani izzvani k pogovoru in tudi k ugovarjanju – vendar brez fobij, temveč strokovno in z razločevanjem. To ne bo šlo brez poglobitve v lastno vero in tudi ne brez velikodušnosti, da znamo pridobljene uvide in podarjeno resnico deliti in izročati naprej.

Pravzaprav ni sporno, da je danes predajanje vere v krizi; ne samo da sposobnost kristjanov kaj povedati o svoji veri in sama vednost o veri izginjata kot sneg v pomladanskem soncu. Tudi krščanska praksa in nihanje kristjanov v cerkvenem letu zelo upadeta. Tole nikakor ni povabilo k pritoževanju, ampak k zavestnemu

nadomeščanju. Kakor Abraham stopi pred svojega Boga in se z njim celo pogaja, kakor dvanajst apostolov zastopa dvanajst Izraelovih rodov, tako lahko kristjani čisto zavestno namesto mnogih sami stopimo pred Boga, ga častimo, hvalimo, se mu zahvaljujemo in ga prosimo.

Ker je Bog gospodar in cilj zgodovine, lahko ocenjujemo čase kot pomlad in jesen obdobji in kultur, ne smemo pa biti v celoti pesimisti glede zgodovine. Medtem ko pri nas vlada zima, je drugje poletje. Izmenjava darov tudi v veri je prvotna izkušnja Cerkve. Gledano zemljepisno je Evropa nekoč prejela vero z Vzhoda in jo misijonarsko predala naprej; danes smo Evropejci znova postali prejemniki vere, posebno od tistih Cerkev jo dobivamo, ki smo jih nekoč podpirali z misijonarji, danes pa predvsem z denarnimi darovi.

Kristusova Cerkev nikakor ni model, katerega čas je minil. Ker je njegova Cerkev, ne naša. Če se kot kristjani poslužujemo govorjenja o »še« – kaj Cerkev še ima in kaj še lahko drži, toda ne več dolgo –, potem je virus neproduktivnega pesimizma že zmagal. Nasprotje temu ne bi bil optimizem, temveč upajoče zaupanje v Boga, ki nas ne pusti samih in ki nas ne meri po uspehih, ampak po tem, kako uporabljamo zaupane nam talente.

7. Velesila usmiljenja

Vendarle moramo govoriti tudi o krivdi, o »mali krivdi« naših vsakdanjih grehov v mislih, besedah in dejanjih, a tudi o opuščanjih, o malih neprijaznostih in nečimrnostih. Potem pa tudi o »veliki krivdi«, o spodletelem življenjskem načrtu, o zavoženem delu, o tragični zapletenosti v krivde. Kot kristjani lahko priporočimo glede dobre vesti dvoje: prvič načelo »sam sem kriv«; iskreno spraševanje vesti in pripravljenost, da lastne krivde ne bomo valili na druge ljudi ali ustanove, temveč sprejemali kot lastno napako.¹⁶ To nas dela – na primer v zakonu, a tudi v samostanu družbeno bolj znosne in zmanjšuje nevarnost zagrenjenosti (v psihološkem

pomenu). Drugič: ponovno odkritje spovedi kot ponudbe Božje ljubezni. Krivda lahko duši, dela človeka majhnega, depresivnega ali tudi hudobnega, če jo samo nabiramo in je nikoli ne moremo odložiti. Pristna higiena za dušo potrebuje spraševanje vesti, kesanje in priznanje; odveza je izkušnja Božjega usmiljenja.

Kam torej z mojim zavoženim življenjem? O tem sprašuje Jezus v priliki o obeh sinovih. Mlajši je v pubertetnem napadu želje, da bi se uresničil, zapravil očetov dedni delež in na koncu zavidal svinjam njihovo krmo. Kam zdaj? »Vstal bom in šel k očetu in mu rekel: Oče, grešil sem zoper nebo in pred teboj« (Lk 15,18). Navidezni svet njegove samostojnosti se je razbil, lažni prijatelji so izginili, meglene plasti samouresničenja so se razblinile. Nič več ne računa na pravičnost. A dobi veliko več kot pravičnost: usmiljenje! Samo zato, ker je že od nekdaj čakal nanj, je oče svojega sina, »ko je bil še daleč« (Lk 15,20), zagledal in pritekel, ga objel in poljubil.

Od kod jemljemo upanje, ki nosi naše življenje skozi strahove in brezizhodnosti, da je na koncu neki oče, ki nas, izgubljenega sina, vidi prihajati, »ko je še daleč«, in nam hiti naproti? Kdo nam odstira pogled na tega Očeta? Politika, finančni trgi, OZN ali mediji? Ti ne proizvajajo in ne delijo usmiljenja. Tisto popolnost, ki je ni mogoče misliti brez ozdravitve vseh ran, človek najde samo tam, kjer se pokrivata vsemogočnost in usmiljenje – pri Bogu. Naloga Cerkev je, da to oznanja in omogoča, da občutimo.

Ko bi Cerkev podlegla skušnjavi, da bi mutirala v državo ali politično stranko – skušnjavo, ki se vleče skozi stoletja –, bi njeni nasprotniki zmagali. Skušnjave, s katerimi je hudič hotel Jezusa odvrniti od njegovega poslanstva (Mt 4), se vlečejo skozi zgodovino Cerkve: Tudi Cerkev hudič skuša, da bi delala iz kamna kruh – da bi opustila spreobrnjenje srca, namesto tega pa z revolucionarno družbeno politiko sebe pomanjšala v socialo. Pogosto je bila in je v skušnjavi, da bi se obrnila na »vsa kraljestva sveta in njihovo slavo« (Mt 4,8) in se pri tem znebila hoje za Križanim. Naj namesto tega spomnimo, da so Božje zapovedi varovalna ograja ob cesti življenja, evharistija bencinska črpalka in spovednica avtopralnica, ki spada zraven. Cerkev more in mora v tej glasni, vreščavi, hitri družbi ostati

vidna kot velesila usmiljenja, ostati mora prepričljiva kot utrdba zoper pravico močnejšega in naj nad sekularizirano družbo drži nebesa odprta. S pogledom na Kristusa oznanja trajno dostojanstvo vsakega človeka. Zato mora biti dovolj ponižna, da to dostojanstvo spoštuje, in hkrati dovolj močna, da ga brani.

Opombe

¹ Ulrich Beck, *Der eigene Gott. Von der Friedensfähigkeit und dem Gewaltpotential der Religionen*, Frankfurt a.M./Leipzig 2008, 34 sl.

² To dobro osvetljuje Hartmut Lehmann v delu *Säkularisierung. Der europäische Sonderweg in Sachen Religion*, Göttingen 2004.

³ V zvezi s Putinovim sistemom priporočam: Steven Lee Myers, *Putin – der neue Zar. Seine Politik – sein Russland*, Zürich 2016; Boris Reitschuster, *Putins verdeckter Krieg. Wie Moskau den Westen destabilisiert*, Berlin 2016.

⁴ V tej zvezi je vredno branja: Cigdem Akyol, *Erdogan. Die Biographie*, Freiburg 2016.

⁵ S tem v zvezi priporočam dela Adela Theodorja Khouryja in Bernarda Lewisa. To pa dobra osvetli tudi: Thomas Bauer, *Eine Kultur der Ambiguität. Eine andere Geschichte des Islams*, Berlin 2011.

⁶ Joseph Ratzinger, *Biblische Aspekte des Theomas Glaube und Politik. Eine Homilie (1981)*. v: isti, *Kirche, Ökumene und Politik. Neue Versuche zur Ekklesiologie*, Einsiedeln 1987, str. 140. To osvetljuje tudi: J. Ratzinger, *Werte in Zeiten des Umbruchs*, Freiburg 2005, posebno str. 10–40.

⁷ Ta teza je med drugim prepričljivo dokazana v delu: Paolo Prodi, *Eine Geschichte der Gerechtigkeit. Vom Recht Gottes zum modernen Rechtsstaat*, München 2003.

⁸ Joseph Ratzinger, *Salz der Erde. Christentum und katholische Kirche an der Jahrtausendwende. Ein Gespräch mit Peter Seewald*, Stuttgart 1996. – Benedikt XVI., *Licht der Welt. Der Papst, die Kirche und die Zeichen der Zeit. Ein Gespräch mit Peter Seewald*, Freiburg 2010.

⁹ Kurt Koch, *Kirche der Erlösten oder erlöste Kirche?, v isti, Konfrontation oder Dialog?*, Fribourg 1996, 253.

¹⁰ C (*Lumen gentium*) 1.

¹¹ Denzinger-Schönmetzer 3004; A. Strle, *Vera Cerkve* 27.

¹² Romano Guardini, *Vom Sinn der Kirche*, Mainz 1955, 78.

¹³ Zame visoko spoštovani koncilski oče in augsburški škof Josef Stimpfle si je za geslo svoje škofovske službe izbral besede: »Plebi Dei peregrinanti«. Svoje škofovstvo je razumel kot služenje potujočemu Božjemu ljudstvu.

¹⁴ C (*Lumen gentium*) 8.

¹⁵ Janez Pavel II., *Pridiga ob beatifikaciji p. Ruperta Mayerja DJ*, 3. maja 1987 v Münchnu.

¹⁶ To psihološko utemeljuje delo Rapahael M Bonelli, *Selber schuld! Ein Wegweiser aus seelischen Sackgassen*, München 2013.

LUDGER SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER

Na poti v obljubljeni deželo

Človek popotnik s svetopisemskega zornega kota

Vnovično odkritje romanja spada med najbolj zanimive pojave sedanjega duhovnega in religioznega življenja. Pred nekaj desetletji je v sekulariziranih evropskih življenjskih svetovih še veljalo, da je romanje nekaj zastarelega in da je na njegovo mesto prišel moderni turizem, zdaj pa že nekaj časa postaja vse bolj priljubljeno novo odkrivanje duhovne razsežnosti potovanja. Pri tem sodelujejo različni dejavniki. Telesno gibanje, z njim povezani napor in mejna doživetja sproščajo duhovne procese, ki nas spodbujajo k temu, da bi si onstran enolične vsakdanjosti odprli nove perspektive v življenju. Zdi se, da je potovanje postalo samoumevno pri modernem duhovnem iskalcu. Cerkev se je na to odzvala. Številne škofije pripravljajo dušne pastirje za spremljanje romanj. Najstarejši nemški cerkveni časopis Speyrer Bistumsblatt (List škofije Speyer) se je leta 2017 razširil za četrtletno prilogo: Časopis romarjev – *Revija za potovanje skozi življenje*. Založba pravi, da je to »revija za slog mišljenja s krščanskim poudarkom«. Revije za življenjski slog (»lifestyle«) merijo predvsem na zunanje stvari, kot je oblačenje in slog ter skrb za telo, pri revijah vrste »mindstyle« pa je težišče na zavesti in duhovnosti. S tem so v ospredje postavljeni vidiki verskega življenja, ki so zakoreninjeni v Stari in Novi zavezi. Vredno je z mislijo na te stvari na novo prebrati nekatera svetopisemska besedila in izročila ter pri tem biti posebno pozorni na njihove notranje povezave.

Ludger Schwienhorst-Schönberger, roj. 1957, je profesor starozaveznih znanosti na dunajski univerzi. – Članek »Auf dem Weg in das Land der Verheissung. Das Homo-viator-Motiv aus biblischer Sicht«, v: IkaZ Communio 47 (2018) 444–455 je prevedel Marijan Peklaj.

1. Abraham: Odšel je, ne da bi vedel, kam gre (Heb 11,8)

Izraelova zgodovina se začne z odhodom v tujino. Družina zapusti svoj dom. Njihov cilj je dežela Kanaan: »Terah je vzel sina Abrama in vnuka Lota [...] ter svojo snaho Sarajo, ženo svojega sina Abrama, in odšel z njimi iz Ura Kaldejcev, da bi šel v deželo Kánaan« (1 Mz 11,31). Vendar Terah tja ni prišel. V 1 Mz 11,31 piše: »Prišli so do Harana in se tam naselili.« Tu ni nobene besede o kakem Božjem klicu. Izselitev je ostala na pol poti. Terah v Haránu umre. Z Abrahamom na čelu skupine se scenarij spremeni. Tudi on odpotuje, a ne na lastno pobudo. Božji klic pride nadenj. Sledi temu klicu: »Odšli so in se napotili proti kánaanski deželi« (1 Mz 12,5).

Pred nekako štiridesetimi leti so vrstice 1 Mz 12,1-3 navadno šteli k tako imenovani *jahvistični zgodovini*. Nastanek so postavljali v drugo polovico 10. stoletja pred Kristusom, v Salomonov čas. Zdaj komaj še kdo upošteva jahvistično zgodovino. Številni svetopisemski znanstveniki postavljajo 1 Mz 12,1-3 v čas izgnanstva ali po izgnanstvu. Če računamo s tem časovnim ozadjem, lahko v besedilu vidimo konkreten namig na čas nastanka. Abraham je postavljen izgnancem, ki bivajo v deželi Kaldejcev, za zgled. Kot Abraham naj bi se tudi oni odpravili na pot in odšli iz dežele Kaldejcev ter se v miru naselili v kanaanski deželi, ki jim jo je Bog obljubil. Časovno in teološko je treba pripoved o Abrahamovem poklicu (1 Mz 12) brati v povezavi z besedili, ki obravnavajo temi »izhod iz Babilona« in »vrnitev na Sion«. Ta besedila najdemo predvsem pri prerokih. V Iz 48,20 Bog spodbuja izgnance: »Pojdite iz Babilona, bežite iz Kaldeje!« Podobno v Iz 52,11: »Umaknite se, umaknite se, pojdite od tem, ne dotikajte se nečistega, pojdite iz njihove srede ...« (prim. tudi Iz 49,9).

V pripovedi o Abrahamovem poklicu se vidi *osnovna zgradba svetopisemske vere*. Joseph Ratzinger posrečeno govori o »Umri in postani«: »Eksodus, kulturni prelom s svojim umri in postani, je [...] osnovna podoba krščanskega. Njena zgodba se začne pri Abrahamu z ukazom: ›Pojdi iz svoje dežele, iz svoje rodbine in iz hiše svojega očeta« (1 Mz 12,1). Izraelov eksodus iz Egipta, osnovni dogodek izraelskega ljudstva sploh, se je zgodil vnaprej v Abrahamovem ek-

sodusu, ki je bil kot tak kulturni prelom.«¹ Po Origenovem mnenju mora kristjan v nekakšnem duhovnem smislu hoditi Abrahamovo pot: »Po Odrešenikovem naročilu bi se morali mi s svojimi deli izkazovati za Abrahamove otroke. Toda celotno Abrahamovo zgodbo je potem treba razumeti alegorično. Kar je naredil Abraham, moramo mi duhovno podoživeti, začeniši z besedo: ›Pojdi iz svoje dežele, iz svoje rodbine in iz hiše svojega očeta v deželo, ki ti jo bom pokazal!‹ (1 Mz 12,1). Tega Bog ni govoril samo Abrahamu, temveč vsakemu, ki bi poslej bil njegov otrok. Vsakdo ima namreč svojo deželo in, preden ga doseže Božja beseda, rodbino, ki ni dobra. Tudi očetovo hišo ima, preden pride k njemu Božja beseda. Iz vseh teh se moramo po Božji besedi izseliti, če smo poslušni svojemu Odrešeniku, ki pravi: ›Če bi bili Abrahamovi otroci, bi opravljali Abrahamova dela‹ (Jn 8,39). Tega se držimo, če zapustimo svojo deželo in se odpravimo proti zares dobri in širni deželi, ki nam jo kaže Bog. Primerno je, da jo Bog, Gospod, dá tistim, ki so izpolnili naročilo: ›Pojdi iz svoje dežele!‹«² Abrahamov poklic se ne zgodi, kot bi bil namenjen sam sebi. Od vsega začetka je odprt proti svetu ljudstev: Abraham naj bi postal blagoslov za vse rodove zemlje. Bog pokliče enega človeka, eno ljudstvo, da bi jih naredil za model uspelega življenja, ki bo potem izžareval proti svetu ljudstev in tudi v njih spravil v tek proces spreminjanja.

Besedilo 1 Mz 12 stoji v jasnem kontrastu z ozirom na pripoved o gradnji babilonskega stolpa. Če so si tam ljudje poskušali z *lastnim* prizadevanjem narediti ime, je to pri Abrahamu obrnjeno: *Bog* hoče narediti njegovo ime veliko (1 Mz 12,2). Geslo »ime« povezuje oba odlomka. V 1 Mz 11,4 so ljudje rekli: »Dajmo, sezidajmo si mesto in stolp, katerega vrh naj sega do neba, in naredimo si ime ...« Nasprotno pa Bog v 1 Mz 12,2 reče Abrahamu: »Iz tebe *bom* naredil velik narod, blagoslovil te bom *in naredil tvoje ime veliko* ...« S tem smo zadeli na drug, osrednji vidik svetopisemskega razumevanja Boga, človeka in vere: tisti, ki prvenstveno deluje, je Bog. Človek, Abraham, se odzove na to, kar sliši. Bog je tisti, ki sproži in spremlja proces spremembe: »Iz tebe bom naredil velik narod, blagoslovil te bom *in naredil tvoje ime veliko* ...« To, kako se Abraham odzove

na Božji klic, je povedano kar se dá kratko: »Abraham je šel, kakor mu je naročil Gospod ...« (1 Mz 12,4). Pride v kanaansko deželo in jo prehodi. Ta dežela seveda ni bila nenaseljena: »Kanaanci so takrat živeli v deželi«, je rečeno v 1 Mz 12,6. V tem besedilu sta omenjena dva kraja: Sihem in Betel. Obe naselji spadata k poznejšemu severnemu kraljestvu, ki se imenuje Izrael. V vsakem od teh krajev Abraham postavi oltar. Zanimivo pa je, da ni rečeno, da bi tam opravil daritev. Samo Gospodovo ime kliče (12,8). To besedilo verjetno že predpostavlja centralizacijo kulta, ki jo je izvršil kralj Jošija leta 622 pred Kristusom, in določilo iz 5 Mz 12, po katerem sme biti v deželi *samo en* zakonit kraj češčenja, namreč Jeruzalem. Dejansko bo Abraham na tem mestu opravil edino žgalno daritev v svojem življenju; namesto svojega sina Izaka daruje ovna na neki gori v deželi Morija. Druga kroniška knjiga (3,1) ta kraj istoveti z gumnom Jebusejca Arávna, na katerem je pozneje Salomon dal postaviti tempelj.

Tako sta začetek in konec Abrahamove zgodbe med seboj povezana: poklic in izhod iz Harána v 1 Mz 12 sta povezana s preizkušnjo in vzponom na goro v deželi Morija v 1 Mz 22. Zunanjemu gibanju v prostoru ustreza notranji premik v duši, zunanjemu vzponu notranji vzpon. To je osnovna misel o romanju v Stari in Novi zavezi. Že Abraham je uresničil ta premik: zunanjemu gibanju v prostoru od daljnega Harana v obljubljeno deželo, vse do mesta, kjer bo pozneje postavljen tempelj, ustreza notranje gibanje, ki se dopolni z Abrahamovo pokorščino vere: v zgodbi svoje preizkušnje izroči svojo prihodnost brez pridržkov Bogu v roke.

2. Romarski psalmi: V Gospodovo hišo pojdemo (Ps 122,1)

S tem Abraham izvrši tisti premik, ki je opisan tudi v romarskih psalmih (Ps 120–134). Ti psalmi so v Svetem pismu označeni kot »stopniške pesmi«. Svetopisemski Abraham je v nekem smislu prvi božjepotnik, ki iz tujine poroma v Jeruzalem, da bi tam, na neki gori, opravil daritev.

Sestava romarskih psalmov se drži gibanja iz oddaljenosti od Boga, iz tujine in območja vojne (Ps 120) v mesto miru (Ps 122) in v »Gospodovo hišo« (Ps 134). Tu božjepotnik najde zaščito in zavetje, tu prejme blagoslov, ki pripomore, da je njegovo življenje kljub vsem nevarnostim uspešno.

Romarske psalme je treba vedno brati na dveh ravneh: na ravni zunanjega in notranjega potovanja.³ V njih je veliko izjav in motivov, ki jih lahko razumemo tako v konkretnem kot v metaforičnem smislu. Med konkretnim in metaforičnim razumevanjem se giblje tudi zgodovina razlage. Klaus Seybold jih bere kot »vademecum za romarje«, ki se v sosledju psalmov orientira po postajah romanja v Jeruzalem: »Odhod (120), blagoslov na pot (121), prihod v Jeruzalem (122) itd. vse do blagoslova ob slovesu (134).«⁴

Da obstajajo take povezave, naj ne bi bilo sporno. Erich Zenger pa je opozoril na to, da se zdi neprekinjena in enoznačna urejenost v tem smislu skonstruirana. Poleg »realnega« romanja, ki odseva iz nekaterih besedil, romarski psalter v svoji končni obliki ponuja program duhovnega romanja.⁵ Egbert Ballhorn naredi še en korak naprej. Po njegovem mnenju »sionski psalter vodi proti Jeruzalemu v literarno-mistagogičnem gibanju.«⁶ Z branjem in premišljevanjem molivec »v duhu« izvršuje, kar bere. To »izvrševanje« ni nič manj resnično kot izvrševanje »z nogami«. Svoj cilj doseže s »hojo z nogami« šele takrat, ko se to ujema s »hojo v srcu«. Z zgolj zunanjo hojo se ne naredi nič. Lahko kdo pride do božje hiše, ne da bi prispel v Božjo bližino. Lahko kdo na ustnicah nosi Gospodovo ime, pa je v svojem srcu daleč od njega (prim. Iz 29,13). Nasprotno pa lahko kdo, ki biva v tujini, daleč od templja, pravi Ezekiel, doživi Božjo bližino (prim. Ezk 11,16). Poleg »zunanjega vzpona« je še »notranji vzpon«, tisti, ki je, kot pravi sveti Avguštin, »vzpon srca« (*adscensio in corde*).⁷

Če naj bo romanje uspešno, je očitno potrebno, da se lepo ujemata zunanji in notranji vidik, zunanji in notranji vzpon. Vnovično odkritje romanja kot ene osnovnih duhovnih vaj lahko v zvezi z novo prebujenim čutom za fine povezave telesa in duše, zunanjega in notranjega izvrševanja. Romar pričakuje več kot zunanje napredovanje

na poti in več kot vzpenjanje proti cilju, namreč notranji napredek, ko »jim pogum narašča«, da bi na Sionu gledali Boga (prim. Ps 84,8). V starozaveznih romarskih psalmih zveni to tankočutno medsebojno delovanje zunanjega in notranjega, zunanjega in notranjega gibanja v vsej pestrosti oblik. Petnajst romarskih psalmov nas vodi, tako piše Hieronim, »korak za korakom gor k najvišjim« (*per quosdam profectus nos ad summa perducunt*).⁸ Predvsem Avguštín je naredil povezavo med svetopisemskimi romarskimi psalmi, »pesmimi vzpona«, in motivom vzpona, ki je doma v platonsko-plotinskem izročilu. »Hoji z nogami« ustreza »hoja v srcu« (*adscensio in corde*). V avguštinški misli, tako piše Goulven Madec, se povezujeta dvoje kulturnih izročil: plotinska in svetopisemska: »Spodbuda k duhovnemu vzponu je tudi zanj davidična in s »cantica graduum« (stopnimi spevi, Ps 119 – 133) plotinska.«⁹ Priostrene besede svetega Avguštína je mogoče razumeti na ozadju nevarnosti pozunanjenega razumevanja romarskih psalmov: »Ne iščimo vzpenjanja telesnih nog, ampak kot je rečeno v drugem psalmu: ›Vzpenjanje je pripravil v svojem srcu v dolini solz, proti kraju, ki ga je pripravil« (prim. Ps 83,6-7 po LXX). ›Vzpenjanje«, pravi. Kje? ›V srcu.« Od kod? ›Iz solzne doline.«¹⁰

3. Mojzes: In Gospod mu je pokazal vso deželo (5 Mz 34,1)

Obljuba dežele je eden osrednjih motivov Mojzesovega Peteroknjžja. Abraham je dobil obljubo, da ga bo Bog naredil »za veliko ljudstvo«. To se je izpolnilo z 2 Mz 1,1-7. Iz Jakobovih otrok (2 Mz 1,1-7) je nastalo izraelsko ljudstvo (2 Mz 1,9). Toda to je ljudstvo, ki živi v tuji deželi in je zatirano. Ko Mojzes to ljudstvo izpelje iz egiptovske sužnosti, ima pred sabo cilj, da ga pripelje v »lepo in širno deželo, v deželo, v kateri se cedita mleko in med« (2 Mz 3,8).

Jozuetova knjiga pripoveduje o izpolnitvi obljube o deželi. Bog je izpolnil očetom dano obljubo, da bodo njihovi potomci vzeli deželo v posest v »miru« in bodo tam živeli brez nadlegovanja sovražnikov (Joz 21,43-45). Vseeno pa Jozue v svojem poslovnem govoru opozarja, da Izraelovo bivanje v deželi ni brez nevarnosti. Še naprej mora

biti zvest spolnjevanju postave, posebno naj se drži glavne zapovedi, naj ne služi nobenemu drugemu bogu: »Če boste prestopili zavezo Gospoda, svojega Boga, ki vam jo je zapovedal, in boste šli, da bi služili drugim bogovom ter jih častili, se zagotovo vname Gospodova jeza proti vam, in kaj hitro boste izginili iz te lepe dežele, ki vam jo je dal« (Joz 23,16). Že v pripovedih o osvajanju dežele pisec pokaže na konkretnih primerih, kako mora Izrael bežati pred sovražniki, kadar ravna samovoljno, zaupa v lastno moč in ne posluša Boga (Joz 6 sl.). Lahko jemljemo za zgodovinsko zanesljivo dejstvo, da se vdor Izraela v deželo, o katerem pripoveduje Jozuetova knjiga, ni zgodil v okviru osvajalnega pohoda z uničevanjem ljudstev. Opisani spopadi so že na ravni prvotnega pomena mišljeni v okviru protiasirske propagande kot podobe korenitega zaupanja v Boga. Tako v Jozuetovi knjigi »ne gre samo za menjavo lastnikov posesti in spremembo oblasti, temveč za oblikovanje dežele v skladu z Božjo voljo.«¹¹

Ker se Božje ljudstvo ni držalo postave, je bilo pregnano iz dežele. Tako sta povezana motiva dežele in Izraelove poslušnosti postavi. Dežela in njen tempelj sta končno tisti kraj, kjer naj bi Izrael na pravi način častil Boga in naj bi živela pravična družba. Predvsem preroštvo odkriva, da se Izrael ni držal te zahteve. Tako je bila dežela oskrunjena (prim. Jer 2,7; 16,18; Oz 9,3) in Izrael »mora nazaj v Egipt« (prim. Oz 8,13; 5 Mz 28,68). Tisto, s čimer sta grozila Mojzes in Jozue, če Izrael ne bi spolnjeval postave, se je v resnici zgodilo. S stališča literarne zgodovine moremo grožnje v glavnem razumeti kot teološke premisleke ob že danem dejstvu izgube dežele v 8. in 6. stoletju pr. Kr.

Izgon iz dežele bi mogel biti konec Izraelove zgodovine. Vendar so po potem, ko je bila katastrofa tu, v poznoeksilskem in poeksilskem času nastopili preroki, ki so Izraelu napovedali novo prihodnost. Pri tem je dežela ponovno stopila v ospredje: Bog bo spet zbral Izrael izmed ljudstev, kamor jih je razkropil, in ga popeljal nazaj v deželo, ki jo je nekoč obljubil očetom (prim. Oz 11; Am 9,11-15; Mi 2,12 sl.; Sof 3,20).

Preroške obljube o vrnitvi Izraela domov so v tesni zvezi s teologijo nove zaveze (prim. Jer 29,1-23; 30 – 31; 32, 36-44; Ezk 36 – 37;

Oz 2,18-25; 3,1-5). Pri tem gre za korenito preobrazbo Izraela, ki jo bo izvršil Bog sam. Ezk 36,24-31 govori o tem, da bo Bog zbral Izrael iz vseh ljudstev, da ga bo očistil vseh malikov, da mu bo preobrazil srce in mu podaril »novega duha«. S podelitvijo novega srca in novega duha Bog Izraelu omogoči, da spolnjuje Božje zapovedi. Tako Bog spremeni Izraelovo bit in to vodi k drugačnemu ravnanju, ki je v skladu s to novo bitjo. Iz tega sledi, da bo Izrael spet prebival v deželi svojih očetov: »Prebivali boste v deželi, ki sem jo dal vašim očetom, in boste moje ljudstvo in jaz bom vaš Bog« (Ezk 36,28; prim. Jer 30,22; 31,1). S korenito preobrazbo Izraela znova pridobljena dežela dobi rajske poteze: »Tedaj bodo govorili: ›Ta opustošena dežela je postala kakor edenski vrt« (Ezk 36,35; prim. Jer 31,12). To pa sproži preobrazbo, ki ne ostane omejena na Izrael. Učinkuje tudi na svet narodov: »Tedaj bodo narodi, ki bodo preostali okoli vas, spoznali, da sem jaz Gospod, razdejano na novo pozidal in opustošeno spet zasadil« (Ezk 36,36). Ljudstva bodo miroljubno romala na Sion, priznavala Izraelovega Boga in se učila miru (»romanje narodov na Sion«: Mi 4,1-5; 7,11-13; Iz 2,1-4; 60; Jer 16,19-21; Sof 3,9 sl.). Izraelova preobrazba in vrnitev v obljubljeni deželo razvijeta spreminjanje sveta in položeni so temelji stvarjenja »nove zemlje in novega neba« (Iz 66,22). Ezekiel poveže zbiranje in vrnitev Izraela z obuditvijo k »novemu življenju«. S tem novim življenjem iz duha je povezano to, da bo Izrael »na veke« (Ezk 37,25) prebival v deželi (Ezk 37,13-14). Sredi nove dežele nastane nov tempelj. Iz njega teče studenec, ki vse mrtvo spreminja v življenje. Ezekiel v videnju opisuje deželo tako, da spominja na vrt Eden (prim. Ezk 36,35; 1 Mz 2,10-14). Dežela, iz katere so bili Izraelci nekoč izgnani, ker je postala »brezbožna«, sedaj postane kraj, kjer je Bog navzoč (prim. Ezk 48,35). Tako Izrael kot narodi bodo poslušali Boga (prim. Iz 51,1-8). Izraelova vrnitev v obljubljeni deželo, ki vključuje svet narodov, bo hkrati vrnitev v raj, v tisti »prostor« prvotne Božje bližine, ki jo je človek izgubil zaradi neposlušnosti (1 Mz 3,23 sl.). Kdor se Boga boji, »vztraja v dobrem, njegov zarod bo podedoval deželo« (Ps 25,13).

Preroška obljuba, da se bo Izrael vrnil domov, je pustila sledove tudi v poznih redakcijah Peteroknjžja. V 5 Mz 28, kjer dobimo

naznanilo blagoslova za pokorščino zapovedim (28,1-14) in trikrat tako dolgo naznanilo prekletstva za nepokorščino zapovedim (28,15-68), imamo »pogled naprej« k izgubi dežele in izgnanstvu (prim. 5 Mz 4,25-28; 3 Mz 26). Besedilo 5 Mz 30,1-10 naredi še en korak naprej in usmeri pogled v možno prihodnost onkraj te meje (prim. 5 Mz 4,29). Ta pogled na vrnitev v deželo očetov je povezan z obnovo razmerja z Bogom. Dejansko gre pri tem za témo nove zaveze (prim. Jer 29 – 31; Ezk 36 – 37). Ko se bodo besede grožnje s prekletstvom (5 Mz 28,15-68) udejanjile in ko bodo med narode razkropljeni Izraelci šli vase, se spreobrnili h Gospodu in poslušali njegov glas (5 Mz 30,2), tedaj se bo Gospod usmilil svojega ljudstva in ga popeljal nazaj v deželo očetov (5 Mz 30,5). Ljubezen do Boga, o kateri govori zapoved, ljubezen »z vsem srcem in vso dušo« bo zdaj mogoča, ker bo Bog sam »obrezal tvoje srce in srce tvojega zaroda« (5 Mz 30,6; prim. 10,16). Vzel bo kamnito srce iz njihovih prsi in jim bo dal meseno srce (Ezk 36,26), postavo bo položil vanje in jo napisal v njihovo srce (Jer 31,33). Pozornost vzbudi to, da se obljubljeni Izraelci vrnitev zgodi *brez nasilja*. Podobe bojev, ki so v Abd 17–21 in Zah 9,13-17 povezane z vnovično pridobitvijo dežele, je najbrž treba razumeti metaforično. V tem se obljubljeni vrnitev v deželo razlikuje od osvojitve dežele pod Jozuetom. Nikjer ni zapisano, da bi Bog ljudstvu naložil, naj si izgubljeno deželo osvoji nazaj z vojno, v kateri bodo narodi uničeni.¹² Tako se kaže, kako je osvajanje dežele pod Jozuetom iz perspektive besedil o vrnitvi enkratno, zgodovinsko zaključeno dogajanje, ki ga ni mogoče ponoviti (pri tem pa besede »zgodovinsko« tu ne gre razumeti v smislu modernega zgodovinopisja). Prebivalcem, ki so bili v deželi ob vrnitvi Izraela, ni bilo namenjeno ne uničenje ne izgon, temveč kot Izraelovi partnerji stopijo v zavezo z Bogom in dobijo tudi postavo kot svojo družbeno ureditev (prim. 5 Mz 29,10; 31,12; Jer 12,14-17; Iz 61,1-11; 66,23). »Duhovna preobrazba njihovega nasilniškega vojnega etosa ima za vero v Jahveja očitno trajno funkcijo.«¹³

Po izgnanstvu so se v deželo vračale vedno nove skupine. V Iz 48,20 sl. (»Devterozajaja«) prerok kliče izgnancem, naj zapustijo deželo Kaldejcev in se vrnejo na Sion (prim. Iz 52,7-12). Po besedah

Ezr 1,1-4 se uresničuje napoved preroka Jeremija o vrnitvi izgnancev, ki jo je dovolil perzijski kralj Kir (prim. Jer 25,11 sl.; 29,10). Kljub temu je bilo po izgonu vedno precej Judov, ki so živeli med narodi. Torej se po preroku dana obljuba, da »nobenega izmed njih ne bom več pustil tam« (Ezk 39,28), še ni izpolnila v celoti. S tem se vrnitev v obljubljeno deželo odmika v eshatološko obzorje. Neposredno pred smrtjo Tobit gleda v prihodnost, ko bo Jeruzalem ponovno zgrajen z vrati »iz safirja in smaragda, njegovo obzidje bo sezidano iz dragih kamnov ... mestni stolpi bodo narejeni iz zlata in vsi njihovi nadzidki iz čistega zlata« (Tob 13,17). Čas izgnanstva za Tobita ni več samo čas, ko Bog kaznuje Izrael zaradi vseh njegovih grehov (Tob 13,5), ampak tudi čas, ko Izrael »pred obličjem poganov« pričuje o pravem Bogu ... »[v] deželi svoje sužnosti« (Tob 13,3.8).

Ta pogled na še neuresničeno zavzetje dežele, ko bi se Izraelci zbrali in vrnili domov, zaznamuje tudi teologijo dežele, kot jo moremo razumeti iz *končne oblike Peteroknjižja*. Med (starejšo) obljubo (prvega) zavzetja dežele, ki je dana očakom (1 Mz), in pripovedmi o (prvi) izpolnitvi te obljube v Jozuetovi knjigi je verjetno bila neka prvotna literarna povezava. Raziskovanje imenuje to domnevno prvotno literarno zvezo o obljubi dežele v Prvi Mojzesovi knjigi in izpolnitvi obljube v Jozuetovi knjigi kot *Heksatevh* (Šesteroknjižje) – za razliko od pojma *Pentatevh* (Peteroknjižje), ki zajema knjige od Prve do Pete Mojzesove knjige. Vendar je teološko pomenljivo to, da je redakcija Peteroknjižja nekoč presekala to zvezo. Tako se dokument razodetja Tora (Peteroknjižje), ki naj bi ga sestavil posrednik razodetja Mojzes, končuje s pogledom na obljubljeno deželo (5 Mz 34,1-4). Izpolnitev v Tori vsebovane obljube dežele se torej še ni zgodila. Judovski red branja Tore se končuje v Peti Mojzesovi knjigi s pogledom v obljubljeno deželo in se takoj nato ponovno začne s pripovedjo o stvarjenju v Prvi Mojzesovi knjigi. S tem je Izraelov »temeljni mit« premaknjen v še ne bližnjo prihodnost. Nekdanja osvojitve dežele pod Jozuetovim vodstvom ni trajala dolgo. Pravi prevzem dežele, tisti, ki obstane (prim. Am 9,15; Jer 31,40; Ezk 37,25), se še ni zgodil. S tem je Tora naravnana neposredno na Izraelovo zbiranje in »vrnitev domov« v obljubljeno deželo (prim.

tudi 2 Krn 36, 22 sl.). Na to Sveto pismo gleda kot na dogajanje, ki ga je Bog pognal v tek in pri tem Izrael ne bo uporabil nasilja. Na črti tega razumevanja leži tudi novozavezna teologija obljube dežele, ko je rečeno v govoru na gori: »Blagor krotkim, kajti deželo bodo podedovali« (Mt 5,5). V naslonitvi na judovske teologe srednjega veka lahko z judovskim teologom Shimonom Gesundheitom rečemo: »Mojzesova knjiga in njegova dela imajo večno veljavo; Jozuetovo delo je minljivo. *Obljuba* dežele v Mojzesovi Tori je *večna*; *zavzetje* dežele je minljivo.«¹⁴

Metaforično označevanje dežele, ki se kaže v teh in drugih besedilih (prim. Ps 16; 73; 142), postane v izročilu zgodnjega judovstva in v krščanskem izročilu še izrazitejše (prim. Heb 4,1-11; 6,13-20; 11,8-10). Na prvem mestu tu ne stoji dežela, temveč Božja bližina (prim. Ezk 11,16). »Deželo vse bolj pogosto nadomeščajo z drugimi, na novo zasnovanimi ›prostorii, v katerih se lahko zgodi prav ta Božja bližina, ne da bi človek moral biti v deželi ali templju.«¹⁵ Kdor ne posluša Boga, tako je rečeno na začetku Tore (1 Mz 2-3) kot na njenem koncu (5 Mz 28,15-68; 29,21-28), bo pregan iz njegove navzočnosti, saj jo je že sam zapustil. Kdor posluša Božjo besedo, temu je dano dolgo življenje v deželi, ki mu jo Bog daje »za vse dni« (prim. 5 Mz 4,40).

4. Jezus: ... se je tudi sam trdno odločil iti v Jeruzalem (Lk 9,52)

V evangelijih, merodajni »reviji za slog mišljenja« kristjanov, nam je Jezus predstavljen kot potujoči pridigar. Hodi skozi vasi in mesta Galileje in oznanja Božje kraljestvo. Proti koncu svojega zemeljskega romanja se tudi on odpravi – kakor Abraham – gor proti Jeruzalemu in tam na neki vzpetini žrtvuje sam sebe.

Cesar Konstantin se je versko-politično odvrnil od starorimske državne religije in se obrnil h krščanstvu kot verstvu, ki je za državo in družbo nosilno in normativno. Pod odločilnim vplivom svoje matere Helene je v Sveti deželi razvil živahno gradbeno dejavnost. Na pomembnih mestih Jezusovega življenja – pogosto na mestu po-

ganskih svetišč – so nastale krščanske cerkve. Razumeti jih je treba kot gradbeno-politične ponazoritve na concilijih sprejetih sklepov. Skladno z veroizpovedjo nicejskega concila (325) o Jezusovem učlovečenju, smrti, vstajenju in vnebohodu so postavili baziliko rojstva v Betlehemu, baziliko vstajenja (*Anastasis*) v Jeruzalemu in vnebohoda (*Eleona*) na Oljski gori. Po conciliju v Carigradu (381) z dogmatično definicijo o Svetem Duhu, Gospodu, »ki oživlja, ki izhaja iz Očeta (in Sina), ki ga z Očetom in Sinom molimo in slavimo«, je pod cesarjem Teodozijem II. med 392 in 394 kot tretje krščansko središče na jugozahodnem griču Jeruzalema nastala bazilika *Hagia Sion*, »Mati vseh cerkva« kot kraj, kjer so mislili, da se je odigral binokostni dogodek. Vzporedno z gradbeno dejavnostjo se je v 4. stoletju začelo živahno romarsko gibanje. Tudi ob številnih rušenjih krščanskih cerkva, ki so jih zagrešili Perzijci v letih 614 do 628 in ob islamski osvojitvi kmalu nato, se ni ustavilo in vse do danes uživa veliko priljubljenost.

Krščanski romarji so se zavestno odločali za napore, ki so spremljali potovanje. Svoje romanje so razumeli kot »v obred spremenjeno mejno doživljanje«: »Staro puščaš za seboj, skozi veliko trpljenja dosegaš zdravilni novi začetek, neke vrste vstajenje.«¹⁶ Romanje v Sveto deželo je postalo neke vrste zakramentalno ponavzročanje po udeležbi pri svetopisemskem dogajanju. Eno najstarejših romarskih poročil je napisala redovnica Egeria, najbrž doma v severni Španiji ali južni Galiji, ki je v letih 381 do 384 potovala po Sveti deželi. Njen vodnik na potovanju je Sveto pismo. Njeno romarsko poročilo nas ne poučuje le o podrobnostih zunanjega poteka njene božje poti, temveč je hkrati *Itinerarium mentis ad Deum*. Za Valerija, opata samostana Bierzo v severozahodni Španiji (umrl 695), je Egeria izpolnila zgled svetega Abrahama. Njeni vzponi na gore so podoba za vzpenjanje duše k Bogu: »Medtem ko si je z gorečim srcem in vsemi vlakni svojega telesa in z gorečim hrepenenjem prizadevala priti na višino nebeškega kraljestva, je neutrudno plezala na številne gore in z gorečim srcem z lahkoto prenesla stisko tako silnih višin.«¹⁷

Opombe

- ¹ Joseph Ratzinger, *Glaube – Wahrheit – Toleranz. Das Christentum und die Weltreligionen*, Freiburg 2005, 72.
- ² Komentar k evangeliju po Janezu 20,10. Navedek iz Theresia Heither – Christiana Reemts, *Schriftauslegung. Die Patriarchenerzählungen bei den Kirchenvätern* (NSK 33/2), Stuttgart 1999, 64.
- ³ Prim. k temu Ludger Schwienhorst-Schönberger, »Zum Haus des Herrn wollen wir gehen«. Psalm 122 – *Ursprüngliche Bedeutung und geistiger Sinn*, v: Nicodemus C. Schnabel OSB (izd.), *Laetare Jerusalem. Festschrift zum 100jährigen Ankommen der Benediktinermonche auf dem Jerusalemer Zionsberg*. Münster 2006, 104-120. Ludger Schwienhorst-Schönberger, *Lieder des Aufstiegs. Die alttestamentlichen Walfahrtspsalmen und der platonische Gedanke des Aufstiegs*, v: Philipp Thull – Hermann-Joseph Scheidgen (izd.), »Lasst euch versöhnen mit Gott«. *Der Heilige Rock als Zeichen der ungeteilten Christenheit*, Nordhausen 2012, 23-36.
- ⁴ Klaus Seybold, *Die Psalmen* (HAT I/15), Tübingen 1996, 11.
- ⁵ »Najverjetnejše bi bilo pojmovanje, da bi psalme 120–134 razumeli kot knjižico pesmi in molitev za duhovno, meditativno (poetično) romanje na Sion, pri katerem se ljudje vživljajo v svet blagoslovov Boga s Siona – najsi bo kdo daleč od Siona, na poti proti Sionu ali na samem Sionu« (Erich Zenger, v: *Die Bibel. Einheitsübersetzung*. Kommentierte Studienausgabe. Stuttgarter Altes Testament. Bd 2, izd. Christoph Dohmen, Stuttgart 2016, 1414).
- ⁶ Egbert Ballhorn, *Zum Telos des Psalters. Der Textzusammenhang des Vierten und Fünften Psalmenbuchs (Ps 90-150)* (BBB138), Berlin 2004, 250.
- ⁷ Avguštin, *Ennarationes in Psalmos CXIC*, 1.
- ⁸ Hieronim, *Commentarioli in Psalmos CXVIII* (FC 79, 210). Zelo lepo riše gibanje od prvega (Ps 120) do zadnjega romarskega psalma (Ps 134): »Quindecim graduum psalmi per quosdam profectus nos ad summa perducunt, ut in Domini atriis possimus dicere: »Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini, in atriis domus Dei eius« (Ps 134,1).«
- ⁹ Goulven Madec, geslo *Ascensio, ascensus*, v: *Augustinus-Lexicon*, izd. Cornelius Mayer, Vol. 1, Basel 1986–1994, 466.
- ¹⁰ »Nec adscensiones pedibus corporalibus quaeramus, sed sicut in alio psalmo scriptum est: Adscensiones in corde eius disposuit, in conualle plorationis, in locum quem disposuit. Dixit adscensiones. Ubi? Id est: in corde. Unde? A conualle plorationis« (en. En. in. Ps 119,1; CCL XL, 1776).
- ¹¹ Egbert Ballhorn, *Israel am Jordan. Narrative Topographie im Buch Josua* (BBB 162), Bonn 2011, 473.
- ¹² Prim. Norbert Lohfink, *Landeroberung und Heimkehr. Hermeneutisches zum heutigen Umgang mit dem Josuabuch*, v: JBTh 12 (1997) 3–24, tu 14.
- ¹³ Georg Braulik, *Die Völkervernichtung und die Rückkehr Israels ins Verheißungsland. Hermeneutische Bemerkungen zum Buch Deuteronomium*, v: Isti, *Studien zum Deuteronomium und seiner Nachgeschichte* (SBAB 33), Stuttgart 2001, 150.
- ¹⁴ Shimon Gesundheit, *Das Land Israels als Mitte einer jüdischen Theologie der Tora. Synchrone und diachrone Perspektiven*, v: ZAW 123 (2011) 325–335, tu 334.
- ¹⁵ Cornelis de Vos, *Die Bedeutung des Landes Israel in den jüdischen Schriften der hellenistisch-römischen Zeit*, v: JBTh 23 (2008) 75–99, tu 98.
- ¹⁶ Georg Röwekamp, v: *Egeria, Itinerarium. Reisebericht*. Lateinisch-Deutsch. Fontes Christiani 20. Übersetzt und eingeleitet von Georg Röwekamp unter Mitarbeit von Dietmar Thönes, Freiburg i. Br. 1995, 112 sl.
- ¹⁷ Navedeno po Röwekamp, prav tam (Valerius, epist 4; SCh 296, 345).

KARD. FRANC RODE

Pridiga ob pogrebu prof. Alojza Rebule

Dragi bratje in sestre, najprej moje iskreno sožalje hčerama in drugim sorodnikom pokojnega gospoda Alojza.

Želel bi predstaviti veliki lik kulturnega človeka, Slovenca in kristjana, ki je bil Alojz Rebula, naš/moj prijatelj. Knez besede, kulturni aristokrat, sin Slave, človek vere, ponižen sin svete Cerkve.

Knez besede: Alojz Rebula predstavlja v naši književnosti nekaj posebnega. Beseda, ki jo je on izgovarjal, je zvenela slovesno kot nobena druga. Njegova izgovorjena beseda je zvenela slovesno, s prizvokom slave. Tudi njegova pisana beseda je nekaj posebnega. V njej najdemo nekaj mediteranskega bleska: klasična, klena, suverena, sveža, jasna, mladostno drzna. V vseh njegovih romanih in drugih publikacijah, prav do zadnjega romana *Na pritoku Jangcekjanga*. Bil je monumentalni umetnik besede, kot jih v slovenskih literarnih logih ni veliko, izviren, presenetljiv. Vedel je: beseda je njegovo poslanstvo. Bil je človek besede, besede resnice, besede o Bogu, besede o človeku, besede o Slovencu, besede o nebesih, besede o presežnem, ki jo je vedno nosil v sebi kot večni nemir.

Pesnik Pierre Emmanuel pravi: »Izvir besed je v Božjem srcu.« Prepričan sem, da je Rebula črpal besede in moč besede zaradi bližine z Božjim srcem. Živel je v neznanski bližini z Bogom. Od tod izvирnost, novost, enkratnost, slovesnost in slava njegove besede.

Njegova kultura; bil je aristokrat kulture. Nikoli ni hodil v slovenske šole. Nižjo gimnazijo je obiskoval v italijanski Gorici, višjo v Vidmu v Furlaniji. Začuda, leta 1945 ali 1946, namesto da bi šel študirat klasično filologijo recimo v bližnjo Padovo ali v Firenze, kjer imajo italijanske univerze izjemno tradicijo latinščine, grščine in klasične kulture ter odlične profesorje, se Alojz Rebula odloči, da gre v komunistično Ljubljano. Seveda je bil takoj zanimiv za

OZNO, ki se sprašuje, kaj ta mladi Tržačan išče v Ljubljani. Gotovo je v povezavi s kakšno zahodno tajno službo! Delajo mu velike probleme, spravijo ga v hude psihološke krize. Vendar se izvleče iz tega in hkrati poglobi svojo vero, svoj odnos do Boga in ljubezen do Cerkve. V bistvu gre tukaj tudi za odločitev za slovenstvo. Za človeka, rojenega na meji slovenskega narodnega ozemlja, onkraj državne meje, je bila ta odločitev potrebna. Stopi v deželo, ki ni svobodna, a je njegova domovina. Zanj se odloči, za slovensko domovino.

In tukaj ob starih profesorjih iz predvojne Jugoslavije, ki dobro obvladajo latinščino in grščino ter klasično kulturo, dobi solidno klasično izobrazbo, ki ga prepoji z grškim in rimskim čutom. Grki mu dajo smisel za tragičnost življenja, Rimljani za to, kar je prav in pravo. Lahko rečemo, da je tu našel svoja življenjska merila.

Kot rečeno, odloči se za slovenstvo. V tem vidim dva razloga. Prvič: vedel je, da je lahko pristen kot človek samo kot Slovenec. Vse drugo bi bilo potvarjanje in krnjenje svoje človečnosti. Drugi razlog, tako domnevam, pa je evangelijski: zaradi ponižnosti. Slovenec je lahko tako ponižen, kot Francoz nikoli ne more biti. Rebula je želel biti ponižen človek in bil je zares globoko ponižen in pristen Slovenec.

Kot sin slovenskega naroda je izklesal v svojem literarnem opusu izredno lepe like duhovnikov in umetnikov. Na primer *Nokturno za Primorsko* o Filipu Terčelju, *Kačja roža* o Srečku Kosovelu in tako naprej. Slovenstvo mu je veliko pomenilo. Ljubil je slovensko zemljo, ki jo je čudovito opisoval, ljubil slovenskega človeka, zlasti podeželskega, najbolj pristnega.

Rebula je bil – tu smo pri jedru njegove osebnosti – človek vere. Berač vere. Za vero, za močno vero je vsak dan molil, vsak dan prosil, vsak dan – to mi je nešteto krat povedal – vsak dan molil rožni venec, da mu je Bog ohranil vero, trdno vero. To je bilo najgloblje v njegovem življenju: človek vere. Vera ga je naredila skromnega, ponižnega, obzirnega do drugih. Ostro je obsojal laž in lažne ideologije, a nikoli ni nikogar žalil.

Imel je hude teološke probleme, mučil ga je predvsem problem zla, celo življenje. Morda je omalovaževal izredno drzno odločitev gospoda Boga, ki pa je genialna. Bog je namreč ustvaril svobodnega

človeka in s tem omogočil zgodovino, možnost dramatičnega dogajanja, zanimivega, tudi tragičnega dogajanja, ker je odstopil del svoje suverenosti in jo dal človeku. Od tod je mogoče odgovoriti, zakaj zlo. Človek, ki je sposoben dobrega, a tudi zla, ker je svoboden. So pa še drugi viri zla: potresi, povodnji, smrti, ko človek ni zanje kriv. Danes si ne upamo reči, da Bog kaznuje, vendar je v *Svetem pismu* ta misel navzoča. Tako smo pogosto brez odgovora o vprašanju zla.

Rebula je kot človek vere skušal odgovoriti na ta vprašanja. Na vse je gledal kot človek vere: na lepoto stvarstva, kjer je videl namig, obljubo, podobo, napoved nečesa, kar on danes vidi in kar že doživlja.

Omenil sem njegovo hrepenenje. To je stalno navzoče v njegovih romanih. Želja po presežnosti, po neskončnosti. V zadnjem romanu govori o svetu, ki bo nastal čez nekaj stoletij, ko bo zavladal knez tega sveta in bo prepovedal besedo »neskončnost«. Človeka bo prisilil, da se sprijazni sam s seboj kot zgolj zemeljskim bitjem, da sovpada s seboj, kot mačka sovpada s seboj. Toda človek uide sam sebi, človek se presega, njegovo hrepenenje sili v višave. To je pri Rebuli najbolj značilno in daje njegovemu literarnemu opusu trajno vrednost.

In končno Cerkev. Ko berete njegovo prispevek *Credo*, ki ga je gospod Franci Petrič objavljal v Družini več kot 10, 15 let, čutite, kako je ljubil Cerkev, konkretno slovensko Cerkev, občudoval svetnike, predvsem tiste, ki so bili izredno ponižni, kot arški župnik, ki ga je pogosto omenjal v pogovorih in spisih.

Občudoval je Cerkev, ki je ostala zvesta evangeljskemu izročilu vseh dva tisoč let. Cerkev, ki je sposobna vedno znova rojevati svetnike. Nekje je zapisal: »Če hočemo še kaj povedati o Cerkvi, recimo tole: oba največja sovražnika Cerkve v prejšnjem stoletju, nacizem in komunizem, sta končala v krvi in sramoti.« Tudi to pokaže, kaj je dejansko Cerkev.

Zahvalimo se Gospodu za življenjsko pričevanje človeka besede in berača vere Alojza Rebule. Izbor člankov z naslovom *Credo* pa vzemite v roke in jo priporočajte mladini kot najboljšo popotnico slovenskim kristjanom v novo stoletje.

Loka pri Zidanem Mostu, 29. 10. 2018

MIRKO RAMOVŠ

Dr. Zmagi Kumer v spomin

Konec decembra bo minilo deset let, odkar je s tega sveta odšla k Očetu gospa dr. Zmaga Kumer. Spominjamo se je kot odlične znanstvenice in nenadomestljive raziskovalke slovenskega pesemskega in glasbenega izročila, predvsem pa kot velike žene, katere življenje so zaznamovale globoka vera, dobrodelnost in neizmerna predanost domovini. Njej je posvečala svoje delo in ni nikoli odrekla pomoči, kadar se je bilo potrebno postaviti v bran vrednotam domoljubja.

Njene sledi v glasbenem narodopisju so neizbrisne, so temelji, na katerih lahko gradijo mlade generacije raziskovalcev. S prednostjo, da je bila po izobrazbi slovstvena folkloristka in muzikologinja, je orala ledino v raziskavah, ki so združevale obe vedi in so vse temeljile tudi na poglobljenem terenskem delu, kar je danes, ko je vse zakoličeno s projekti, redkost. Svoja dognanja je objavljala v samostojnih znanstvenih publikacijah in v razpravah po strokovnih revijah doma in na tujem. Hkrati je zmogla pisati poljudno, ko je pesemsko gradivo v tematskih zbirkah vračala med ljudi in s tem širila vedenje o bogastvu naše ljudske duhovne kulture. Njena obsežna bibliografija je zavidanja vredna. Za svoje delo je prejela številna priznanja, Zoisova nagrada doma in Herderjeva na tujem sta bili najžlahtnejši med njimi. Zaradi široke razgledanosti in znanja jezikov je s prevajanjem pomagala mnogim zunaj svoje stroke. V slovenščino je prevedla slovito delo Romana Guardinija »Gospod«, do smrti je bila zvesta sodelavka mednarodne revije *Communio*. Hvaležni smo ji za vse, kar je storila. Njeno delo ne bo pozabljeno.

MEDNARODNA KATOLIŠKA REVIJA COMMUNIO

Nemška: INTERNATIONALE KATOLISCHE ZEITSCHRIFT COMMUNIO
Schenkenstrasse 8-10, A-1010 Wien, Dr. Jan-Heiner Tück, info@communio.de

Italijanska: RIVISTA INTERNAZIONALE DI TEOLOGIA E CULTURA COMMUNIO
JACA BOOK, Via Frua 11, I-20146 Milano, Dr. Aldino Cazzago, communio@jacabook.it

Hrvaška: MEĐUNARODNI KATOLIČKI ČASOPIS COMMUNIO,
Kršćanska sadašnjost, Marulićev trg 14, HR-41001 Zagreb, Dr. Ivica Raguž, communio.hr@gmail.com

Ameriška: COMMUNIO. INTERNATIONAL CATHOLIC REVIEW
Washington, D.C. 20017, P.O.Box 4557, Dr. David L. Schindler, communio@aol.com

Francoska: REVUE CATHOLIQUE INTERNATIONALE COMMUNIO
F-75004 Paris, 5, passage Saint-Paul, Dr. Serge Landes, communio@neuf.fr

Nizozemska: COMMUNIO. INTERNATIONAAL KATHOLIEK TIJDSCHRIFT
B-Groenstraat 57, B-2860 Sint-Katelijne-Waver, wilkens@rodluc.nl

Španska: REVISTA CATÓLICA INTERNACIONAL DE PENSAMIENTO Y CULTURA COMMUNIO
Andrés Mellado, 29 2ºA, E-28015 Madrid, Dr. Gabriel Alonso, Procommunio@communio-es.com

Poljska: MIĘDZYKRAJOWY PRZEGLĄD TEOLOGICZNY COMMUNIO
Ołtarzew, Kilińskiego 20, PL 05-850 Ożarów Mazowiecki,
Prof. Paweł Góralczyk, Dr. Alfred Dyr, adyr@sac.org.pl

Portugalska: COMMUNIO. REVISTA INTERNACIONAL CATÓLICA
Universidade Católica Portuguesa Palma de Cima, P-1649-023 Lisboa, Dr. Henrique de Noronha Galvão,
communio@lisboa.ucp.pt

Argentinska: REVISTA CATÓLICA INTERNACIONAL COMMUNIO
Sánchez de Bustamante 2662(1425) Buenos Aires, Argentina, Dr. Luis Baliña,
communioargentina@gmail.com.ar

Madžarska: COMMUNIO. NEMZETKOZI KATOLIKUS FOLYORAT
H-1053 Budapest, Papnövelde n.7, Dr. Pál Bolberitz, communio@ccla.hu

Ukrajinska: МІЖНАРДНИЙ БОГОСЛОВСЬКИЙ ЧАСОПИС СОПРИЧАСТЯ
МОНАСТІР МОНАХІВ СТУДІЙСЬКОГО УСТАВУ, Užgorod/Lviv

Češka: MEZINÁRODNÍ KATOLICKÁ REVUE COMMUNIO
CZ 11000 Praha 1, Husova 8, Dr. Prokop Broz, communio@serznam.cz

Braziliska: REVISTA INTERNACIONAL DE TEOLOGIA E CULTURA COMMUNIO
Rua São Pedro Alcântara, 12. Centro, Petrópolis, RJ 25.685-300, Dr. Edson de Castro Homem,
communio@cieep.org.br

Mednarodna katoliška revija Communio. Naslov uredništva in uprave: Družina d.o.o., Krekov trg 1, 1001 Ljubljana, p.p. 95, tel. 01/360-28-28, faks 01/360-28-29. E.mail: anton.strukelj@guest.arnes.si – Revija izhaja štirikrat letno. Cena posameznega zvezka: 8,50 €. Letna naročnina: 34,00 €, za tujino 41,60 €, letalska 44,00 €. DDV je vključen v ceno. Domači naročniki nakazujejo naročnino na transakcijski račun Družina d.o.o. NLB 02014-0015204714, Krekov trg 1, 1000 Ljubljana; naročniki iz tujine nakazujejo denar na devizni račun pri NLB d.d., Trg republike 2, 1520 Ljubljana, IBAN: SI56020140015204714, Družina d.o.o., Krekov trg 1, Ljubljana, SLO SWIFT oz. BIC: LJBASI2X. – Revija izhaja s finančno podporo ARRS. ISSN 1408-9580

Priporočamo!

JOSEPH RATZINGER

PAPEŽ
BENEDIKT XVI.

ESHATOLOGIJA

SMRT IN VEČNO ŽIVLJENJE

»Zveličanje posameznika doseže celoto
in polnost šele, ko se dovrši odrešenost
vesoljstva in vseh izvoljenih«

papež Benedikt XVI.

Naročila: Ognjišče, 05/611-72-20

Cena knjige,
13,90

8,50 €

3 830031 150361